

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ
МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ

БРОЈ 3

МАРТ 1921

ГОД. XXXVIII

СЛУЖБЕНИ ДЕО

ОПШТЕ ОДЕЉЕЊЕ

УКАЗИ ЊЕГОВОГ КРАЉЕВСКОГ ВИСОЧАНСТВА ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИКА
АЛЕКСАНДРА

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 23 децембра прошле године, на предлог Господина Министра Просвете, постављен је:

у *Државној Штампарији на Цетињу*:

за магационера књига и потрошног материјала, са годишњом платом од 2400 динара, Нико В. Мартиновић, досадашњи рачуновођа Државне Штампарије на Цетињу.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 5 фебруара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављени су:

у *Министарству Просвете*:

за секретара IV класе, Милош Ерцеговац, писар Министарства Унутрашњих Деда; и
за писара II класе, Драгомир Арамбашкић, пређашњи привремени учитељ вештина.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 8 фебруара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављени су:

у *Министарству Просвете*:

за начелника I класе Одељења за Вишу Наставу, Д-р Михаило Поповић, помоћник библиотекара у Народној Библиотеци;

за начелника I класе Одељења за Средњу Наставу, Драгомир Обрадовић, инспектор Скопске Области;

за начелника I класе Одељења за Основну Наставу и Народно Просвећивање, Владислав Радојевић, професор II београдске мушке гимназије.

ОДЛИКОВАЊА

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 11 фебруара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, одликовани су:

Орденом Св. Саве IV степена:

Госпођица Д-р Etta Gray, члан Америкашке Мисије The American Womens Hospitals у Велесу; и

Орденом Свештог Саве V сшечена :

Госпођица Elizabeth S. Williams, управитељка дома Државне Заштите Дете и Младежи у Велесу, ослобођавајући их плаћања орденске таксе.

ГЛАВНИ ПРОСВЕТНИ САВЕТ

— 1205 РЕДОВНИ САСТАНАК, 21 ЈАНУАРА 1921 ГОДИНЕ —

Присутни: председник г. Д-р Богдан Гавриловић, председник г. Лазар Кнежевић, чланови: г. г. Д-р Чед. Митровић, Д-р Никола Вулић, Петар Типа, Миливоје Симић, Никола Лазвић, Дим. Тричковић, Љуб. Протић, Јеремија Живановић, Мирко Поповић, Д-р Душан Рајичић, Дим. Соколовић и Мих. Станојевић.
Секретар, Славко Миловановић.

I

Прочитано је писмо Г. Министра Просвете којим тражи да Савет изради нова правила о вишем и нижем течајном испиту.

Савет одлучује да се за овај посао умоле г. г. Петар Типа, Никола Лазвић и Димитрије Тричковић.

II

Прочитано је писмо Г. Министра Просвете СНБр. 681 од 20 ок. мес. којим тражи да Савет из своје средине одреди Одбор који ће утврдити главне норме за превођење наставника средњих школа у Хрватској, Славонији, Словенској, Далмацији, Босни и Херцеговини на плате према закону о средњим школама који важи за Србију.

Савет одлучује да у одбор уђу г. г. Лазар Кнежевић, Миливоје Симић, Мирко Поповић и Јеремија Живановић.

III

Г. Миливоје Симић предлаже да се у секцији за преглед квалификација кандидата за наставничка места у средњој школи, у којој је он први члан, одреди, на место другог члана г. Љуб. Протића, Д-р Александар Белић, пошто је г. Протић јако заузет као члан секције за учитељске пензије и реактивирања.

Савет усваја предлог.

IV

Г. Јеремија Живановић предлаже да се члановима поменутих секција издејствује нарочита награда за тај рад.

Савет усваја предлог и одлучује да се умоли Г. Министар Просвете да члановима ових секција одреди нарочиту сталну годишњу награду по 1000 динара.

V

Г. г. Симић и Протић усмено реферирашу о квалификацијама кандидата за наставничка места у средњој школи.

Саслушавши, Савет је мишљења :

а) да имају квалификација: Алексије Страхор за учитеља вештина под уговором; Станислав Геренчић и Станоје Николић за привремене предметне учитеље (Геренчић у Богословији Св. Саве); Драгиња Седлачкова за привремену учитељицу вештина; Иван Чучковић, Љубевић Жигер, Жак Скавинер и Александар Ж. Илић, за хонорарне наставнике;

б) да немају квалификација за наставнике у средњој школи: Фрапо Вулетин, Василија Митрушевић и Босилка Поповић;

в) да се Даринка Николићева, разредна учитељица у пензији, може реактивирати, као предметна учитељица;

г) да Борка Ђировић нема квалификација за привремену учитељицу вештина, јер је свршила нижу стручну школу — радничку школу женског друштва;

д) да молбе Милице Чађевићеве и А. Воцарића треба упутиати комисији Министарства Просвете за регулисање наставничких положаја, и

б) да Иванка Дракулић накнадно докаже да ли је, и колико учила средњу школу, а Викторија Пузацова да поднесе доказ о своме школовању пре универзитетских студија.

VI

Чита се молба Ивана Бадрова да се упише на филозофски факултет Скопског Университета као редован ученик, пошто је свршио католички семинаријум у Сарајеву.

Савет је мишљења да молилац не може бити редован ученик Университета, јер нема гимназијску матуру.

VII

Прочитано је писмо Г. Министра Просвете, који шаље на оцену и мишљење нацрт нових правила за полагање практичног учитељског испита за учитеље народних школа.

Савет одлучује да се за преглед и реферат умоли г. Љуб. М. Протић.

VIII

Чита се реферат г. Д-р Радована Кошутића о преводу г. Лазара Р. Кисељевића *Одабрана дела пољске књижевности* (в. 1203 записник, под II). Реферат гласи:

Приповетке Хенрика Сјенкјевича, које је г. Лазар Кисељевић превео и увео у прву књигу „Одабрана дела из пољске књижевности“, спадају међу одличне радове великог пољског писца. Говорити више о њима, значило би понављати оно што је свима познато: као што смо их ми радо читали и као што се свуда радо читају (а преведене су мало те не на све европске језике), радо ће их читати и наша школска омладина, у чијим ће књижицама ова књига заузети угледно место. Њезин садржај био би још разумљивији, т. ј. разумљив до потпунога, да је г. преводилац пропратио нека места напоменама било у кратком предговору, било одмах доле под линијом. Бартек победилац је из кнежевине Познањске, где се све до великог европског рата водила очајна борба међу Пољацима и Немцима, борба за сваки посланички мандат, за сваку школу, за свако имање, за сваку њиву, за сваку стопу земље и у опште за све што је Пољаку могло помоћи да под страшним немачким притиском остане Пољак. У немачко-француском рату 1871 познањски Пољаци морали су ићи напред заједно са Немцима, али Пољаци из других делова Пољске, знајући добро ко су и шта су Немци за нас Словене, а особито за Пољаке, ступали су у француску војску и борили су се против Пемаца. Отуд она легија слободних стрелана која се онако храбро тукла и из чије је средине Бартекова чета двојину заробила. Бартек стоји на стражи и чува их. Сутра ће бити стрељани. Он чује њихов разговор; они говоре пољски као и он. У души му спрема се велики преврат („Спаси своје“ стр. 37), и да није дошла смена, овај гдуци, али верни војник пруског краља нудио би сузице да беже, а и сам би утекао, па куд пукло да пукло. Ето, о тим и таквим местима требало је по нешто рећи, на би цела слика била српском читаоцу куд и камо јаснија. На онда одмах на првој страни: „Мој се јунак звао Бартек Словик“ требало је протумачити: пољ. *Słowik*-славуји, на би било разумљиво оно даље: „Са славујем је имао мало сличности“. Или мало даље: „речи *словик* и *чловик* немају за немачко ухо никакве разлике“ требало је додати *Człowjek*-човек, на би онда читаоцу био јасан разговор између Бартека и официра:

— Како се зовеш? чита Бартека официр.

— Словик.

— Чловик?... А ха! Ја. Gut.

И официр написа *Mensch*.“

У „Пазову на кули светлици“ оно што чини срж приповетке неће имати без српског читаоца толико маха колико на пољског, само зато што је оне стихове из „*Ran-a Tadzysz-a*“, које је г. преводилац дао у преводу г. Томе Маретића, требало опширно протумачити:

„Дево Света, што јасну браниш Честохову.

На Острих светлиш вратиш. Ти много градиш тврди

Ново-градски са верним народом му чуваш!“ и т. д.

Пољак дрмне од узбуђења кад то чита, а Србину су и Честохова и оштра врата (капија) и градиш Новогрoдски само празна имена док му се не протумаче.

О самом преводу нећу говорити. Г. Кисељевић стекао је преводима с пољског исто онако леп глас као и покојни Глишић преводима с руског. Нека ми буде допуштено да кажем реч две о карактеристичним именима места, стварним или измишљеним (пореди у нас: Педобини, или на пр. кад би се рекло: Сиротињици, Ведињици, Злопатињици, и т. д.) Ја мислим да у преводима с туђих језика таква имена треба бар протумачити, ако не и преводити. И исто онако као што је наш преводилац *Wielka Krzywda* и *Mala Krzywda* превео речима Велика Кривда и Мала Кривда, исто тако могао је бар протумачити шта значи *Погнебини* (требало би писати *Погнебин*; јер е пред усенима вреди као ем), и шта су то *Виллашчињици*, *Ведоке* и *Musepobo*, на би се по томе видело одакле су ти јадни пољски сељаци што су се заузели за

„Шиански престо“, и што не могу да пристају на превласт Наполеона III (и овде не би било згорег мало тумачења). То исто вреди и за презимена која су постала од надимка или од другог чега. Тако, н. пр., ако се неко лице у српској приповетци зове: Јван Ветар, да ли ће, рецимо, пољски преводилац то тако оставити или ће, ако не превести, а оно бар протумачити: ветар-wiatr (пореди на стр. 45, где улази у причање Мађеј Кјељ, а Kietz значи за бунь.)

Све ово напоменуо сам не зато да умањим значај превода мог драгог ученика који већ двадесет година уноси у нашу књижевност најодабранија дела нове пољске књижевности, већ да га подсетим да ће друго издање ове књиге само добити ако се обазре на ово што сам рекао. У том издању он ће превести све немачке речи и фразе, јер се код нас тај језик данас врло мало зна, поклонитиће већу нашу коректуру (на пр. на стр. 16-ој: „Баратошу, Баратошу, ој не губи наду“, место: Бартошу, Бартошу, не губимо наду! и т. д.)

Топло препоручујем Просветном Савету ову прву књигу „Одабраних дела из пољске књижевности“ у преводу г. Лаз. Кнежевића.

Савет усваја реферат, и даје мишљење да књигу треба препоручити школским књижицама, а по могућству и откупити. Референту издати 50 динара хонорара.

IX

Чита се реферат г. г. Д-р Милivoја Јовановића и Емила Цветића о књигама г. Т. Радивојевића *Основи земљописа и Балканско Полуострво* (в. 1192 записник под VIII.) Реферат гласи:

Рат је у нас поретом осим свега другога и данашњу наставу у школама у опште — то се најбоље види по немању школских књига, на које су ученици били толико навикнути у мирно доба, пре. Нарочито на територији коју су од наше земље држали Бугари, види се у овоме правцу огромна пустош (изгледа да су та два израза: пустош и Бугари синоними), коју су они за собом оставили повлачећи се у Бугарску. На њиховој територији у Србији, причали су нам наши, Бугари су све наше књиге, где би их год нашли (ни приватне нису трпели), вукали колима и на томице спаљивали; то је, веле, особито вршено у Нишу, јер је ту било неколико великих и добрих библиотека. На школске пак књиге била је обраћена нарочита пажња; њих чувати и прикривати било је толико исто опасно као и прикривати оружје. Не смеју рећи да је толико и тако рађено и на аустројској територији Србије, али ипак Ђирлића није толико толерирана колико латиница, нити су библиотеке биле довољно заштићене од непотребног војничког плачкања (случај са београдским библиотекама). Кад се свему томе дода да се школске књиге у опште нису могле штампати скоро кроз 7 ратних година и да су оне старе и затечене толико пропале и упропаћене, како их само наши ђаци, ненавикнути у томе смислу на чување својих књига и прибора, могу искварити, онда је појмљиво колико може данас бити оскудица у уџбеницима и колико разноврсних уџбеника мора бити у школи за сваки предмет да би могло да буде ма какве наставе. Да се прекрати са овим провизоријумом и да се изиђе на прави, предатни пут, озбиљно се пришло послу. Што се до сада — после две године рада — још нису показали и апсолутно позитивни резултати, стоји највише до сређивања државе; школска питања нису могла доћи на прво место за решавање. Ипак не треба прећутати да рад на обнови наше наставне књижевности у нашим средњим и народним школама за поједине предмете није започет са довољно искуства. Брзало се да се што пре изиђе на трг, па се није пазило на ваљаност уџбеника нити на наше нове потребе изазване потпуно измењеним стањем у нашем друштву.

Наставне књиге које су пред нама: Т. Радивојевића, проф., *Основи Земљописа* за I раз. средњих школа, друго издање, и *Балканско Полуострво и Земље Срба, Хрвата и Словенаца*, за II раз. средњих школа, прво издање, обе из 1920 године, и о којима Главни Просветни Савет тражи наше мишљење — да изјавимо одмах — не спадају у такве, брзо рађене књиге. Наша наставна географија није била ни пре ових радова оскудна.

Почивући од проф. В. Карића, нашег првог озбиљног радника и на школској географији пред крај прошлога века, наша ја географска литература развијана по готову најбоље од свих осталих предмета средњошколских. Зашто и успеси не одговарају оваквом њеном развитку, има пуно узрока; на првом месту бацање географије у раније доба скоро међу необавезне предмете и незгода са нестручним наставницима, који су овај предмет често предавали од беде.

Особито пријатна етапа у наставној литератури за општу и посебну географију јесте појава уџбеника проф. Радосава Васовића, у главној у првој деницији овога века. Он је дао потпуно серију географске литературе за нашу средњу школу, и то што је он дао остало је и до данас врло ваљано и скоро без озбиљних примедба. Неко је хтео да му помути ту децу и пуно захвалности успомену међу нашим школским географима, па је пустио без преко потребних и ваљаних измена прошле године Васовићеве Географије за I и II разред наших средњих школа у издању београдске књижаре Рајковића и Ђуковића. То проф. Васовић није заслужно, и он би се таквих издања одрекао, на сваки начин.

Наставна литература за географију, коју нам је до сада дао проф. Тодор Радивојевић, јесте данас без сумње најбоља, али ипак не онолико савршена каква би она била, познавајући писца, да су прилике мало сталоженије. И он нам је дао серију географских удбеника, али не само за средње него и за стручне школе, и та његова серија чини другу пријатну и завидну етапу у нашој школској литератури географској. Његови удбеници за I и II разред изашли су скоро, имају већ друго издање. Први удбеник: *Основи землописа* за I разред средњих школа, професор Радивојевић је израдио строго по програму из географије за тај разред, нарочито није занемарен нови програм. Обрађен је у врло zgodном и лако прегледу цео материјал врло добрим језиком и за ученике особито лаким стилем, не губећи из вида никако ни методиком овога предмета, методиком која је тако често у других писаца удбеника овога предмета занемаривана. Можда ће бити нарочито потребно истаћи да је у књизи тако много материјала (највише материјала управо од свих осталих удбеника овога предмета у овом разреду) да ће наставник при настави имати могућности да чини избор. Треба особито нагласити да су у удбеник унети последњи научни резултати географски, чиме се он нарочито издваја од осталих.

Великих и битних замерака нема дакле ова књига, те је због тога можемо врло радо препоручити пажњи Главног Просветног Савета. Али она има један недостатак који не треба да не буде поменут, ради тога да се он у даљим издањима више не провлачи. Цела књига нема у свему тексту баш ниједну слику нити карту, а оне су толико потребне овој настави. Нас уверава проф. Радивојевић да ће даља издања бити илустрована, али опет у колико то допуштају данашње прилике и издавач. Неколико нејасности и нехотичних грешака — оне удбенику ни мало не одузимају од вредности — потребно је нагласити да би се касније избегле. Видак и његова линија (С. 9) дефинисани су не баш потпуно јасно; никако не би требало бежати, мислимо, од научних термина географских, а хоризонт је баш одомаћен такав наш израз. Ротација и Револуција Земљина (С. 9—13) требало је да буде успешније објашњена, па тако и разумевање (писац радо избегава овај добри термин) копна и мора (С. 19). Гаскоњски Залив (С. 22) узет је као бољи израз за Бискајски, али не и на С. 23 и 25. Нема илустрација Норمانдије (С. 23), нити Јонског мора (С. 23). Дарданели и Босфор (С. 23) су мореузи, а Елзаси (С. 31) планине, те је боље тако имена оставити, а не правити од њих адјективе. Незреде су географски изрази: издигнутост и спуштеност копна (С. 26), текућнице (С. 33), избачене стене (С. 43). Боље је Словенија и Сплит него Крањска (С. 54) и Сплет (С. 53).

Друга његова књига: *Балканско Полуострво и земље Срба, Хрватша и Словенаца*, удбеник намењен настави географије у II разреду наших средњих школа, одступа и по обиму и по начину излагања врло много од прве: она се разликује врло од свих досадашњих удбеника наших за географију у опште, а за овај разред нарочито. Књига по свему представља један мали али врло добро израђен географски компендијум Балканског Полуострва; на овој основи требало би само проширити поједине делове, унети потребну литературу, и целина би била довољна за почетак. Удбеник је рађен на широкој основи врло брижљиво и необично опширно у свима деловима, тако да може послужити настави овога предмета и у свима стручним школама типа средњих школа наших. Може се према томе очекивати да ће за данашње ученике II разреда бити и потезни, ако сам наставник не буде довољно пажљив у раду, па бирао само онај материјал из књиге који је таквим ученицима приступачнији. После овакве светске катастрофе, појава толико доброг удбеника за географију наших земаља изазива чуђење, тим пре што се он јавља баш у почетку опште-рестаурације наше средњешколске наставе, у времену кад је врло тешко, готово немогућно, доћи до извесних потребних података. Одступајући много од досадашњег излагања географских појединости и избегавајући често онај готово увек исти географски материјал у свима другим нашим удбеницима, Радивојевић је, и за опште особине нашег полуострва и за опис сваке земље на њему, нашао и употребио богату литературу и изнео последње резултате научне географије, до којих се дошло често после тешких мука и по скупу цену. Али овакво једно дело биће од користи по наставу ако и наставник буде географ. Пада особито у очи — и то је једна од најбољих особина ове књиге — да је обрађена готово већа пажња на етнографију у опште него на оро-хидрографију појединих земаља; то је паметна повина, коју не треба науштати даље. Па онда има на појединим местима (не баш ретко) — онамо где је то потребно било — врло лепих географских описа, који су проткани најпознатијим историским детаљима. Само, и за овај удбеник да истакнемо недостатак у сликама и картама. Зашто се није стигло са тим кад је било времена? Хоћемо да поменемо за овај удбеник да су се провукле непажљиво у њега извесне грешке, које ће бити — ми их зато и износимо — у каснијем издању исправљене: Скадарско блато (9), а треба Скадарско Језеро или Блато; главни Дрим (18); Снежник (19) није на Јаворницима — народ не зна за ово име — већ на Пивки; Дунав не излази из наше земље код Лом Паланке (19); Нице (23, 27) а треба Ниче; Црна Река (25) није добро, већ Црна или Черна; Тетовска Котлина (25), а треба Полог; није требало изоставити Торњик (26); нетачно је да нарочито пароброди плове Дрином до Љубовије (28); Кутина, а не Кутинска Река (28); тре-

бало је поменути и Тројанову Табу (30); боље Бердап него Гвоздена Капија (30); Бјелина је а не Белица (31), десна притока Моравичина; зашто није унета и Приштевка (32), Дуленка и Жунањевачка Река, Ресави су почеци у два пећинама под Белашицом, изнад села Стр-мостена (33); Млавско Врело или Жагубичко Језеро (33); област (никако предео) Млава; Горњи и Доњи Коренатац место Трговишког Тимока (34); није Врџарничка Сутеска (34), него сутеска код Вратарнице; Сакулева, а не Сакулева Река (35); Радобилска Река (85), а треба Рајац; почетак примања Хришћанске вере у наших пада у раније време (42); становници Србије су у исто време и земљорадници и сточари (43); изостављени су рудници угља: Сте-њевац у Горњој Ресави, Илијно под Ртњем, Равна Река изнад Сењ, Рудника (48); пдући од Београда уз Саву, а не низ Саву (55); Сјеница а не Сеница (56); на северозападу су испод Грдеча развалине прве Самодрже (58), а треба на северистоку су...; Бела Река није угљени рудник (60); Јагодина је на Белици и у области Белице (60); Пријекорница (63) а не Прекорница; Крупа је такође велика лева притока Неретве (72); Травник нема нивару (76); Ражањски, а не Аржањски превој (78); Комбур, а не Кумбор (82); Ријека место Фијума (88); и земљиште на десној страни доњег Тимока припадо је нама (104); Кенали место Кемали (111).

Издавач није, изгледа, хтео дати ни добру хартију, ни техничку израду, на ни ваљану штампану; он се и сувише, види се, држао данашњег скупог времена, али се није хтео одрећи и великих цена, јер прва стаје 3, а друга 5 динара. Па ипак све то ништа не смањује на-ставу вредност и ваљаност ових књига г. Радивојевићевих, те их ми препоручујемо особитој пажњи Главног Просветног Савета, којем смо благодарни на поверењу.

Савет усваја реферат и даје мишљење да се ове књиге могу употребљавати као уџбе-ници приватног издања у средњим школама. Референтима издати по 100 динара хонорара.

Овим је састанак завршен.

ВИША НАСТАВА

УКАЗИ ЊЕГОВОГ КРАЉЕВСКОГ ВИСОЧАНСТВА ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИКА

АЛЕКСАНДРА

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 23 јануара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављени су:

на Филозофском Факултету у Скопљу:

за редовног професора Класичне Филологије, Д-р Василије Ђерић, професор Универ-ситета у Београду; и

за лектора руског језика, Димитрије Буровић, доцент и професор средње школе, с го-дишњом платом од 4000 динара.

ПЕНСИОНИСАЊА

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 11 фебруара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, а по саслушању Министарског Савета, решено је:

да се Д-р Јован Радоњић, редовни професор Университета у Београду, на основи чл. 70 Закона о чиновницима грађанског реда, стави у стање покоја с пензијом која му припада према годинама службе.

ОДЛИКОВАЊА

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 27 јануара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, одликовани су:

Орденом Белог Орла V степена:

Д-р Никола Вулић, декан филозофског факултета у Београду, и Стеван Димитријевић, протојереј, декан богословског факултета у Београду;

Орденом Светог Саве II степена:

Слободан Јовановић, ректор београдског Универзитета, и Д-р Милан Јовановић-Ватут, декан медицинског факултета у Београду;

Орденом Светог Саве III степена:

Д-р Петар Борђевић, декан пољопривредног факултета у Београду; Д-р Стеван Марковић, декан техничког факултета у Београду; Д-р Милутин Миљковић, декан правног факултета у Суботици; и Д-р Тихомир Остојић, декан филозофског факултета у Скопљу;

Орденом Светог Саве IV степена:

Д-р Милорад Недељковић, ванредни професор правног факултета у Суботици.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 30 јануара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, одликован је:

Орденом Светог Саве IV степена:

Господин James Wiles, пређашњи лектор за енглески језик и књижевност на београдском Универзитету, ослобођавајући га плаћања орденске таксе.

СРЕДЊА НАСТАВА

УКАЗИ ЊЕГОВОГ КРАЉЕВСКОГ ВИСОЧАНСТВА ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИКА
АЛЕКСАНДРА

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 30 јануара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављен је:

у гимназији у Приштини:

за професора, Мина Миљковић, професор Охридске гимназије, по службеној потреби, но без права на путне и селидне трошкове.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 5 фебруара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављени су:

у гимназији у Аранђеловцу:

за директора и професора, Димитрије Премовић, професор III београдске мушке гимназије, по службеној потреби, и

за учитеља вештина, Властимир Петровић, учитељ вештина гимназије у Бевђелији, по службеној потреби;

у IV београдској гимназији:

за професора, Јован Борђевић, професор у пензији;

у гимназији у Крушевцу:

за суплента, Драгољуб Н. Бакић, свршени студент филозофије;

у мушкој гимназији у Нишу:

за професора по чл. 1, 4 и 6 Уредбе о регулсању положаја наставницима средњих школа ратом ометеним у полагању државног испита, с годишњом платом од 3000 динара, Константин Поп-Минић, суплент исте школе; и

у гимназији у Скопљу:

за професора по чл. 1, 4 и 6 поменуће Уредбе, с годишњом платом од 3600 динара, Тодор Б. Самарџић, суплент исте школе.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 8 фебруара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављен је:

у гимназији у Великој Кикинди:

за директора и професора, Д-р Велзир Југа, професор исте гимназије.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 12 фебруара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављени су:

у II београдској женској гимназији:

за професора по чл. 18 Уредбе о регулисању положаја наставницима средњих школа ратом ометених у полагању државног испита, Бранка Толмачева, предметни учитељ исте школе;

у III београдској женској гимназији:

за професора по чл. 18 исте Уредбе, Емилија Кениг, предметни учитељ исте школе;

у гимназији у Горњем Милановцу:

за учитеља вештина по чл. 17 исте Уредбе, Милица С. Милутиновића, учитељица вештина исте школе;

у I Крагујевачкој мушкој гимназији:

за сунлента, Драгомир Љ. Марковић, свршени ученик Лионског Университета;

у Крагујевачкој женској гимназији:

за учитеља вештина по чл. 17 поменуће Уредбе, Сивка Николићева, учитељица вештина исте школе;

у Лесковачкој реалци:

за учитеља вештина по чл. 17 исте Уредбе, Зорка Х. Поповићева, учитељица вештина исте школе;

у Новосадској мушкој гимназији:

за учитеља вештина по чл. 8, 9 и 10 Уредбе, с годишњом платом од 2550 динара, Василија Вукићева, привремена учитељица вештина исте школе;

у Пришевској гимназији:

за професора, Тира Милић, професор шабачке гимназије, по службеној потреби, по без права на путне и селидбене трошкове; и

у Скопској гимназији:

за учитеља вештина по чл. 17 Уредбе, Видосава Чубровић, учитељица вештина исте школе.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 23 фебруара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављен је:

у Беранској гимназији:

за професора, Д-р Драгомир Икопић, професор III београдске мушке гимназије, по службеној потреби.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 23 фебруара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављени су:

у I Београдској мушкој гимназији:

за професора, Јован Томић, сунлент исте школе и испитани професорски кандидат;

у II београдској мушкој гимназији:

за професоре: Даринка Станковић и Александра Милетић, предметни учитељи исте школе, и Зорка Каснар, сунлент исте школе, испитани професорски кандидати; и

у лесковачкој гимназији:

за професора Љубомир Алексић, сунлент исте школе и испитани професорски кандидат.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 23 фебруара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављени су:

у никшињској гимназији:

за сунлента под уговором, Сергије Медвеђејев, пређашњи директор гимназије у Русији;

у подгоричкој гимназији:

за предметног учитеља под уговором, Сергије Купић, пређашњи наставник гимназије у Русији;

у пришчевској гимназији:

за сунлента под уговором, Мато Петровић, привремени предметни учитељ исте школе;

у цешњинској гимназији:

за сунлента под уговором, Всеволод Гусаревић, дипломирани студент филозофије.

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 23 фебруара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављени су:

у I београдској женској гимназији:

за сунлента по чл. 17 Уредбе, Ружица Богдановићева, помоћница исте школе;

у крагујевачкој женској гимназији:

за учитеља вештина по чл. 17 исте Уредбе, Емилија Јоксић, учитељица вештина исте школе;

у прилеиској гимназији:

за предметног учитеља, Милица Штиха, предметни учитељ гимназије у Ваљеву, по службеној потреби;

у охридској гимназији:

за професора, Д-р Венијамин Таушановић, професор ђевђелијске гимназије, по службеној потреби; и

у шабачкој гимназији:

за професора по чл. 4, 6 и 19 Уредбе, с годишњом платом од 3600 динара, Вера Николићка, предметна учитељица исте школе.

РАЗРЕШЕЊА

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 16 фебруара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, а по саслушању Министарског Савета, решено је:

да се, на основу чл. 15 и ч. 85 Закона о избору народних посланика за Уставотворну Скупштину, разреши од досадашње дужности Д-р Момчило Иванић, професор II београдске мушке гимназије.

ПРЕТПИСИ ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Господин Министар Просвете претписом својим поставио је:

у гимназији у Аранђеловцу:

за хонорарног наставника, с годишњим хонораром од 1440 динара, кнеза Теодора Косаткина-Ростовског, руског пуковника, — СНБр. 1093 од 28-I-1921 год.

у II мушкој београдској гимназији:

за привремену предметну учитељницу, Десанку М. Павловића, дипломираног студента филозофије, — СНБр. 19648 од 9-II-1921 год.

у IV београдској гимназији:

за привременог учитеља вештина (цртања), Јосипа Цара, сликара, — СНБр. 1695 од 10-II-1921 год.

у I женској београдској гимназији:

за помоћницу, Ружину Богдановићеву, свршену ученицу филозофског факултета, — СНБр. 1809 од 10-II-1921 год.

у I мушкој београдској гимназији:

за привременог предметног учитеља, Момчила Пастасијевића, свршеног студента филозофије, — СНБр. 1809 од 10-II-1921 год.

у гимназији у Беранима:

за хонорарне наставнике, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Јелену Ђурашковић и Вукајла Девића, учитеља из Берана, — СНБр. 1959 од 13-II-1921 год.

у гимназији у Бишољу:

за хонорарног наставника Јестаственице и Хигијене, с хонораром од 10 динара од одржаног часа, Д-р Василија М. Петровића, окружног физикуса, — СНБр. 1192 од 1-II-1921 год.

за хонорарну наставницу вештина (женског рада), Даринку Љубојевићеву, хонорарну наставницу вештина гимназије у Беранима, — СНБр. 1646 од 5-II-1921 год.

у гимназији у Врању:

за привременог предметног учитеља, Благоја М. Миљковића, дипломираног студента филозофије, — СНБр. 1394 од 9-II-1921 год.

у гимназији у Великом Градишту:

за хонорарног наставника, с хонораром од 10 динара од одржаног часа, Д-р Миту Мапојловића, школског лекара, — СНБр. 1800 од 11-II-1921 год.

за привременог предметног учитеља Радивоја Кончара, привременог предметног учитеља гимназије у Неготину, по службеној потреби, — СНБр. 737 од 10-II-1921 год.

у гимназији у Гњилану:

за хонорарног наставника, с дневницом указног државног чиновника, Ђуру Врбавца, професора у пензији, — СНБр. 1616 од 3-II-1921 год.

у гимназији у Горњем Милановцу:

за хонорарног наставника, с хонораром од 10 динара од одржаног часа, Д-р Милана Јовановића, лекара, — СНБр. 1095 од 31-I-1921 год.

у гимназији у Ђевђелији:

за хонорарног наставника, с годишњом платом од 1440 динара, Владимира А. Мирошниченка, студента филозофије Кијевског Универзитета, — СНБр. 1003 од 26-I-1921 год.

у гимназији у Зајечару:

за хонорарног вероучитеља, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Бошка Аћинић, војног свештеника, — СНБр. 1406 од 5-II-1921 год.

у гимназији у Кавадару:

за школског лекара, с годишњим хонораром од 1200 динара, Д-р Јана Ненасила, досадашњег школског лекара, — СНБр. 1420 од 5-II-1921 год.

у гимназији у Колашину:

за хонорарног наставника, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Јагоша Симоновића, свештеника, — СНБр. 1148 од 1-II-1921 год.

у реалци у Лесковцу:

за школског лекара, с годишњим хонораром од 1800 динара, Д-р Душана Радаковића, управника болнице у Лесковцу, — СНБр. 1365 од 4-II-1921 год.

у гимназији у Негошину:

за хонорарног наставника, с годишњом платом од 1440 динара, Рељу Тасића, студента филозофије, — СНБр. 1400 од 5-II-1921 год.

за хонорарног наставника, с годишњом платом од 1440 динара, Драгутина Марића, хонорарног наставника гимназије у Књажевцу, по службеној потреби, — СНБр. 1361 од 10-II-1921 год.

у гимназији у Новом Пазару:

за помоћницу, Полексију Вељковић, помоћницу женске гимназије у Нишу, по молби, — СНБр. 1613 од 8-II-1921 год.

WWW.UNILIB.RS

за хонорарног наставника, с хонораром од 10 динара од одржаног часа, Д-р Вида Станчара, лекара, — СНБр. 1186 од 1-II-1921 год.

у гимназији у Пећи:

за хонорарне наставнике, с хонораром од 10 динара од одржаног часа: Фрању Пашинца, инжењера и Д-р Петра Вучинића, лекара из Пећи, — СНБр. 894 од 25-I-1921 год.

за хонорарне наставнике, с хонораром од 7 динара од одржаног часа: Лоренца Митровића, католичког свештеника, Вуксаја Гојковића, Александра Шошкића, учитеље; Косту Љењевића, професора, и Даницу Вуксан, — СНБр. 1724 од 10-II-1921 год., и

за хонорарног наставника (женског рада), с хонораром од 5 динара од одржаног часа, Зорку Милошевић, учитељицу из Пећи, — СНБр. 896 од 25-I-1921 год.

у гимназији у Приштини:

за хонорарног наставника, с годишњом платом од 1440 динара, Константина Умањца — СНБр. 1397 од 4-II-1921 год.

у гимназији у Пожаревцу:

за хонорарног наставника, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Трајка Ристића, учитеља, — СНБр. 884 од 28-I-1921 год.

у гимназији у Подгорици:

за наставника певања, Алексу Ивановића, наставника певања гимназије на Цетињу, по службеној потреби, — СНБр. 1661 од 10-II-1921 год.

у гимназији у Прокупљу:

за хонорарног наставника, с годишњим хонораром од 1440 динара, Марију Платонову, свршену ученицу средње уметничке школе, — СНБр. 783 од 3-II-1921 год.

за хонорарног наставника, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Винка Бастића, учитеља, — СНБр. 1097 од 31-I-1921 год.

у гимназији у Струмици:

за хонорарну наставницу женског рада, с хонораром од 5 динара од одржаног часа, Јулијану Пејовић, — СНБр. 1253 од 3-II-1921 год.

у гимназији у Улцињу:

за школског лекара, с годишњом платом од 1200 динара, Д-р Борђија Абрамова, лекара из Улциња, — СНБр. 1063 од 31-I-1921 год.

у гимназији у Штиту:

за привременог предметног учитеља, Фома Гајдакевића, бившег наставника из Русије, — СНБр. 1002 од 3-II-1921 год.

за хонорарног наставника, с годишњом платом од 1440 динара, Владимира Родзевића, бившег наставника цртања у Русији, — СНБр. 1278 од 5-II-1921 год.

у гимназији у Валеву:

за школског лекара, с годишњим хонораром од 2400 динара, Д-р Радомира Теодосијевића, санитарског мајора, — СНБр. 1451 од 14-II-1921 год.

у гимназији у Великом Бечкерку:

а) у одељењима са српским наставним језиком:

за хонорарне наставнике, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Милана Палуревића, школског надзорника; Михаила Томовића и Драгомира Сиротановића, учитеље основне школе, — СНБр. 808 од 31-I-1921 год.

б) у одељењима са мађарским наставним језиком:

за хонорарне наставнике, са хонораром од 7 динара од одржаног часа: Драгомира Сиротановића, Петра Радуловића и Милу Петрова, учитеље основне школе, — СНБр. 808 од 31-I-1921 год.

у гимназији у Великом Бечкерку:

у одељењима са мађарским наставним језиком:

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

за школског лекара, с годишњим хонораром од 1000 динара, Д-р Беду Фијаловског, лекара у Великом Бечкереку. — СНБр. 883 од 25-I-1921 год.

у вишој трговачкој школи у Суботици:

за хонорарне наставнике, с хонораром по 7 динара од одржаног часа, Владиславу Јовановићеву, Јелену Сударевића и Зорку Марковића, наставнице грађанске школе у Суботици. — СНБр. 883 од 25-I-1921 год.

у вишој трговачкој школи у Новом Саду:

у одељењима са српским наставним језиком:

за хонорарне наставнике, с хонораром по 10 динара од одржаног часа, Д-р Живана Ивановића, сунлента женске учитељске школе; и са хонораром од 7 динара од одржаног часа, Наду Павловића, предметну наставницу женске Учитељске Школе у Новом Саду. — СНБр. 1501 од 2-II-1921 год.

у одељењима са мађарским наставним језиком:

за хонорарног наставника, с хонораром од 10 динара од одржаног часа, Јована Елорта, умировљеног професора. — СНБр. 1501 од 2-II-1921 год.

у гимназији у Суботици:

за привременог учитеља вештина, Евгена Миклора, учитеља гимнастике у реалци у Вршцу, по службеној потреби. — СНБр. 1165 од 31-I-1921 год.

у гимназији у Жомбољу:

у одељењима са српским наставним језиком:

за хонорарног наставника, с годишњим хонораром од 1440 динара, Д-р Петра Јакића, неспособног наставника, и за хонорарног наставника, с годишњим хонораром од 1200 динара, Борислава Јовановића, студента филозофије. — СНБр. 1156 од 30-I-1921 год.

у гимназији у Сомбору:

у одељењима са српским наставним језиком:

за хонорарног наставника, с хонораром од 7 динара од одржаног часа, Стевана Купу, саровића, свештеника и жупанијског чиновника, и за хонорарног наставника, с хонораром од 5 динара од одржаног часа, Милана Радића, жупанијског чиновника. — СНБр. 1165 од 31-I-1921 г.

у одељењима са мађарским наставним језиком:

за хонорарног наставника, с хонораром од 10 динара од одржаног часа, Д-р Ервина Тибора, лекара у Сомбору. — СНБр. 1165 од 31-I-1921 год.

у гимназији у Србобрану:

у паралелним одељењима са наставним немачким језиком у Врбасу:

за школског лекара, с годишњим хонораром од 1000 динара, Д-р Милана Поповића, општинског лекара у Врбасу, и за хонорарног наставника вештина, с хонораром од 5 динара, од одржаног часа, Драгутина (Карла) Степера, учитеља основне школе у Врбасу. — СНБр. 1165 од 31-I-1921 год.

у вишој трговачкој школи у Великом Бечкереку:

за школског лекара, с годишњим хонораром од 1000 динара, Војислава Исаковића, лекара у Вел. Бечкереку. — СНБр. 1165 од 31-I-1921 год.

у вишој трговачкој школи у Новом Саду:

за школског лекара, с годишњим хонораром од 1000 динара, Д-р Јована Поповића, лекара у Н. Саду. — СНБр. 1165 од 31-I-1921 год.

у гимназији у Великој Кикинди:

за хонорарног наставника, с годишњим хонораром од 1440 динара, Константина Терзијева бившег наставника. — СНБр. 13888 од 21-II-1921 год.

у вишој трговачкој школи у Суботици:

за хонорарног наставника, с годишњим хонораром од 1440 динара, Стевана Феод-Климентова, наставника средњих школа у Русији. — СНБр. 2570 од 26-II-1921 год.

у гимназији у Белој Цркви:

за хонорарне учитеље науке о вери са 7 динара од одржаног часа, Стефана Валеу, православног румунског свештеника, Фрању Хораја, римокатоличког свештеника и катихету и Јосифа Вајибергера, јеврејског рабина у Белој Цркви, досадашње наставнике исте гимназије;

за хонорарну учитељину вештина са 5 динара од одржаног часа, Марију Бранковића, приватну учитељницу оспособљену за певање у средњим и вишим девојачким школама, — СНБр. 2535 од 22-II-1921 год.

у гимназији у Великом Бечкереку:

у одељењима са мађарским наставним језиком;

за хонорарног учитеља науке о вери са 7 динара од одржаног часа, Д-р Морица Нидермана, јеврејског рабина у Великом Бечкереку, — СНБр. 2535 од 22-II-1921 год.

у гимназији у Великој Кикинди:

за хонорарне учитеље науке о вери са 7 динара од одржаног часа, Фридриха Бренера, римокатоличког пароха, Д-р Морица Розенштајна, јеврејског надрабина и Игњата Јесењског, ев. презвитера у Великој Кикинди, — СНБр. 2535 од 22-II-1921 год.

у гимназији у Жомбољу:

у одељењима са српским наставним језиком:

за хонорарног учитеља хришћанске науке са 7 динара од одржаног часа, Стевана Самуилова, јереја и свештеника администратора новокреиране парохије у Жомбољу, — СНБр. 2535 од 22-II-1921 год.

у мушкој гимназији у Новом Саду:

у одељењима са српским наставним језиком:

за школског лекара, са годишњим хонораром од 1000 динара, Д-р Александра Коду, досадашњег лекара исте гимназије, и у

одељењима са мађарским наставним језиком:

за школског лекара, с годишњим хонораром од 800 динара, Д-р Карла Вагнера, градског физикуса у Новом Саду, — СНБр. 2535 од 22-II-1921 год.

у Женској Гимназији у Новом Саду:

за хонорарне учитеље хришћанске науке, са хонораром од 7 динара од одржаног часа, Ивана Шенцера, римокатоличког капелана; Јована Храниловића, проту руског; Јована Фабрија и Лајоша Хорвата, пасторе у Новом Саду, — СНБр. 2535 од 22-II-1921 год.

у гимназији у Пештровцу Бачком:

за школског лекара, са 800 динара годишњег хонорара, Д-р Јозефа Шустера, леџника у Петровцу, — СНБр. 2535 од 22-II-1921 год.

у гимназији у Сенти:

у одељењима са мађарским наставним језиком:

за хонорарног учитеља науке о вери са 7 динара од одржаног часа, Хермана Швајгера, јеврејског рабина у Сенти, — СНБр. 2535 од 22-II-1921 год.

у гимназији у Сомбору:

у одељењима са српско-хрватским језиком:

за хонорарног наставника хигијене са 10 динара од одржаног часа, Д-р Емила Григоријевића, градског физикуса, и за хонорарног учитеља хришћанске науке са 7 динара од одржаног часа, Вилима Анталковића, судјента исте гимназије;

у одељењима са мађарским наставним језиком:

за хонорарног наставника хигијене са 10 динара од одржаног часа, Д-р Крзина Тибоа, леџника у Сомбору;

за хонорарне учитеље науке о вери са 7 динара од одржаног часа, Д-р Михаела Фишера, јеврејског рабина, и Гезу Багоа, реформатског свештеника у Сомбору;

у свима одељењима, за школског лекара, са годишњим хонораром од 1000 динара, Д-р Емила Григоријевића, градског физикуса у Сомбору, — СНБр. 2535 од 22-II-1921 год.

у гимназији у Србобрану:

у одељењима са немачким наставним језиком у Врбасу:

за хонорарне учитеље о вери са 7 динара од одржаног часа, Д-р Антонија Соргу, Вилема Конрада, Белу Рота, Петра Вајмана и Леополда Клајна, досадашње наставнике исте гимназије, — СНБр. 2535 од 26-II-1921 год.

у реалци у Вршцу:

за хонорарне учитеље науке о вери са 7 динара од одржаног часа, Трајана Опреу, православног проту румунског, Антона Сендеа, римокатоличког свештеника и Аврама Фингерхута, јеврејског надрабина у Вршцу;

за школског лекара, са годишњим хонораром од 1000 динара, Д-р Илију Николајевића, радеког физикуса у Вршцу, — СНБр. 2535 од 22-II-1921 год.

у вишој трговачкој школи у Сомбору:

за сталну хонорарну наставницу, са годишњом платом од 1440 динара, Љубицу Минићеву, бившу хонорарну наставницу у гимназији у Витољу, — СНБр. 2535 од 22-II-1921 год.

у Вишој Трговачкој Школи у Суботици:

за хонорарног наставника са 10 динара од одржаног часа, Симеона Пилића, сучлента гимназије у Суботици;

за хонорарне наставнике са 7 динара од одржаног часа: Тошу Пекрулева, учитеља додељеног на рад у гимназији у Суботици, и Милана Стајића, учитеља додељеног на рад Просветном Инспекторату Потиском као секретара;

за хонорарног наставника са 10 динара од одржаног часа, Д-р Рудолфа Непокоја, бележника I класе у Суботици, — СНБр. 2585 од 25-II-1921 год.

у Вишој Трговачкој Школи у Суботици:

у одељењима са мађарским наставним језиком:

за сталне хонорарне наставнике са годишњом платом од 1440 динара: Белу Геша, бив. директора римокатоличке приватне више трговачке школе у Суботици и Лајоша Коњу, бив. професора исте укинуте школе, — СНБр. 2601 од 24-II-1921 год.

РАЗРЕШЕЊА

Господин Министар Просвете претписом својим разрешио је наставничке дужности:

Николу Никовића, хонорарног наставника гимназије у Струмци, — СНБр. 2035 од 16-II-1921 год.

Љубомира Вечевића, хонорарног наставника гимназије у Пљевљима, — СНБр. 2041 од 16-II-1921 год.

Д-р Спиру Николића, хонорарног школског лекара реалке у Лесковцу, — СНБр. 1365 од 4-II-1921 год.

Д-р Јована Мијушковића, хонорарног школског лекара гимназије у Ваљеву, — СНБр. 1951 од 14-II-1921 год.

ОСНОВНА НАСТАВА

УКАЗИ ЊЕГОВОГ КРАЉЕВСКОГ ВИСОЧАЈСТВА ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИКА
АЛЕКСАНДРА
ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовог Краљевског Височајства Престољонаследника Александра од 30 јануара ове године, на предлог Господиња Министра Просвете, постављени су:

у Учитељској Школи у Вршцу:

за управитеља I класе, Јосиф Стојаковић, професор Учитељске Школе у Јагодини;

у Учишљеској Школи у Јагодини:
за управитеља I класе, Милош Р. Милошевић, професор Учитељске Школе у Скопљу,

Указом Његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Александра од 5 фебруара ове године, на предлог Господина Министра Просвете, постављени су:

у Вишој Педагошкој Школи:

за редовне професоре: Јеремија Живановић, професор II мушке гимназије у Београду; Д-р Душан Рајићић, инспектор Министарства Просвете; Сретен Адић, просветни инспектор у Суботици, и Јован Дравић, професор II мушке гимназије у Београду.

ОДЛУКЕ ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ

Одлуком ОНБр. 35517 од 8-X-1920 год. одобрено је да се ове учитељице пошаљу на студије домаћичких школа у Словенској:

- 1) Јованка Поповићева, учитељица из Парцана, округа београдског;
- 2) Персида Предраговићева, учитељица из Богатића (Мачва);
- 3) Христина Поповићева, учитељица из Неготина, округа тиквешког;
- 4) Србијанка Михаиловићева, учитељица из Кавадара, округа тиквешког.

Одлуком ОНБр. 34624 од 9-X-1920 год. одређена је да ради у Министарству Просвете, у Одељењу за Основну Наставу, Живана Раковићка, рођена Марјановић.

Одлуком ОНБр. 32335 од 22-IX-1920 наређено је да се у народним школама распусти и прекид рада у празничне дане у овој школској години врши по закону о народним школама.

Одлуком ОНБр. 32522 од 24-X-1920 а на основи чл. 37 Закона о народним школама, наређено је да г-ђа Љубица Зотовићка, стална учитељица у Смедереву, која је после свршеног стечаја остала без места, остане на раду у Смедереву за ову школску годину.

Одлуком ОНБр. 40491 одређен је на рад у Министарство Просвете Степа Ђорђевић, учитељ из Београда.

Одлуком ОНБр. 38569 одређен је на рад у Министарство Просвете Милан Петровић, учитељ у Бунару, округу моравском.

Одлуком ОНБр. 38337 наређено је да Александра Петровићева, нераспоређена учитељица из Ниша, до даље наредбе ради у канцеларији Окружног Школског Одбора.

Одлуком ОНБр. 39766 одређена је на рад у Министарство Просвете Ружица Петровићка, учитељица на Чукарици, а на њено место упућен је Милан Малешевић, учитељ, до сада на раду у Министарству Просвете.

Одлуком ОНБр. 37424 одобрено је да се у Дејем Дому г-ђице Вилиам у Велесу, у згради цркве Св. Димитрија, отвори мешовита основна школа у коју је упућен на рад Михаило Марковић, учитељ из Велеса.

Одлуком ОНБр. 36301 одобрено је да се села Лопушња и Градиште у срезу власотиначком, која припадају Козарачкој школској општини, могу издвојити из досадашње школске заједнице па образовати засебну школску општину са школом у Лопушњи, која ће се звати: „Лопушњичка основна школа“, с тим да се за школу употреби зграда која је од стране одређене комисије нађена као добра за припремену школску зграду, док се не подигне нова школска зграда.

Одлуком ОНБр. 37611 наређено је да Даница Стефановићева, нераспоређена учитељица из Штина, остане и даље на раду у Штину.

Одлуком ОНБр. 40117 наређено је да Ружица Петровић, учитељица на Чукарици, ради у канцеларији школског надзорника за срез врачареки.

Одлуком ОНБр. 40009 упућен је на рад у Министарство Просвете Михаило Јовић, учитељ из Београда.

Одлуком ОНБр. 39341 наређено је да Велимир Обрадовић, учитељ у Св. Николи, округу брегалиничком, остане и даље на раду у Булачанима, а одлука ОНБр. 34869, којом је Обрадовић премештен из Булачана у Св. Николу, има се сматрати као и да не постоји.

Одлуком ОНБр. 39815 наређено је да Данило Трибунац, учитељ из Скопља, ради у Просветном Инспекторату.

Одлуком ОНБр. 39906 одобрено је Светомиру Педельковићу, учитељу у Милатовцу, срезу хомољском округу пожаревачком, да може учитељску службу заменити другом административном државном службом.

Одлуком ОНБр. 38808 наређено је да Јован Гојковић, који је из Ритопека премештен у Гроцку, остане и даље на раду у Ритопеку, пошто у Гроцкој нема празних места.

Одлуком ОНБр. 36824 наређено је да се виша основна школа у Аранђеловцу затвори и да се Јевта Мрав, учитељ више основне школе, врати за учитеља основне школе у Аранђеловцу, а Јованка Суботићева да се пресели у Тополицу, срез гужански округ крагујевачки.

Одлуком ОНБр. 38102 наређено је да се у селу Драгошу, срез и округ битољски, затвори основна школа, јер је школска зграда неупотребљива.

Одлуком ОНБр. 39595 наређено је да се у школи у Бановом Пољу, округ подрински, затвори једно одељење и учитељица Драгица Тадићева премести за учитељицу у Богатић, округ подрински.

Одлуком ОНБр. 33705 наређено је да се у Пећи отвори још једно одељење и да се премести у Пећ Зорка Пантелићка, учитељица из Приштине.

Одлуком ОНБр. 38281 наређено је да се у Дрењама, срез оачки округ бачки, отвори и четврто одељење основне школе и да се на то место постави за сталну учитељицу Зорка Јаконићева, свршена ученица учитељске школе.

Одлуком ОНБр. 39952 наређено је да се у основној школи у Доњим Комарицама, округ крагујевачки, отвори још једно одељење и у њега премести по молби Анка Перуткићева, учитељица из Такова, округа рудничког.

Одлуком ОНБр. 39723 наређено је да се у Новом Саду отвори забавиште.

Одлуком ОНБр. 39164 наређено је да се у селу Баточини, округу крагујевачком, отвори и треће одељење и да у том одељењу остане на раду за ову школску годину Милина Јоксиновићка, учитељица у Баточини, која је по молби премештена у Радомиловић.

Одлуком ОНБр. 40144 наређено је да се отвори основна школа у селу Секуричу, срезу левачком округу моравском.

Одлуком ОНБр. 29364 одобрено је да се у основној школи у Д. Крчину, срезу темићском округу моравском, отворе два нова одељења, а у основној школи у Г. Катуну једно ново одељење.

Одлуком ОНБр. 33620 одобрено је да се отвори и пето одељење у Кунури, срезу кулском округу бачком.

Одлуком ОНБр. 39620 одобрено је да се на пугтари „Куташу“ у Србобрану, срезу старобечејском (Банат), отвори школа која ће бити смештена у згради бивше општинске школе.

Одлуком ОНБр. 39770 одобрено је да се у селу Раковници, срезу врачарском округу београдском, отвори четвороразредна неподељена основна школа издавањем из јајиначке школске општине.

Одлуком ОНБр. 38089 одобрено је да се у основној школи у Врановцу и школи у Главици, срезу беличком округу моравском, отвори по једно одељење.

Одлуком ОНБр. 38475 наређено је да се у основној школи у Трстенику, округа крушевачког, затвори једно одељење.

Одлуком ОНБр. 37484 одобрено је да се у основној школи у Кулшњи, округа бачког, отвори једно ново одељење.

РАЗРЕШЕЊА

Господин Министар Просвете препишем својим разрешењем је од учитељске дужности: Пантелију Јанковића, привременог учитеља из Каменице, среза подгорског округа ваљевског, — ОНБр. 35724 од 7-X-1920 год.

Гаврила Јовановића, сталног учитеља из Градца, среза моравичког округа чабанског, због ступања у кадар, — ОНБр. 35357 од 5-X-1920 год.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

- Драгомира Голубовића, сталног учитеља из Јањуше, округа врањског, због ступања у кадар, — ОНБр. 32185 од 25-IX-1920 год.
- Павла Зелића, привременог учитеља из Гуњака, среза азбуковачког округа подринског, — ОНБр. 35287 од 6-X-1920 год.
- Милана Петровића, привременог учитеља из Станчева, округа кумановског, због ступања у кадар, — ОНБр. 33538 од 28-IX-1920 год.
- Тихомира Јовановића, вршиоца учитељске дужности из Арбанашца, округа топличког, — ОНБр. 35679 од 8-X-1920 год.
- Адама Градиштанца, сталног учитеља у Блажеву, округа крушевачког, пошто је ступио у војску ради одслужења рока, — ОНБр. 31782 од 22-IX-1920 год.
- Арађела Пешића, привременог учитеља у Лери, срезу и округу битољском, — ОНБр. 31988 од 22-IX-1920 год.
- Милутина Аксентијевића, сталног учитеља у Јованици, округу нишком, пошто је ступио у војску на одслужење рока, — ОНБр. 32100 од 24-IX-1920 год.
- Димитрија Атића, вршиоца учитељске дужности у Канатарцима, округа битољског, — ОНБр. 40385 од 6-XI-1920 год.
- Милана Мушкину, вршиоца учитељске дужности у Великој Реци, срез азбуковачки округ подрински, — ОНБр. 39160 од 26-X-1920 год.
- Душана Ј. Стефановића, привременог учитеља у Десићу, среза подринског, — ОНБр. 29760 од 28-X-1920 год.
- Аџуса Жерим Идјуза, вршиоца учитељске дужности у Гостивару, округу тетовском, — ОНБр. 38981 од 20-X-1920 год.
- Васиљу Анђелковић, учитељцу у Вигреници, округу моравском, — ОНБр. 37229 од 23-X-1920 год.
- Велибора Ристића, вршиоца учитељске дужности у Ладовници, срезу власотиначком округу врањском, — ОНБр. 34937 од 1-IX-1920 год.
- Доп Лубу Филића и Доп Тадију Ивковића, учитеље у Јањеви, срезу грачаничком округу косовском, — ОНБр. 39916 од 2-XI-1920 год.
- Владимира Приavorовића, вршиоца учитељске дужности у Ђованину, округу битољском, — ОНБр. 40275 од 4-XI-1920 год.
- Асана Алијевића, вршиоца учитељске дужности у Дојерумији, округу брегалиничком, — ОНБр. 35991 од 16-XI-1920 год.

ПЕНСИОНИСАЊА

- Господин Министар Просвете претписом својим пензионисао је:
 - Трајка Ристића, учитеља из Лучине, среза и округа пожаревачког, — ОНБр. 35921 од 8-X-1920 год.
 - Олгу Н. Петровићеву, учитељцу из Каменице, среза подерског округа подринског, — ОНБр. 35921 од 8-X-1920 год.
 - Олгу Сињобад, учитељцу из Рисне, — ОНБр. 35278 од 6-X-1920 год.
 - Емилију Поповићеву, рођену Каракашевић, учитељцу из Вурђева у Вачкој, — ОНБр. 30290 од 11-IX-1920 год.
 - Милицу А. Марјановићеву, учитељцу из Набрђа, среза и округа пожаревачког, — ОНБр. 35220 од 8-X-1920 год.
 - Аћима Јелића, учитеља из Кочана, округа брегалиничког, — ОНБр. 35219 од 8-X-1920 год.
 - Лазара Плића, учитеља из Триовче, округа смедеревског, — ОНБр. 35217 од 8-X-1920 год.
 - Цинаура Фридриха, Ехсел Јосевину, Меглић Францеску, Омејо Вуковић Лудмилу, Брадашка Олгу, Вреганта Павла, Вола Емила, Катића Јакова, и Лихтеналиер Габријелу, учитеље-це из Словеначке, — ОНБ. 33092 од 26-IX-1920 год.
 - Драгину Николићку, учитељцу из Књажевца, среза заглавског округа тимочког, — ОНБр. 33166 од 26-IX-1920 год.

Љубицу П. Лазаревића, учитељицу у Жаркову, срезу врачарском округу београдском, — ОНБр. 35925 од 8-X-1920 год.

Јоцу Драгића, учитеља у Арпајеву, срезу посавском округу београдском, — ОНБр. 31573 од 20-IX-1920

Димитрија Поповића, учитеља у Власотицима, — ОНБр. 33047 од 15-IX-1920 год.

ОСТАВКЕ

Господин Министар Просвете претписом својим уважио је оставку на државну службу: Душану Стојановићу, сталном учитељу из Мале Дренове, среза левачког округа моравског, — ОНБр. 34411 од 4-X-1920 год.

Кости Мајсторовићу, учитељу из Селевца, округа смедеревског, — ОНБр. 35927 од 8-X-1920 год.

Светолику Пауновићу, учитељу из Брезне, округа рудничког, — ОНБр. 35156 од 5-X-1920 год.

Војиславу Плавшићу, учитељу из Засавице, среза мачванског округа подринског, — ОНБр. 35402, од 6-X-1920 год.

Косари Јоцићевој, учитељици из Драгуше, среза прокупачког округа топличког, — ОНБр. 36662 од 12-X-1920 год.

Јелени Груиц, учитељици из Горње Мужље у Банату, — ОНБр. 32287 од 22-IX-1920.

Милици Маричићу, сталном учитељу из Горње Гламе, среза белопаланачког округа ниротског, — ОНБр. 35465 од 6-X-1920 год.

Живану Ђ. Петровићу, учитељу из Врачева, среза дежевског округа рашког, — ОНБр. 35910 од 11-X-1920 год.

Јовану Војновићу, привременом учитељу из Костиног Дола, округа брегаличког, — ОНБр. 35252 од 5-X-1920 год.

Чедомиру Алексићу, сталном учитељу из Бање, среза неготинског округа тившевског, — ОНБр. 34874 од 4-X-1920 год.

Јовану Ј. Дамјановићу, привременом учитељу из Шугрина, округа ниротског, — ОНБр. 34937 од 2-X-1920 год.

Добривоју П. Маринковићу, учитељу и управитељу школе у Корману, округа нишког, — ОНБр. 34406 од 4-X-1920 год.

Драгомиру Михајловићу, сталном учитељу у Туларима, округа ваљевског, — ОНБр. 33854 од 29-IX-1920 год.

Љубомиру Андријевићу, учитељу из Вуковца, среза хомољског округа пожаревачког, — ОНБр. 33031 од 24-IX-1920 год.

Калману Ситеру, наставнику грађанских школа у Тополи (Бачка), — ОНБр. 32322 од 20-IX-1920 год.

Милици Губеревац, учитељици из Новака, округа ваљевског, — ОНБр. 33631 од 28-IX-1920.

Миодрагу Јаковљевићу, учитељу из Иванковца, округа скопског, — ОНБр. 33053 од 24-IX-1920 год.

Милану Јосићу, сталном учитељу у Лешаку, среза доњо-полошког округа тетовског, — ОНБр. 31447 од 17-IX-1920 год.

Милутину Мићовићу, привременом учитељу у Губеревцу, срезу лепеничком округу крагујевачком, — ОНБр. 34964 од 6-X-1920 год.

Милораду Михаиловићу, привременом учитељу у Брајићима, срезу таковском округу рудничком, — ОНБр. 36155 од 9-X-1920 год.

Луки Булатовићу, учитељу у Пећи, — ОНБр. 25013 од 9-VI-1920 год.

Живку Барјактаревићу, привременом учитељу у Истоку, округу метохијском, — ОНБр. 31254 од 17-IX-1920 год.

Радивоју Тијанићу, учитељу у Гледићу, срезу гужанском округу крагујевачком, — ОНБр. 31983 од 23-IX-1920 год.

Добрилин Пантисевој, учитељици у Средњеву, срезу рамском округу пожаревачком, — ОНБр. 31686 од 20-IX-1920 год.

Душану Ј. Васићу, привременом учитељу у Кобиљу, срезу млавском округу пожаревачком, — ОНБр. 31475 од 19-IX-1920 год.

Милентију Миловановићу, привременом учитељу у Липљу, округу рудничком, — ОНБр. 38294 од 23-V-1920 год.

Василију П. Богичевићу, привременом учитељу у Јабучју, округу ваљевском, — ОНБр. 34394 од 23-V-1920 год.

Светомиру Чубраковићу, учитељу у Колашину, срезу струмичком, — ОНБр. 39020 од 26-X-1920 год.

Владимиру П. Шуљеварићу, учитељу у Роквишту, срезу радовишком округу београдничком, — ОНБр. 39018 од 26-X-1920 год.

Милењу Лукићу, учитељу у Бужданима, срезу кичевском округу битолском, — ОНБр. 38889 од 24-X-1920 год.

ОТПУШТАЊА

Одлуком Господина Министра Просвете отпуштени су из државне службе:

Димитрије Димитријевић, вршилац учитељске дужности у Љубанцима, округа скопског, — ОНБр. 35460 од 6-X-1920 год.

Пера Валихора, Прена Валихора, Мезнерић и Стеван Месарош, учитељи из Суботине, пошто нису хтели положити заклетву прописану законом о Народним Школама, — ОНБр. 30742 од 13-IX-1920 год.

КАЗНЕ

Одлуком Господина Министра Просвете кажњен је губитком десето-дневне плате Благоје Стаменковић, учитељ из Кушијева, округа пожаревачког, — ОНБр. 34029 од 30-IX-1920.

УПРАЖЊЕНА МЕСТА

Одлуком Господина Министра Просвете упражњена су места:

привременој учитељици у Ставама, округа подринског, Живки Милановићевеј, пошто се није на дужност јавила, — ОНБр. 34891 од 4-X-1920 год.

Љубици Милековићевеј, учитељици у Овсишту и Вождару Домановићу, учитељу у Гарашима, среза јасеничког округа крагујевачког, — ОНБр. 34416 од 4-X-1920 год.

Јосиу Петковићу, сталном учитељу у Струзи, среза струшког округа охридског, — ОНБр. 32922 од 13-IX-1920 год.

Милану Лазаревићу, сталном учитељу у Алгуњи, среза жеглиговског округа кумановског, — ОНБр. 32308 од 22-IX-1920 год.

Вери Симићевеј, учитељици из Моштанице, округа врањског, — ОНБр. 33448 од 28-IX-1920 год.

Страхињи Шиману, сталном учитељу из Шарлинца, округа топличког, — ОНБр. 35679 од 8-X-1920 год.

Јовану Туповићу, привременом учитељу у Радовишту, — ОНБр. 38962 од 26-X-1920.

Матилди Врбанчићевеј, привременој наставници грађанске школе у Тителу, — ОНБр. 36760 од 8-X-1921 год.

Војиславу Ђурићу, учитељу у Буковској, округа пожаревачког, — ОНБр. 39700 од 4-XI-1920 год.

Атанасију Атанасијевићу, привременом учитељу у Сијарима, округа врањског, — ОНБр. 38231 од 1-XI-1920 год.

Драгици Метикош, учитељици у Пепелишту, округа тивешког, — ОНБр. 37621 од 1-XI-1920 год.

РАСПИСИ ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ Просветним инспекторима — школским надзорницима

Из извештаја школских надзорника, крајем прошле шк. године, могло се у Министарству констатовати да се врло слаба пажња у настави поклањала већинама у опште, а нарочито цртању, које је готово посве занемарено.

То се могло донекле правдати нередовношћу наставе, оскудицом потребног материјала за извођење наставе цртања, недостатком прегледа за цртање, неудобношћу школских зграда и намештајем. Те се тешкоће већ свуда по мало отклањају и школске прилике почињу долазити у нормалан колосек.

Ну поред тога у настави цртања није се давало ни онолико колико се могло дати. Узрок је томе што поједини наставници нису појмили васпитну вредност цртања, као наставног предмета у служби васпитања и образовања, и нису били одушевљени њиме, као за остале предмете, у којима су се дали оназиги далеко јачи резултати успеха.

Како је настава моћно средство за постизање васпитних задатака тек онда кад је потпуна и кад су сви предмети који обухватају круг дејег духовног живота у хармонији, то сам побуђен да вам обратим пажњу на ову околност, те да заинтересујете подручне вам наставнике више за овај предмет и истакнете им јаче циљ њихов, како у погледу формалног образовања, тако и с погледа практичних потреба у животу.

Позната је чињеница из свакидашњег искуства да свако дете, неко више неко мање, има нагон да нешто *ради, ствара*. То се најбоље види у њиховим играма. Игре деце су огледало њихове творне и радне силе. Као што се зна, деца стварају не само основе за материјалне производе, већ и чисто духовне производе помоћу фантазије, која је у томе добу развија најјача духовна сила, смишљају причине, доскоцице, рачунска погађања и т. д. Она изводе руком од блата, дрвета, картона и другог градива разне ствари, као што и разним шарам и потезима пре но што поћу у школу симболишу извесне објекте и продукте своје маште. Зар се све то не би могло експлоатисати у корист васпитних циљева?

У нагону деце радне силе огледа се не само јача или слабија моћ творачке силе, већ често пута и таленат њихов, а и склоности ка будућем позиву у животу, што је свакако од врло велике важности за педагога. А пошто се за оваква творива унутарне радне силе код деце тражи извесна извежбаност, то је радна сила, као унутарњи агенат или параз духовног покрета, у вези и са физичким покретима и вежбањем мишића и разних чулних органа.

Тога ради се у основној настави још одавна давала велика важност и значај предметима којима је циљ развијање радне и творачке моћи у вези са фантазијом и физичким вежбањима. А то су цртање и ручни рад.

Још је Коменски учио ову велику вредност цртања препоручујући у своме *Orbis pictus* „да ученици у свакој згодној прилици цртају, чиме ће се развити интерес код деце, вежбати у посматрању, уживати у лепоме и руку вежбати“.

Данашња модерна Методика ставља наставу цртања у први ред између осталих предмета при образовању воље, истичући нарочито значај њен, како са интелектуалне, тако и с практичне стране. Цртањем се дух деци отима од једностраности у коју се доспева, ако се образовање врши само књигом, читањем и писањем. А њиме се доводи у везу помоћу концентрације градива из свих осталих предмета, чиме се осигурава наставни успех.

С практичне стране овом се наставом најбоље приближује ученик животу и доводи у везу школа са животом.

Цртање са психолошког гледишта је састављено из две радње: представљање нечега обликом и извођење облика руком. Да би се облици предмета схватили, нужно је проматрање предмета чулима. Нужно је да се стекну конкретне представе о простору, разликовање слика од предмета, развијање укуса за лепим и, кад је избор градива практичан, и оним што има

весе са радом у животу. Тиме је казано колико овај предмет додирује правце развитка детињег не само у интелектуалном већ и у физичком, практичном и естетичком погледу.

Системска вежбања у оба ова правца отпочињу још у првим часовима кад дете пође у школу. Методика цртања нам пружа упуте како се врше елементарне вежбе и покрети руку, распознавање боја и облика и праваца; развија укусе и саморадњу. Уз то излаже нам средства за постигнуће ових циљева и начине за проматрање ради упознавања лепих облика, избор предмета и поступак при овој настави. Овде се напомиње само још и то да ће се добар наставник старати да, поред оног знања из Методике што га је у школи задобио, проширује своје образовање и читањем дела која ће га упутити рационалнијем обрађивању овог предмета, а и проширивати своје искуство посматрањем свога и туђег рада.

Надзорници ће млађим и неукеснијим наставницима давати упута и оријентације у овом погледу, а п на зборовима могу се учитељи приликом приређивања практичних предавања, како треба системски и рационално да се изводи ова настава, те ће се тако доприносити унапређивању ове тако важне гране наставне области. Наставним програмом је предвиђено у главнијим цртама што се из овог предмета има обрађивати, али у избору градива остављено је сваком наставнику широко поље.

Нарочиту пажњу обраћајете наставницима на вежбање ученика у цртању објеката из природе, цртање по сећању и цртање предмета ради примене, било онога што се на часовима појединих предмета (ради конкретниог представљања) показивало, или примене у разним орнаментима и занатским продуктима.

Цртање се може и са гледишта концентрације наставе врло згодно употребити и на другим часовима, кад год се укаже прилика, а тиме се доприноси бољем и трајнијем успеху и из тих предмета.

Цртање изазива јачу машту код деце него остали предмети, с тога је потребно развијати ту духовну радњу. Треба их пустити по некад да и сами стварају разне композиције, нека измишљају радње, представљају идеје и догађаје на свој начин. Тиме ће се она јаче одушевљавати за ову наставу и јаче интересовати.

Ну што је најглавније, увек обраћати велику пажњу на естетичну страну и чистоту радова; тај главни захтев ове наставе не треба никако испуштати из вида.

Ради извођена лепог цртања, поред системског вежбања слободном руком у свима напред поменутиим моментима, могу се употребити и прегледи, методски израђени, али увек само као средство а никако као циљ. На крају ове школске године, настаћете да наставници приредите мале школске изложбе о великим годишњим школским свечаностима и поднећете ми извештај о томе какав су успех у овом погледу наставници постигли.

ОНБр. 1607
18 јануара 1921 године
у Београду

Министар Просвете,
Св. Прибићевић с. р.

Свима директорима средњих и надзорницима народних школа у Краљевини Срба, Хрватша и Словенаца.

Желећи дати могућности да се у душама најмлађих изданаца нашега народа учврсти мисао о јединству, братству, љубави и слози уједињених делова нашега народа, како би се на тај начин васпитавале нове и те идеје потпуно свесне генерације, одлучно сам да се покрене један деџи лист у томе правцу као издање Министарства Просвете. Лист ће се звати „Наш Лист“.

Задаћу ову лист неће постизати ни нарочитим наглашавањем, ни подвлачањем поменути мисли. Ми немамо потребе да једну тако здраву мисао, као што је јединство нашега народа, намећемо ни народу нашем ни његовој омладини; ми само морамо, преживљујући једно доба разнородних васпитања, утицаја, прилика и тежњи, упутити васпитање наше омладине

једним одређеним правцем, те припремити младе и разорним утицајем нетакнуте душе наше омладине да у њима нивну једнаке тежње и осећања, како би у будућности наше народно јединство почивало на поузданим темељима међусобне љубави, до сада увек разбрађиваних делова нашега народа.

С тога ће се, при уређивању овога листа, велика пажња обратити и здравој и лакој забави, приступачној дејој души, како би могао, и на дому и у школи, и родитељима и учитељима, послужити као помоћна лектира. Лист ће овај одступити од досадашега начина уређивања дејјих листова још и у толико, што неће доносити слабе покушаје и почетничке радове, већ само пробране ствари, све до чисте литературе, разуме се, јасне и приступачне дејој души. Код већих словенских и других напредних народа западних, овај литерарни начин уређивања дејјих листова већ је давно уведен и показао се од особитог утицаја на приводно и здраво развиће интелекта, естетичког осећања и смисла за чистоту и лепоту језика код деце, од основне школе па све до нижих разреда средњих школа.

Да би уређивању листа обезбедио овај правац, изабрао сам за његова уредника нашег угледног књижевника и родољубивог песника Стевана Бешевчића, некадашег Змајевог помоћника у уређивању „Невена“.

Ви ћете, Господине, саопштити овај акт свима наставницима и наставницама повереног вам округа (школе) и објаснити им велики значај једног оваквог покрета, те позвати их да се свесрдно заузму да се овај лист што више растури, јер само тако он може и своју задаћу постићи.

Разуме се, Господине, да на првоме месту очекујемо од Вас да, појимајући значај овога посла, и лично порадите да се то што боље изведе.

ОНБр. 6690,
25 фебруара 1921 године
у Београду.

Министар Просвете,
Прибићевић, с. р.

*Свима директорима средњих и надзорницима народних школа у Краљевини Срба,
Хрватска и Словенаца.*

У вези са расписом Господина Министра Просвете од 25 фебруара ове године ОНБр. 6690, извештавате се:

1. Да је „Наш Лист“ намењен ученицима народних и нижих разреда средњих школа;
2. Да ће излазити једанпут месечно, не изузимајући ни време великог школског одмора на 16 страна веће осмине, са сликама обичним и у боји и са музикалијама;
3. Да је цена листу 12 дин. годишње, а за ову календарску годину 9 динара. Претплата се прима најмање за пола године, али за ову годину само до краја године (9 динара);
4. Да претплату ваља слати администрацији „Нашег Листа“ — Поп Лукина улица бр. 14, Београд.
5. Да за сваку школу треба претплатити најмање онолико примерака колико има одељења у школи.
6. Да се треба постарати да постоје имућнији ученици и ученице претплате лист и за себе, а за најсиромашније а добре ученике да плате, по доброј вољи, најимућнији другови, односно добротвори из грађанства, или претплата за такве ученике да се да из школског фонда.

СНБр. 3074,
4 марта 1921 године
у Београду.

По наредби Министра Просвете
Начелник Општег Одељења,
Л. Р. Кнежевић, с. р.

УМЕТНИЧКО ОДЕЉЕЊЕ

УКАЗИ ЊЕГОВОГ КРАЉЕВСКОГ ВИСОЧАЊСТВА ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИКА
АЛЕКСАНДРА
ОДЛИКОВАЊА

Указом Њ. К. В. Престољонаследника Александра од 27 јануара ове године, на предлог
Господина Министра Просвете, одликовани су:

Орденом Св. Саве IV степена:

Маја де Строиц, оперска певачица у Загребу; Валцов Хумла, професор конзерваторије
у Загребу; Фрања Дуган, директор конзерваторије у Загребу; Вјекослав Ружић, бивши ди-
ректор Глазбеног Завода у Загребу; Златко Балаковић, уметник у Загребу; Јуре Ткачић,
професор конзерваторије у Загребу; Антун Доброњић, композитор у Загребу; Антон Лајовиц,
композитор у Љубљани; Фрац Ахотка, композитор у Загребу; Риста Сабин, композитор у За-
гребу; и Милан Јовановић-Браца, виолиниста у Лондону.

Орденом Св. Саве V степена:

Винко Жганц, композитор у Загребу; Станко Премрла, композитор у Љубљани; Милан
Сакс, директор опере у Загребу; Фридрих Руковина, диригент опере у Љубљани; Беда ил.
Печаћ, пијаниста у Загребу; Вјекослав Краус, пијаниста у Загребу; Д-р Виктор Новак, до-
цент Университета у Загребу, и Д-р Виктор Шнајдер, доцент Университета у Загребу.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ОТВАРАЊЕ НОВИХ ФАКУЛТЕТА НА БЕОГРАДСКОМ УНИВЕРСИТЕТУ

Када је 1905 стара Велика Школа била дигнута на ступањ Уни-
верситета, она је имала свега три факултета: филозофски, правни и
технички. У Закону о Университету била су предвиђена још два фа-
култета: медицински и богословски, али ти факултети нису били одмах
отворени, — и Университет је радио и даље само са три факултета
старе Велике Школе. Тек после стварања нове наше државе, приступа
се отварању нових факултета: 1919 отвара се медицински факултет;
1920 богословски и, заједно с њим, пољопривредни, који није био пред-
виђен у закону од 1905, али чије се отварање годинама тражило. Тек
с отварањем нових факултета довршено је стварање Београдског Уни-
верситета, и он је добио све своје делове.

Од нових факултета, медицински факултет је отворен први. Нашим
медицинарима треба одати хвалу да су енергично радили на оснивању
медицинског факултета, и да се у њиховој средини нашао један човек
— проф. д-р Милан Јовановић Батут — који се са одушевљењем једнога
мисионара борио за тај факултет још пре двадесет година, када се у
могућност медицинскога факултета није код нас много веровало. Ме-
дицински факултет позван је да врши један врло важан задатак у нашем
народу. Он има да на научној основи организује старање о народном
здрављу. Народно здравље мора бити најпреча брига сваке владе, јер
народ који се у физичком погледу измеће, не може ни у коме другом
напредовати. Здравствене прилике у нашем народу нису најповољније,
— и, да не помињемо ништа друго, код нас су још увек раширене из-
весне заразе које су код других културних народа већ одавно истреб-
лене. Са болестима као социалном појавом приватни лекари се не могу
борити; за то се тражи интервенција државе са организованом сани-
тетском службом, али ни државна интервенција није у стању постићи
жељене резултате без потпоре науке. Као и у другим пословима, тако
и овде, само се методичним научним истраживањем може наћи пут којим
ваља ићи, — и државна интервенција је успешна само онда када јој

наука каже шта и како има да ради. Што је нама до сада недостајало, то је научно испитивање наших здравствених прилика и наших домаћих болести. На страним универзитетима где су се наши лекари до сада школовали, наше здравствене прилике и наше домаће болести нису се нарочито проучавале. Тек сада када је основан медицински факултет у Београду, поред кога ваља поменути и медицинске факултете у Загребу и у Љубљани, можемо се надати да ће здравље нашег народа постати предмет нарочите научне студије, — и да ће државно старање о народном здрављу бити доведено у тешњу везу са науком него што је до сада био случај.

Медицински факултет има такође задатак да нам да потребан број лекара. Наша земља била је, и пре рата, оскудна лекарима, села су била остављена без лекарске помоћи, и ту су место лекара заузеле врачаре и бајалице. У великом рату, у коме је лекарски ред са примерним пожртвовањем вршио своју дужност, број лекара је знатно умањен, — и зато се морало озбиљно мислити како да се што пре повећа наш лекарски кадар. Већ сама та околност била је довољна, па да се одмах приступи отварању медицинског факултета. Од свих могућих начина да се у кратком року дође до потребног броја лекара, овај начин без сумње је најјевтинији, — а, осим тога, ако се хтео створити један лекарски ред и за сељане, а не само за варошане, домаћи медицински факултет био је подеснији за стварање таквог лекарског реда него страни медицински факултети.

Раније, када је било говора о отварању медицинског факултета, изражавана је зебња да ћемо ми у брзо добити више лекара него што нам треба, и да ће се услед тога јавити један лекарски пролетариат. Али, као што је Д-р Милан Јовановић Батут у своје време показао, прилив студената на поједине факултете регулише се сам од себе: чим се осети да поједини факултети производе више стручњака него што их друштвени живот тражи, студенти сами напуштају тај факултет, и иду на друге факултете од којих у томе тренутку друштвени живот иште интензивнију производњу. У осталом, и сама држава има могућности да утиче на производњу појединих факултета. Велика већина студената тако су сиромашног стања да се без државне помоћи не би могли школовати. Повећавајући благодејања за оне факултете које не посећује довољан број љака, умањујући благодејања за оне факултете које посећује сувише велики број љака, држава, ако само хоће, може одржавати на свима факултетима посећивање љака у нормалним границама.

Богословски факултет, који је отворен после медицинског, дошао је, доиста се може рећи, у једном тренутку када је православној цркви био најпотребнији. Као што је познато, код нас су постојале само средње богословске школе, и они наши богослови који су желели добити више

образовање, ишли су махом на духовне академије у Русији. Али после скорашњих догађаја у Русији, то није више могућно, — и, ако нисмо хтели оставити наше богослове без могућности да дођу до вишег образовања, морао се отворити домаћи богословски факултет. У први мах, факултет је тај дочекан с извесним неповерењем у круговима студената, као да установа богословског факултета не би одговарала чисто научном духу који је до сада владао на нашем универзитету. Нама се чини ово неповерење претерано. Ми нећемо рећи да код нас није никада долазило до сукоба између вере и науке, али држимо да можемо тврдити да ти сукоби нису код нас никада били онако јаки као у западним земљама. Српска православна црква није никада покушавала да заповеда државницима да ратује с науком. Клерикализам није могао код нас ухватити корена. Из тога разлога, између људи од вере и људи од науке био је код нас могућан један *modus vivendi* основан на узајамној трпељивости. Представници слободне мисли виђају се и код нас, али зато што наша православна црква није, у прошлости, гонила слободну мисао — бар не много — представници слободне мисли не осећају никакве горчине према њој, и ми смо ту скоро имали интересантан приказ да је један од наших главних представника слободне мисли, професор Бранислав Петронијевић, држао предавање у једном религиозном друштву, — у Женској хришћанској заједници. Ти добри односи између научника и богослова само ће се још јаче утврдити сада када је богословски факултет основан. Декан тога факултета рекао је у једном своме говору, да је отварање богословског факултета најбоља предохрана противу клерикализма, — и то је без сумње тачно. Клерикализам значи извесну опозицију према научном духу; богословски факултет, улазећи у оквир универзитета, доводи своје студенте у научну атмосферу, и тиме спречава да се код њих развије непријатељско расположење према науци. Ако се наши богослови не боје да уђу у научну средину, не треба ни ми да се бојимо да их ту примимо. Ми не можемо никоме, па ни вери за љубав, одрећи се слободе мишљења и истраживања; али, ко год је вољан да ту слободу призна и поштује, нека је добро дошао...

Од три нова факултета, последњи је био отворен факултет пољопривредни. Доиста, мора изгледати чудновато да је у једној првенствено пољопривредној земљи као што је наша, пољопривредни факултет основан после свих других... Његова потреба се осећала, међутим, свакога дана све јаче. Прошла су она времена када се земља обрађивала „по искуству предака“, на чисто емпиријској основи. Данас је научни дух продро и у те врсте људске активности, и модерно обрађивање земље оснива се на методичној примени физичких и хемијских теорија. Наша пољопривредна производња ни по каквоћи ни по количини није онаква каква би могла да буде, — и то поглавито зато што научне методе још нису преовладале у нашој пољопривреди. Пољопривредна настава је једини

начин да се наш народ упозна са тим методама. Али та настава мора бити организована потпуно. Раније се узимало да је довољно имати пољопривредне средње школе, — али, после се увидело да је поред њих потребан и пољопривредни факултет. Средња школа, остављена сама себи, одваја се брзо од науке, и докле наука иде непрестано даље, средња школа остаје заустављена на једном моменту научног развика. Као год што је медицински факултет позван да руководи научно проучавање наших здравствених прилика, тако је пољопривредни факултет позван да руководи научно проучавање наших пољопривредних прилика. По речима декана пољопривредног факултета, тек на основу тога проучавања, моћи ће се предузети потребне мере за унапређење наше пољопривреде, и тако отклонити она огромна штета коју имамо из године у годину због нерационалног искоришћавања природне производности наше земље.

Приликом оснивања три нова факултета једна је од главних тешкоћа била наћи потребно наставничко особље, јер баш зато што ти факултети нису раније постојали, није био однегован довољан број стручњака који би могао предавати на тим факултетима. С друге стране, сматрали смо да треба сачувати национални карактер тим факултетима, и зато смо пазили да их не поупимо искључиво страним стручњацима. На крају крајева били смо ипак срећни да за све нове факултете нађемо изванредан број стручњака у самој земљи, који нам, не само својом спремом него и својим прегаоштвом, дају јемства да ће своје факултете поставити на добру основу. На стране стручњаке обратили смо се тек у другом реду, и то само на људе признатих научних квалификација. Међу страним стручњацима морамо са нарочитом захвалношћу поменути руске професоре, који су нам били од неоцењене помоћи, јер су, поред своје велике спреме и искуства, показали исто толико и братске љубави за наш Универзитет.

Када се баци поглед на историјски развика нашег Университета, који је почео у скромном облику Велике школе, одмах пада у очи да се код нас почело са факултетима правним и филозофским, а завршило са факултетима медицинским и пољопривредним, — почело, дакле, с оним што је од мање, а завршило с оним што је од веће практичне користи. Ми смо прво гледали да добијемо адвокате, судије и професоре, па онда лекаре и агрономе. Из тога разлога и стара Велика школа и Универзитет изгледали су прилично удаљени од практичног живота и његових потреба, изгледали заводи у којима се негује или чиста наука или она знања која су потребна самој држави и њеној администрацији, а не негују оне науке и она знања која су потребна сељачкој маси народа. После отварања нових факултета, о Универзитету се неће више моћи тако говорити, јер ће се његов значај у практичном животу много непосредније осећати него раније.

Али поред те корисности која ће се с отварањем нових факултета осетити у практичном животу, треба поменути и ону корисност која ће се осетити и у општој универзитетској настави. Наука је једна велика целина; све посебне науке стоје једна с другом у вези, — и нема ниједне науке која се може изучавати како треба без читавога низа помоћних наука. Због те међусобне везе која спаја разне науке, постао је и потребан један такав завод као универзитет који, као што му и име казује, негује све науке упоредо. Нови факултети и стари стоје у узајамној зависности једни од других; као год што нови факултети не би били могући без старих, који имају у многоме чему да допуне њихову наставу, тако су исто и старим факултетима били потребни нови да поједине њихове науке у извесним деловима детаљније обраде, или у једном новом правцу развију. Оставимо на страну медицински и пољопривредни факултет чија је веза са природно-математичким одсеком филозофског факултета очевидна, и узмимо само богословски факултет, који на први поглед изгледа одвојен од осталих факултета и намењен студијама које са науком у правом смислу немају ниједне додирне тачке. Е лепо, у томе факултету предаваће се историја наше цркве, историја нашег црквеног језика и наше црквене књижевности, — све предмети који ће имати интереса и за студенте историјско-филолошког одсека филозофског факултета. Или узмимо један предмет општијега карактера, историју Религије. И ако по изгледу чисто богословски, тај предмет од највеће је важности и за психолога и за социолога, и у опште за свакога ко се бави духовним наукама.

Један непотпун универзитет, какав је био наш пре рата, није се могао правилно развијати. Чак и они факултети који су на њему постојали, имали су застоја у своме напредовању, јер им је недостајала сарадња факултета који још нису били отворени. Тек сада када су сви факултети отворени, може се рећи да су створени услови за успешан научни рад на нашем универзитету. Наш универзитет је страдао много у Великом рату, као и остале културне установе. У толико можемо бити већма задовољни што онда када је дошао час његове обнове, он се јавља потпунији и способнији за научни рад него што је био.

СЛОБОДАН ЈОВАНОВИЋ

ЈЕДИНСТВЕНА ШКОЛА

I

Питање о јединственој школи јавља се први пут у повести педагогије у захтеву Јана Амоса Коменскога (1592—1670): да се сва деца без разлике, мушко и женско, богато и сиромашно, од 6.—12. године обра-

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

зују заједно у т. зв. школи материнскога језика. После тога тражили су јединствену школу све упорније како појединци (Шлајермахер, Сиверн, Дистервег и др.), тако и корпорације (20. општа немачка учитељска скупштина у Хамбургу 1872 године, 9. састанак немачких учитеља у Хале-у године 1892, општи састанак немачких учитеља у Кениксбергу године 1904, као и социјалисти у својем ерфуртском програму године 1891, и т. д.). А данас је то, може се рећи, готово општи захтев особито немачких педагога, нарочито Наторпа, Бергемана, Тевса, Наумана и других. Како међутим јединствена школа има и својих противника (као најзнаменитијег међу њима ваља споменути Ферстера), вредно је размотрити колико сам појам, који је данас у жаринту расправљања особито у педагошких стручњака у Немачкој, толико и разлоге који су за јединствену школу, или против ње.

Што је препирка о јединственој школи често страсна а не ретко и веома жучна, главни разлог је у том што још досад није право утврђено шта ваља тим двама речима обухватити. Биће јединствене школе, по мишљењу Салвирка, такође једнога од присталица њезиних, најбоље је обележио председник хамбуршкога школскога синода Х. Т. Мат. Мајер речима: „Јединствена школа је онај облик школе која на основном ступњу својем удружује сву децу народну чији родитељи траже за њих јавну наставу, и која је тако удешена да је сваком њезином питомцу зајемчено да ће стећи оно образовање које одговара његовим склоностима и које је он врстан постићи. То је у исти мах школа која стицање образованости чини независним од новчане наплате њезиних ученика“.

Али ни ова дефиниција није довољно јасна, нарочито у оном делу њезину у којем се истичу родитељи са својим неким специјалним захтевима, и где се спомиње новчана наплата. Мешањем родитеља, наиме, у то хоће ли им деца ићи у јединствену школу или неће, сужује се појам јединствене школе знатно према оном како га је замишљао први зачетник њезин, Коменски. Кад је Коменски тражио јединствену школу, помишљао је на школу једнаку за све без разлике. Баш у социјалној разлици родитеља дечјих налазио је он, особито у време у којем је живео, силну запреку за остварење своје замисли. Па ипак се није на ту разлику освртао. А ето његов потомак, иза више него двеста година, осврће се на ту разлику толико, те мисли да се јединствена школа не може ни замислити без обзира на ту разлику. Отуда, по свој прилици, и онај додатак о новчаној снази потребној за издржавање те школе.

И у истину, прва запрека је јединственој школи разлика у сталешима, било по роду или по богатству, што постоји, бар међу немачким држављанима, о којима је у овај мах у првом реду реч. Големе разлике које и данас још, иза неке тобожње демократизације, постоје у Немачкој, особито у Пруској, за дуго времена отежаваће развитак јединствене школе и у теорији, а немоли у пракси. Друкче је, бар у сталешкој

разлици по роду, у нас, особито у нашем народном Пијемонту, у Србији, где таквих сталешких разлика и нема. Затрло их је Косово. Али има других разлика: по имутку. И те сметају те се јединствена школа неће бојати се, дуго још развити ни у нас, ма како да се вредна покаже у јасноћи схватања.

Па ипак, кад се ето и недемократски Немци толико за њу боре, ваља и у нас покренути расправу о том питању, које је први изнео на површину наш сународник, велики Словенин и брат наш Чех, чију двестапедесетогодишњицу часа умрлога нетом прославише не само Чеси него и други културни народи, који Коменскога славе једнако као да је из њихова крила потекао.

Да видимо најпре шта све чини овај појам тако блиским и симпатичним. Понајпре то што је у складу са целокупним схватањем нашим. Та цела душа наша тежи за неком хармонијом и јединством у свему: у истини, као и у лепоти и доброту, и у опште у целокупном животу нашем. Неједнакости и дисхармоније не подносимо ми ни у чем. И као год што нам се не свиђа међу људима, не мили нам се ни неслога међу идејама. А по готово не подносимо неслоге међу идејама које се директно дотичу нашега живота и рада. Зато и гледамо да све те разлике, ма где биле, уклонимо и изравнамо. Особит пример, у науци, био нам је у том велики човек, такође наше словенске крви, Лајбниц.

И ненаучни, а некмоли научни дух, тражи, у великој различитости која нас окружује, језгру која ту различитост стишава и уједињује. И што значе друго она силна питања која чујемо већ из дечјих уста: „Зашто је ово, чему оно, откуда ово, а камо ће оно?“ А по готово види се та тежња за уједињивањем у научничком истраживању заједничких узрока толиким појавама. Ето та тежња води најзад у филозофији до монистичкога схватања света, које најбоље осветљује ону, рекао бих, природну жељу за јединством свега у свету.

Па осећајући ту неодољиву тежњу за измирењем и уједињењем свега што нас окружује, како ћемо дуго моћи још поднети ону силну различност која, готово без икаква оправдана разлога, доминира у нашем школству? Дух људски тежи за јединством и у васколиком раду својем жели остати јединствен и непоцепан, а ето, школе у којима га образујемо, тако смо поцепали да им већ не разазнајемо ни крснога имена. Да не набрајамо све, ето ту су основне (опште или народне школе), продужне, па грађанске и средње. А међу средњима има их и те како различитих: гимназија, реалки и реалних гимназија, и ових последњих од више типова. Ту су надаље школе само за дечаке и само за девојчице, и помешане, ту јавне и приватне, конфесионалне, и т. д. Затим, ту су оне у којима поучавају или само наставници или само наставнице, или и једни и други: једни од наставника имају овакво а други онакво образовање. И да су те школе бар у каквој органској вези! Колико би међу основном и

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

средњом школом и било још неке везе, ни та није потпуна. Колике се само чују тужбе средњошколских наставника на њихове другове у основним школама! А као за узврат, једнако нападају на њих наставници универзитета и осталих високих и стручних школа: што им шаљу ђаке недовољно спремљене, тако да се не да даље с њима успешно радити.

Али и осим тога, да речемо, општег разлога, има ваздан и других разлога који војују за јединствену школу.

Данашње школе наше, по целом уређењу својем, показују још увек на себи очите трагове некога старинскога духа, готово средњевијековнога. Да не залазимо сувише далеко, помислимо бар за час на сврху школовања и на средства којима се та сврха постиже. Док је у старо хеленско доба била сврха школовања образовати једнако тело и душу (сетимо се само њихова дивнога назива *καλοκαγαθός*, што значи једнако леп телом као и савршена духа), дотле се данданас телесно образовање, и успркос оправданим приговорима Монтења, Лока и Русоа, и толиких других, посве занемарује, како би, тобоже, преостало више времена за образовање духа. Од свих европских народа чине у том частан изузетак једино Енглези. А сви остали: Немци као и Французи, Талијани као и ми јужни Словени, у том још стојимо не с једном ногом само него готово са обе — у мрклом мраку средњег века. Или је зар много боље што уз 25—30 седмичних часова проведених у школи дајемо својим ученицима и ученицама по 1—2 часа за телесно вежбање? — „Али где је уведена непрекидна доподневна настава, остаје деци цело поподне за одмор и игре.“ То може рећи само онај који не познаје наше школе. Ни сама основна школа наша неће да се задовољи једино школским радом ученичким, а средња и по готово. Ко има деце у школи, зна то и сувише добро. Једва их у радне дане можеш извући на један час напоље. Не могу ићи, јер имају да уче.

Кључка се она јадна мала главица. А чиме? Пуким речима из књига, а да с тим речима, и сувише често, не веже правога смисла. И учи се говорити као папагај и изрицати туђе мисли као своје. И како их изриче? Без везе. За по часа противуречи само себи а да о том није свесно, јер у опште и не мисли шта говори. Школа га је својим непрестаним скакањем с једнога предмета на други посве одучила од мишљења. У њега још увек преовлађује ауторитет, баш као у средњем веку. И тако, осим ослабљенога тела, уносе у живот наши школовани људи још и растројену душу.

Нека би и биле школе разноврсне као и досад што су, али међу њима би требало наћи нити што ће их спајати у чврсту органску целину. А какву целину чине н. пр. грађанске школе са средњима, или гимназије с реалкама, или продужне школе с грађанским? Оснивачу тих школа није та нит у опште, чини се, нигда ни била јасна, ако се о једном оснивачу и може говорити. Али тих оснивача било је више. И

није чудо што су, стварајући сваки за се, створили овакво чудовиште од шкоое, ову многоглаву хидру која нам горе него Молох прождире нашу јадну децу.

А све се то догодило и могло догодити само зато што су ти различити оснивачи разноврсних школа имали пред очима све пре него оно на што су се једино могли с правом осврнути. А то је дете. Место на децу, освртали су се они на — родитеље. И радили су у интересу родитеља место у интересу деце, за корист оних који умиру, место за корист оних што истом почињу живети, за прошлост место будућности. А што је најинтересантније, мислили су да то чине на корист државе, као да је држава неки друкчији организам мимо осталих и расте у прошлост, а не у будућност. Јадни људи! Још су хтели да буду државници, копајући раку својој држави.

Ако игде сме бити застоја, најтеже се подноси у школи. Школа хоће напретка, а не застоја или чак и назатка. И само напредни и, готово бих рекао, револуционарно-напредни људи врсни ће бити створити добру школу.

Први принцип те напредне школе гласи: Доле са свима досадашњим лажним обзирима! Школа се одселе не може равнати ни по ком и ни по чем другом осим детета. Тај мали и слаби и доселе тако крваво занемарени створ има у будуће бити основа свима уредбама школским. Основа и потка у исти мах. И ништа се не сме завести у школу ни привремено, а камо ли трајно, док не видимо како ће на то реагирати дете.

Шта и колико вреди према овом новом стајалишту сва досадашња? Колико вреди н. пр. онај обзир на родитеље? Само толико колико се родитељи, по биологијском стајалишту, огледају у својој деци. По биологијском, и ни по којем другом.

Како је познато, деца наслеђују способности од својих родитеља. И — а ово нарочито вреди да се уважи — само те од родитеља баштињене способности могу се у деце развити.

Па ипак није дете што и отац, ни што је мати, па ни обоје њих заједно. У низу нових индивидуа, свако је дете индивидуа за се, без и једне друге једнаке јој.

Уз очеве и матрине особине баштини дете и особине својих даљих предака. Дакле? Ко то може рећи? — У бесконачност.

Ако је тако, каква смисла има, као што неки хоће, племићево дете васпитати за племића или војниково за војника? Та баш очева особина може у њему остати латентна, а у њему се очитовати особина некога далекога рођака неплемића и невојника.

Или, отац се, рецимо, сад за време рата обогатио. И хоће да му син буде лечник, како би се и он као лечник данас-сутра обогатио или бар очево богатство сачувао од пропасти. Чудне жеље! Као да хоће из зрна проса да добије пшенични плод, — у оном случају, наиме, ако дете нема у себи урођена дара за лечника.

Није, дакле, први и основни разлог за јединствену школу, како хоће неки, у поравнању социјалних разлика које постоје међу појединим људима. Тај разлог је много дубљи. Хоће ли дете радниково седети поред творничарева детета или ратарово до племићева, то је маленкост. Главно је да се једно и друго, и треће и четврто, и свако без разлике, образује истим средствима, како би се у свакога од њих очитовала што пре она божанска искра која у њему тиња и која га поред свих осталих људи чини јединицом без премице и без замене.

Образовање истим средствима чини језгру јединствене школе. А као иста средства ваља разумети не само предмет образовања, већ и метод, и онога ко доводи дете у везу с предметима свако по истом плану.

Сврха је јединствене школе потом у првом реду дати сваком и циглом нормално резвијеном детету једнако образовање. То образовање ће бити опште, али у посве другом значењу него како се то досад помишљало: не опште по предмету којим образујемо, већ по лицу које образујемо. Прва опшћност заводи и нехотице на енциклопедијску образованост. А општа образованост коју тражи јединствена школа од посве другојачијег је кова.¹⁾

Шта ваља учити у јединственој школи, није још одређено позитивно. Зна се само шта не треба учити: оно за што свако нормално дете нема способности. Зато напоље из јединствене школе са свима стручностима, јер те не занимају све, већ само неке. Све занимају само биране опшћности. А њихов избор ваља истом одредити емпиријским и експерименталним путем.

Кад би свако дете у јединственој школи стекло једнако опште образовање, то би на уравнивање социјалних разлика деловало боље него све што је досад за то учињено. Људи наине не завиде један другом што је неко н. пр. одличан лечник, а он то није него је трговац или занатлија, већ с тога што има дубље и свестраније опште образовање. Само људи исте струке могу се један с другим мерити и један другому завидети.

Па ипак не би то било једина сврха јединствене школе. Друга, исто тако важна, била би она мало пре натукнута, наине давање могућности свакому детету да, што је могуће раније, осети у себи онај свој специјални дар. Јединствена школа има, дакле, двострук циљ: опште образовање и избор занимања. Спремање за то занимање припада другој, стручној школи или, боље да речемо у множини, преразноверским стручним школама.

Из овога једнога јединога принципа јединствене школе следе сви остали, јер су сви до једнога у њему садржани.

Јединствена школа је једна и иста за сву децу, без икаква обзира на сталеж и занимање родитељско. У њој стичу сва деца без разлике

¹⁾ В. опширније о том у расправи истог писца: „Опће образовање“ (Nastavni Vjesnik, бр. XXI., св. 1.).

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

једнако образовање. Што се могу, потом, плести родитељи у то да образују своје дете више и свестраније, него што оно може поднети? Могли би му тим само нашкодити као што у истину шкоде својој деци они родитељи који, поред и тако тешких школских послова, прте на слабачка леђа своје деце још и друге терете, као учење страних језика, музике, и т. д. Не, људи Божји, немојте тако! Опште образовање је посве друкче него оно како га ви замишљате. Оно што ви хоћете, то је образовање стручно. И ви га, ето, пртите на дете и не питајући за његовеспособности и снагу. Очито зато што те снаге не познајете и што се у опште и не трсите да је упознате. Оправдава вас једино то што то не чини ни онај ко је највише зван да вам помогне, а то је држава. Ето ни држава се још није побринула да створи заводе за испитивање урођених способности, осим једне једине, и то онај млађе, тамо на далеком истоку, откуда жарко сунце исходи. Једини Јапан осетио се, после крвавога рата с Русима, понукан да пошаље у Европу комисију која ће питати људе од науке: по чем се да распознати дар у детета, како би се тај дар могао већ израна неговати. И једна таква комисија дошла је гласовитом немачком хемичару В. Оствалду, којег је то потекло, те се почео бавити психологијом великих људи, те је написао о том два красна дела (*Grosse Männer* и *Die Forderung des Tages*).

А јединствена школа је баш као створена да буде институт за испитивање дечјих способности. Може ли се онда икоји родитељ или родитељка успротивити да им дете дође у школу? Они се с правом противе данашњим школама, највише зато што им претоварују дете посве непотребним пословима за које дете не мари јер не осећа за њих способности, а ето у јединственој школи би се учило само оно што је по вољи детету. И учило би се много тога, можда више него данас. Па ипак о преоптерећењу не би било ни говора. Јер ко ради с вољом, не осећа тежине посла. У опште би се свако дете тачно испитало камо нагиње и камо га срце вуче по његовим специфичним способностима, да се потом одабере струка на коју ће се дати и чим ће се после у животу бавити.

Има ли разлога, и може ли га у опште бити, који би пречио женској деци да и она не иду у јединствену школу заједно с мушкима, сестрада да уче скупа с браћом својом? Тај разлог би, ако га има, могао постојати само у том случају кад би опште образовање дечака имало бити различито од општега образовања девојчица, и кад и за њих не би требало бирати стручнога васпитања према индивидуалним способностима.

Да то малко размотримо! Опште образовање, како га ми истакосмо, нема никакве везе с оним образовањем које ми данас зовемо општим. Разлог је јасан. Па ако се право опште образовање има равнати једино по лицу које га прима, и то по оним особинама његовима које су једнаке

у свих људи без разлике, као људи, каква смисла има лучити мушко од женска, кад су жене једнако људи као и мушки? Реч и појам човек обухвата једнако и женско као и мушко. А ето, опште образовање у јединственој школи има се равнати по човеку, дакле све једно по жени као и по мужу. Ту спол ништа не одлучује. Јединствена школа обухвата у исти мах коедукацију и конструкцију. Сви разлози против заједничкога васпитања мушка и женска падају у воду, чим знамо да се коедукација где је проведена (у Америци, у северних европских народа, и т. д.), показала боља од одвојенога васпитања, по готово где се у јединственој школи ради о заједничком васпитању само до доба пубертета.

Јединствена школа је, по једнакој сврси својој и једнаким средствима која употребљава, једна и иста за целу државу. Потом је и држава звана да је оберучке прихвати, тим пре што она не уравнива само сваку разлику међу појединим држављанима већ и међу појединцем и друштвом. Прво на тај начин што даје свима без разлике једнако опште образовање, а друго што на најзгоднији начин упућује свакога на његово место у држави, које одговара његовим урођеним способностима и које је, по разлици међу њим и свима осталим људима, једино он врстан попунити како треба. Може ли држава, ако је тако, и за час бити противна школи једној која ће јој предавати децу од 15 година у стручне школе, у којима ће се образовати као стручни сарадници на њезином процвату и благостању? И шта има данас држава од толиких радника својих од којих готово сваки, или бар 999 од хиљаде, раде посао — туђи, јер немају за њ никакве урођене склоности ни способности? Дакле, без икаква изузетка, све школе, по готово ове што представљају темељ образовању, ваља да узме држава у своје руке. О приватном каквом праву издржавања општих школа нема ни говора.

А како стоји јединствена школа према вери? Једнако као што према њој стоји и опште образовање.

У чему је веза између општега образовања и религије? Је ли, ко хоће бити опште образован човек, дужан бити образован и у религијским стварима? Тако ће запитати они који говоре о праву неких наставних предмета те их, као Спенсер, врстају по том праву шта више и у неке категорије. Али овде се не ради о праву предмета (без обзира на то да нежива ствар у опште и не може имати никаква права), већ о праву детета. Зато и оно питање ваља друкче поставити: Има ли дете урођених способности које га вежу с вером?

Одговор је јасан и гласан: има. У свакога детета има нека урођена тежња за нечим тајанственим и у исти мах узвишеним, што његов дух испуњава страхом и дивљењем. Одузети му то или не хтети то у њега развити (а то је исто што и одузети му), значи учинити га бродаром на лађи живота завезеној у црној ноћи на пучину морску — без компаса. Како мудро вели наш народ: „Ко се не зна Богу молити, нека

WWW.UNILIB.RS

иде на море!“ У беди која може свакога задесити, мудро је имати чврст ослонац. Колики страдавају горко, јер немају тога ослонаца, а колики у том страдању и живот себи одузимају!

Вера је потребна за опште образовање. Али то не значи да то треба да буде која позитивна вера, већ вера у највише биће у опште. Позитивне вере, како с правом тврди Вунт, нису за јединствену школу већ и зато што све без разлике проповедају мржњу против иновераца, те тако потичу држављане исте државе на међусобно непријатељство, док их ова општа, људска и човечанска вера спаја и зближава.

Најзад, однос између свих досадашњих школа и те нове јединствене школе веома је једноставан. Уза све разлике, наиме, што међу њима постоје, могу се досадашње школе, колико год их има, поделити у две категорије: у оне које дају неко опште образовање, веће или мање, и које образују за различите струке. Дајући право опште образовање свој деци без разлике, чини јединствена школа све школе прве врсте залишницама. Она их све упија у се и веже у један организам, одузимајући свакој од њих баш оно по чему се разликују и једна другу искључују. А за стручне школе спрема боље од сваке између њих, јер се у избору занимања осврће на урођене дечје способности, док то данашње т. зв. ниже и средње школе никако не чине. Шта је, у опште, н. пр. гимназији једној, у месту у којем и нема друге школе осим ње, стало до тога камо дете по својој природи нагиње? Она га оцењује само по том како у њој успева. А за све друге успехе његове мари толико колико и за лањски снег. Класично је у тој класичној школи издавање сведоци њеним абитуријентима, „зрелима за полазак свеучилишних наука“, дакле медицине као и филозофије, права све једно као и теологије. Толико се, ето, она осврће на урођене способности!

А сад да промотримо приговоре против јединствене школе, и то у главном приговоре Ферстерове. Жалим што немам у рукама Ферстерове књиге; те приговоре изнећу по Штелцле-у (*Prof. F. W. Foerster-München als Gegner der Einheitsschule*, 1919) и покушати оценити их независно од Штелцле-а, на свој начин.

Штелцле набраја ових шест Ферстерових приговора:

1. Јединствена школа отима пуку (простом народу) даровите људе који би, да су остали у пуку, могли за пук много учинити. — Јасно је да, износећи тај приговор, Ферстер стоји на стајалишту непроменљиве и врсне класне разлике. То је стајалиште оних људи који мисле да све што постоји и мора да постоји, људи конзервативаца. Али то је логички апсурдум: од онога што јест не сме се закључивати на оно што мора бити. И како мисли Ферстер о опште признатој еволуцији у свету, која би по овом закључку његову била немогућа, бар у тежњи да се та еволуција постигне. То је једно. Друго је, што се тиче отимања људи из

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

пука да не користе пуку. И то није тако. Баш човек из пука, кад се снагом ума и срца свога попне на високо место у држави, може много урадити за пук и за поравнање разлике што постоји између пука и т. зв. виших сталежа. А сме ли се човеку од природе способну за државну управу бранити да не развије своју снагу само зато што је из пука? Тим би се селекција урођених дарова веома сузила, и то не само на њихову штету већ и на штету човечанства. По Ферстеровој теорији, да пучанин сме бити и остати само пучанин и да се од сељачкога и радничкога детета не сме образовати човек за више науке, ми не би имали досад Франклина, Стивенсона, Едисона, ни толико других људи који су потекли баш из таква сталежа.

2. Јединствена школа убија основну школу (Volksschule), јер јој је наставна основа тежа, затим што спрема за друге школе, постаје „Filtrieranstalt“ за виша звања, и јер је у деце ратара и сиромаша мањи круг мисли стечених сетилима. — Опет приговор достојан само једнога конзервативца. Пре свега, наставна је основа јединствене школе тежа тек на око, јер је опширнија. Али ми смо већ рекли да преоптерећеност има главни свој разлог у предметима за које дете нема способности и воље. Дете очито воли радити. Види се то из његове тежње за игром. А као игра лак и слadak је детету сваки рад који је у складу с његовим урођеним способностима и даје му се у време за развитак тих способности згодно. — А што јединствена школа спрема за друге школе, служи јој само на част. Камо среће кад би то радила и наша основна школа, која — како знамо — нема са стручним школама никакве везе. Па немајући везе с њима, нема је ни са животом. Зато и заборавља дете кад сврши ту школу честопут чак и основно знање у њој стечено, и од писмена човека постаје аналфabet. — Цбди децу за виша звања! Нека их само цеди и нека добро пази да ниједно не оде на посао који није за њ, а по готово не на т. зв. „виши“. Да је Ферстер демократ, он би сва занимања једнако ценио, јер не чини човека вредним занимање, већ он даје вредност занимањима и свима стварима. — И на крају да споменемо још ону четврту тврдњу: сиромашно дете са села нема онако проширена круга мисли као оно из града, јер — још није видело трамваја, телефона, кинематографа, и т. д. А је ли то искуством богато градско дете видело јечам, пшеницу и друге врсте жита, како ничу, расту, и како доносе плод; како се косе, жању, вршу и носе у кошеве; како се затим жито у млину меље и од њега хлебац меси? Је ли видело и зна ли толико врста дрвећа и животиња домаћих и дивљих, и како се краве музу, и маслац мете, и сир сири, и т. д.? Најзад, је ли видело и осетило сјај сунца и звезданог неба и с громом се разговарало? Ништа од свега тога! Па откуда онда тврдња да је круг мисли у њега већи него у онога другог? Не, он је у сељачкога детета само друкчији и — природнији, а баш зато можда и бољи. И згодним

методом даће се сеоско дете које има смисла и воље за науку, боље упутити у машинске тајне електричног трамваја него његов градски друг, јер ће се генетичким начином моћи корак по корак довести до проналаска те машине, као што је до ње дошао онај који ју је први пронашао. Многи градски деран мисли пречесто да зна сувише, и да зна сву нараву електричкога трамваја, ако зна да се кола гибљу кад се полуга на мотору макне на једну, а стану кад се окрене на другу страну. А ко мисли да све зна, неће никада ништа научити, — јер нема тежње да нешто научи.

3. Јединствена школа не изравнава социјалне противности, већ их завишићу и сл. још и пооптрава. Ако деца сиромашка и богаташка седе једно до другога, то је само механичко, спољашње уједињење, а није право, унутрашње. — Овај је приговор Ферстеров оправдан, али тек на око. Доиста, сјединити децу богатих и сиромашних родитеља у данашњим приликама не значи зближити их већ удаљити једно од другога, у једну руку обешћу а у другу завишићу. Али јели њихово сједињење у школи могуће само на овај начин како се данас ради? И другде се, ето, људи данас састају из различитих материјалних средина, па се лепо сналазе, н. пр. у касарнама. Кад се војници једне демократске земље могу сви без разлике хранити истом храном, једнако одевати и заједно становати, зар није могуће учинити тако и са школском децом?

4. Уздизање даровите деце из нижих класа у више противи се класној традицији. — И овде се види утицај колико неоодољиве толико и неоправдане конзервативности, те не вреди трошити речи једне да се докаже та неоправданост.

5. Јединствена школа је у противуречју с удубљеном психологијом, јер не пази на средину у којој је дете узрасло. Овај би се приговор могао још и уважити, кад не би било основнога правила педагогијско-дидактичкога, да се пре синтезе нове грађе мора употребити анализа старе. А где ће се та анализа дати и моћи боље извршити него у јединственој школи, у којој су сабрана деца из свакојаке средине: са села и из града, из мале колибице и велелепне палаче, пред којом се неће моћи ништа напоменути ни из једне средине, а да се неће махом јавити неко дете које је то видело, па то и зна? А може ли се у детета и на какав начин потакнути већа жеља за сазнањем него кад види како друга деца то већ знаду, па неће бити тешко ни њему да то научи? По готово би, на тај начин, много научила деца једно од другога кад су сама — у игри, што је већ и Русо опазио.

6. Најмање вреди последњи Ферстеров приговор основан — на ауторитету: кад се један Штерн, Гаудиг, Буде и др. противе јединственој школи, онда она у истину нема права да постоји. — Кад би такав приговор у опште шта вредео, онда би доста било позвати се и на самога Ферстера као противника. Јер шта су већи од њега Гаудиг,

Буде, па и сам Штерн? Али времена ауторитета су, хвала Богу, давно минула — у неповрат.

Једнако су неоправдани и приговори јединственој школи што их у име противника њезиних износи А. Мајер (у Ролофљеву *Lexicon der Pädagogik*, св. I, стр. 951.—952).

Како је принцип јединствене школе у први мах истакнут у неколико у тежњи да се и остали типови средње школе изједначе у својим правима и дужностима с гимназијом, која је све до пред двадесет година заузимала доминантан положај, тиме је и настава класичких језика, која у гимназији почиње већ у 10. или 11. години, у тој јединственој школи за неколико година одгођена. У том види Мајер очиту штету, будући да се латински и грчки језик неће моћи одселе тако темељито изучити као досад. — А шта је онда, ако те језике мора учити дете које за њих нема дара? Није ли боље изучавање њихово оставити за касније године, да би се могло видети које ће дете моћи те предмете учити? Оно које има за њих способности моћи ће их изучити и ако касније почне, и то тим пре што га неће задржавати данашњи његови слаби другови.

Никако се не треба бојати да ће јединствена школа бити за своје ђаке одвише лака, па да ће се тако из једне крајности (садашње преоптерећености) запасти у другу. Биће у јединственој школи доста посла који ће ваљати свладати, зацело не мање него што га данас ваља свладати у тако опорим гимназијама. Али тај посао ће, како смо већ напред рекли, бити сладак и неће му се осећати тежина.

Најважнији је, на око, приговор: Због лакоће ту ће школу свршавати сувише њих, и тако ће се створити чиновнички пролетаријат.

Јасно је да је и овај, као и они приговори пред њим, могао потећи само против т. зв. јединствене средње школе, због које је било много борбе у Немачкој, а и наше Професорско Друштво у Србији, чини ми се, изјавило се једном приликом против ње. Али ту се не ради нипошто о јединственој средњој школи, већ о јединственој школи у посве другом значењу. А та јединствена школа била би то благодатнија што би је више ђака могло свршити; најбоља би била, наравно, кад би је с успехом свршило свако нормално развијено дете. Штете отуда не само што не би било ни за појединца ни за друштво, већ би таква школа користила свима и свакоме, како смо већ напред изложили. Чиновнички пролетаријат се не би тиме стварао, јер би та школа развијала способности за сва звања без разлике, па би се они који немају способности за чиновничко звање лаћали израна другога посла и занимања.

(СВРШИТЕ СЕ)

Д-р ДАНЕ ТРБОЈЕВИЋ

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

СРЕДЊЕШКОЛСКИ КЛАСИЦИЗАМ У СЛУЖБИ НАУКЕ

(КРАЈ)

На реду нам је сад лингвистика модерних језика. Ту су нам класични језици поглавито нужни самим собом, то јест као језици, а не толико због грчких и латинских писаних споменика.¹⁾ Пре свега, многи модерни језици, наиме романски, управо и нису ништа друго до новија стања у развоју старог латинског језика. Ко се, дакле, бави романским језицима, он се ту не може ни маћи без латинскога језика. Али и словенски, као и германски језици, садрже безброј свакојаких примесака из грчког и латинског језика. Није овде реч о научној терминологији не само Словена и Германа, него целога цивилизованог света, која је кроз грчка и латинска, и коју су класичари потрзали уз васпитну моћ класицизма, кад су бранили положај класичких језика у средњој настави. Ја овде поглавито мислим на грчке и латинске елементе — речи, наставке и т. д. — који су се још од средњег века увукли баш у саме народне говоре словенских и германских племена.

Да кажемо штогод и о услугама које класички језици чине при раду на модерној историји књижевности. У књижевном занату модерни народи су ученици Грка и Латина почев од самих слова, писаћег прибора и материјала, па и од спољног облика књиге. Ти народи су примили од Грка и Латина и саме књижевне облике. Сведоци су нам за то пре свега многобројни грчки и латински називи којима ми и данас означавамо те облике — еп, лирика, драма, трагедија, комедија, сатира, строфа, стих, цезура, ритам, трохеј, јамб и т. д. Уза све то, модерна књижевност је тесно срасла за грчко-латинску и својом садржином. Читави томови би се дали написати кад би човек покушао да прикаже само за *Илијаду* и *Одисеју*, само за *Енејиду*, само за грчки и латински текст *Библије*, колико је који од тих вечних књижевних споменика силно прожео, не само својом формом, него баш својом садржином — својим мотивима, сликама и т. д. — књигу модерних народа у току оволиких столећа. А већ да и не спомињемо сличан утицај осталих бесмртних ремек-дела грчких и латинских, како прозних, тако и песничких. Али и сем тога бисера, цела грчка и латинска књижевност у опште, како средњовековна хришћанска, тако и стара паганска, држала је у потпуној зависности модерну књигу, од њена постанка, па ако не баш до данас, а оно до најновијих времена. Књижевност источних Словена, па и нас Срба, од почетка у средњем

¹⁾ По некад су нам, додуше, добродошли баш и ти споменици. На пр., једино из средњовековних латинских споменика ми сазнајемо за читав низ старогерманских речи које се данас више не употребљавају, или се чују у промењеној форми.

веку, па све до у 19-о столеће, није имала на себи готово ничега другог народног сем словенског књижевног језика. У погледу остале форме, као и у погледу садржине, та књижевност се састојала готово само из превода и из имитација грчко-византиских списа. А за књижевност западноевропских народа рекли смо већ раније да код ње ни књижевни језик није био народни, него стари латински. Видели смо такође, и за периоду ренесансе, колико је грчко-латински уплив обузео и тада књижевности модерних народа. Споменули смо и још новије „псевдокласичаре“. Да завршимо с тиме да се чак ни народне умотворине модернога света нису могле отети том упливу грчко-латинском. И ту су се увукли било чисто грчки и латински мотиви, било источњачки и други, али који су прво прошли кроз грчку и латинску књижевност и кроз грчко или латинско усмено предање. Разуме се, овим није ни близу исцрпена тема о стоструким везама између модерних књижевности и грчко-латинске књиге. Но дао сам ваљада ма и најплећи појам да је то једно исто књижевно семе, и једно исто књижевно дрво. Само се оно у наша времена силно диференцирало, пустивши многе сасвим нове гране, и у сасвим новим правцима. Немогуће је, дакле, на том дрвету ишта озбиљно проучавати без знања грчке и латинске књижевности, без знања грчког и латинског језика.

Да се задржимо мало и на потреби тих језика за археологију модерних земаља и за историју националних уметности модерних народа. На целом пространству Европе од Средоземног и Црнога Мора до Дунава, Рајне и Атланског океана, ми се и дан дањи врло често сусрећемо с грчким и латинским рушевинама, с камењем покривеним грчким и латинским натписима, с грчким и латинским гробницама, и т. д. А ако на тој просторији овде онде зачепркамо и у утробу земљину, наћи ћемо таквих предмета још много више. Нема сумње, ти остатци спадају у науку „класичара“, у науку о Грцима и Латинима, а не у науку о модерним народима. Али у питању су модерне земље. Ако сваки народ неће проучавати своју рођену земљу у сваком погледу, па и у археолошком, ко би други то за њега радио? И заиста, сви модерни народи тако и чине. Ето, дакле, једног примера где тим народима требају и чисти „класичари“, и то за једну националну научну потребу. А како стоји ствар у историји националних уметности самих тих народа? Сваки час бива да овај или онај уметнички споменик Романа, Германа, западних Словена, и у опште западноевропских народа, носи на себи по какав латински натпис који тумачи смисао тога споменика, или се односи на неки моменат из његове историје. То вреди не само за грађевине, него и за друге врсте крупне и ситне уметности западноевропске. То вреди нарочито за средњи век, али у велико и за нови. Но сем натписа, ми често имамо о уметничким споменицима поменутих народа и других латинских извора — докумената, бележака у књижевним списима, и т. д.

Од прилике је исто тако и са уметношћу источних Словена, па и нас Срба, особито из ранијег времена. Само што ту, кад сем словенских натписа и извора наиђемо и на какав стран, то је обично грчки натпис, и грчки писани извор. Дакле, и на овом пољу класички језици су потребни пре свега због писаних текстова грчких и латинских. Али ти језици требају нам ту и због тога што је модерна уметност кроз векове силно зависила од грчко-латинске и у самој унутрашњој композицији својој — у стиливима, декорацији, и т. д. Та зависност нас у многим конкретним случајевима упућује да залазимо дубље у грчко-латинску уметност, хришћанску или стару, како бисмо идентификовали овај или онај елеменат модерне уметности. А чим се тако обратимо грчким или латинским уметничким споменицима, ми се ту не можемо снаћи без каквог-таквог знања класичких језика.

Рекао сам горе да ни правник није у стању да проучава модерно право, ако не зна грчки и латински. И доиста, нема правног факултета у цивилизованом свету где се не предаје и римско право. Зашто? И најобичнији студент права ће нам одговорити да је то због тога што је римско право послужило, па и данас служи, као основица праву свију модерних народа. Одатле проистичу две последице: пре свега, сваки модерни народ мора и дан дањи имати по кога стручњака за тај тако важни предмет. Ето још једне врсте „класичара“ без којих се не може бити ни дан дањи, и то не због студирања Грка и Латина, него баш због модерних правних студија. Но правници знају да се за специјалне студије по римском праву мора владати и грчким језиком, а не само латинским. Јер маса римских правних споменика очувана нам је и на грчком, сем на латинском. У то се ја овде нећу ближе упуштати. Друга последица зависности модернога права од римског јесте та што не само ове горепоменуте специјалисте за чисто римско право, него и стручни научници за модерно грађанско право, за модерно кривично право, за модерну администрацију, и т. д., имају врло многа посла с римским правним појмовима, законима, установама и т. д. Јер, као што рекосмо, свуда се ту сусрећемо с утицајима и остацима римског права у модерном. Ово пак значи да и ти остали правни научници, а не само оне специјалисте за римско право, морају знати латински, па донекле и грчки. У опште се не може замислити испитивач права модерних народа коме, тако рећи, нису стално на столу Јустинијанове латинске институције, пандекте и кодекс, Јустинијанове грчке „новеле“, доцније грчке „базиле“, и т. д. Али има још једна врло важна ствар. Готово све што нам се сачувало из средњовековног законодавства код западноевропских народа, па и много њихових правних споменика из новог века, писано је латински. Чак и *magna charta libertatum*, мати модернога парламентаризма, гласи на латинском језику. Средњовековни пак закони источних Словена, не изузевши ни наш Душанов законик, или су „измене и до-

пуне“ грчко-византиског права, или чак дословни преводи овог или оног законског текста византиског. Све то показује да ни у модерноме праву нема научнога рада без грчког и латинског језика.

Но класички језици су најнеопходнији у богословским наукама. Сувишно је, држим, да то доказујем. Све што модерни народи имају на пољу цркве — верско осећање, књиге, црквено уређење, обреди, свештенство, калуђерство и т. д. — све им је то дошло од Грка и Латина.

Крајњи закључак из предњих излагања је, да се ни на којој врсти науке о модерноме свету не може радити ако се не знају класички језици. Не може се ни грађа скупљати. Не могу се ни факта констатовати, чим иоле зађемо у прошлост. А већ да и не говорим о каквим вишим студијама на генетичној и упоредној основи.

Довде сам имао у виду само проучавање тако званих „модерних“ народа, у које спадамо и ми Срби. Но треба, ма и узгред, да споменем да су класички језици веома корисни и при проучавању народа на азијском и афричком Ближем Истоку. Јер Грци и Латини играли су и тамо светску улогу. Они су силно утицали и на та племена. Грчки и латински извори говоре много и о њима, као и о њиховим земљама. И те тако зване оријенталне студије (нпр. о исламу) веома се живо гаје у великим цивилизованим државама светским, на њиховим вишим школама, и у њиховој научној књижевности. Но за нас су оне споредније. Зато их и ја овде само овако овлаш додирујем.

Што се тиче потребе класичких језика у нашој српској националној науци, по нешто сам већ казао горе. А и што нисам изреком истакао, читалац је могао и сам извести. Јер ми смо горе расправљали општу тему, колико су класички језици нужни за проучавање целог модернога света, у који долази и наш народ. Ипак, да додам још неке напомене.

И нама Србима неопходни су у нашој националној науци оба класичка језика. И ми имамо о себи масу грчких и латинских извора. Тако на пр. — да наведем само два велика примера — на грчком пише о нама византиски цар Константин Порфирогенит, а на латинском наш Поп Дукљанин. И ми смо у својој народној каријери претрпели силан грчки (византиски) утицај, а на приморју смо подлегли и латинском утицају. Но кад се све сабере и одузме, ипак смо ми много више дужни Грцима (Византинцима), него ли Латинима. Наше глагољско и кирилско писмо је грчкога порекла. Наша стара књига, и ако по језику српска, била је по духу кроз и кроз грчка. Наша вера и црква је код највећег дела нашега племена грчка. Наша стара немањићска држава била је у главном организована по византиско-грчком обрасцу. Наша стара уметност била је у главном копија византиско-грчке. И т. д. И што се тиче писаних извора, за нас има много више грађе у грчким (византиским) изворима, него ли у латинским. Све је то сасвим природно.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

С Грцима смо живели у непосредном суседству на копну. А од Латина нас је делило Јадранско море и наша браћа Хрвати.

Да се сад опет вратимо на средњешколски класицизам. Према свему што смо напред изнели о неопходности грчког и латинског језика, како за изучавање целог модернога света, тако и нашега народа, очекивао би човек да види од увек код нас у Србији бар један тип средње школе с обадва класичка језика, или бар једну једину „класичку“ гимназију. Но таква биљка није никад могла процветати на нашем земљишту. Залуд је она чак и законом сађена. Ми смо остали све до данас при гимназији само с једним класичким језиком, са латинским. Истина је да у нашем гимназиском наставном програму фигурира и грчки језик, али само као изборни предмет место једног живог страног језика, а не као обавезан предмет. У пракси се све свршава тиме што ученици не бирају тај тежки мртви језик, него узимају лакши и привлачнији модерни језик. Откуда то стање ствари? Невероватно је да се међу нашим просветним људима не схвата да се класички језици, сем у врло ретким случајевима, и за сасвим специјалне научне циљеве, не могу лако одвајати један од другога. А још је невероватније да нико код нас не зна да је нама за нашу националну науку пречи грчки од латинског језика. Сумњам да ћу се преварити ако кажем да овде има места речима: *cherchez — ne la femme — nego la politique*. Шта више, постојао је не само „унутрашњи политички разлог“, него и „спољни“. Класицизам су код нас спроводили у средњу школу људи који су припадали странкама политички несимпатичним; који су унутра у земљи били синоними „реакције“. Сем тога, средњешколски класицизам је код нас значио омрзнуту Аустрију и аустриску полукултуру. Тако смо ми, због Николе, унутрашњег и спољног, омрзли и светога Николу.

Но како било да било, мени овде није намера да истражујем шта се догодило, него да кажем своје мишљење шта треба да буде. Ја у овом чланку нисам писао никакву апологију средњешколског класицизма ради њега самог, то јест због велике васпитне вредности коју би он сам по себи имао. Али, да баш сви станемо на гледиште оних крајњих антикласичара који сматрају класичке језике у средњој настави као страховито васпитно зло, опет се ствар тиме много не мења. Класичким језицима остаје друга, за сваког разложног човека неоспорна вредност. Они су једно од најнеопходнијих средстава за рад на скоро целој линији духовних наука. Баш да су они, дакле, и зло, они су једно веома нужно зло. Мислим да наши законодавци, кад у скоро буду опет решавали питање средњешколског класицизма, треба да имају на уму и ову његову страну. Ако буду и даље оставили у нашим српским гимназијама само један класички језик, само латински, они треба да знају да ће једном великом низу наших универзитетских струка, па и самој нашој националној науци, давати и од сад, као и досад, слушаоце, тако да

кажем, само с једним оком. Ако пак сасвим збришу класицизам у средњој настави, као што се то донекле десило у уредби о привременој поратној матури гимназијској, они треба да су свесни да ће на горе наведене универзитетске струке пуштати слушаоце без обадва ока. Они неће погодити класицизам, него ће смртно ранити наше универзитете и научни рад у нашем јавном животу¹⁾.

Д. Н. АНАСТАСИЈЕВИЋ

УЧИТЕЉ У НОВОЈ ДРЖАВИ

У нашој земљи, од кад постоје школе, осећала се оскудица у учитељима. Та оскудица је нарочито постала велика од како је основно школовање постало обавезно и свест народна о школовању деце ојачала. У току ових рагова, та оскудица је појачана, прво, великим губицима учитеља, друго, затварањем учитељских школа, и треће, проширењем државне територије.

Увек, кад год се осетила јача оскудица у учитељима, појављивало се питање о попуњавању учитељских редова, и том приликом се испо-

¹⁾ Приметиће ми се да ми Срби нисмо ни први ни једини који смо у „гимназији“ одделили грчки језик од латинског. На против, тако звана „латинска гимназија“, то јест тип средње школе само с латинским језиком, а без грчкога, западноевропска је установа. Ми смо је само копирали. Али, готово у свима западноевропским земљама постоји поред тога и тип средње школе са обадва класичка језика. Он постоји, како где, било као засебна школа, било у бифуркованој средњој школи. Што су пак тамо створене и „латинске гимназије“ (опет како где, било као самостални заводи, било у бифуркацији), то не значи да западни свет сматра да се на духовним наукама може радити и само са знањем латинскога језика, а без знања грчког језика. „Латинска гимназија“ има у западној Европи сасвим други, ако смем рећи локалан смисао. Њоме се хтело рећи само толико да је латинштина за западне Европљане неизоставан елемент сваког „гимназиског“ *опишег* образовања. И доиста, ми смо напред више пута нагласили шта је латински језик представљао тако рећи до јуче у духовном животу западне Европе. Католик се тамо не може ни данас окренути у својој богомољи ако не зна латински. А и католику и протестанту, чим изађу из буквара и ступе преко „гимназиског“ прага, затворени су готово сви путеви за изучавање њихове цивилизације и њихове књижевности, ако уједно не уче и латински језик. Другим речима, „гимназија“ без латинског језика била би у западној Европи од прилике то исто што би код нас у Србији била „гимназија“ без старословенског и старосрпског језика. Дабогме, старогрчки језик није никад имао за запад ни близу тако велики значај у јавном животу као латински језик. Отуда нека тамо и међу само у „класичку гимназију“ (засебну или бифурковану), која служи не само општем „гимназиском“ образовању, него и будућим научним циљевима њених ученика.

Још једно објашњење. Питаће ме когод зашто нисам ништа рекао колико мислим да у Србији треба „класичких гимназија“ за научне потребе; да ли желим те гимназије као самосталне школе, или у бифуркацији; како би у њима ваљало уредити класичку наставу, и т. д. По то су чисто школска питања, на их ја остављам процени школских стручњака. У осталом, ко зна хоће ли се мој предлог примити и у начелу. За „појединости“ је после лако.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

љивала два гледишта: прво је заступало попуно само стручним снагама, и за то тражило умножавање броја учитељских школа, док је друго допуштало и учитеље са слабом, нестручном спремом. Говорило се: боље да светлуцају и најслабији пламичци просветни, но да завлада мрак ма и за краће време. И ово гледиште је обично преовлађивало, браћено приликама у којима се земља налазила. Тако су у школе улазили многи сасвим непознати људи, који су децу само злостављали и школу и учитељево име компромитовали. Та таква просветна политика стално траје. Она ни данас није без примене. Није давно било кад су се о томе водили живи разговори и кад се у Министарству Просвете заступало гледиште да се за учитеље морају постављати ма и само писмени људи, нарочито гимназијалци, које ће школски надзорници поучавати у раду.

Та таква гледишта и досадашњи рад наших надлежних изазвали су редове који следеју и којима је циљ да истакну улогу учитеља, а с тим и спрему коју учитељ треба да има, па да може да одговори високом позиву *народног учишеља*.

*

Од тога какве се квалификације буду тражиле од будућих учитеља, зависи и начин на који ће се спремити и рекрутовати велики број учитеља који је потребан да би се попунио дефицит у учитељским снагама и обновио учитељски кадар.

Но, да би се решило питање о квалификацијама учитељским, ваља претходно решити питање: какав задатак треба да имају учитељи у данашњој држави нашој.

Од тога питања зависе сва друга питања: и питање о квалификацијама и начину прибављања тих квалификација, и питања о положају и награди. Пространству задатка учитељевог рада подређена су, дакле, сва ова друга питања. С тога сва ова питања улазе у једно опште питање: *регулisanje учишељевог положаја*; то питање с повишетком учитељских плата није решено у целини, те као актуелно и као важно и даље интересује и надлежне факторе и учитеље, јер засеца дубоко у интересе учитеља, а још више у интересе школе и народног напретка. Даљи редови имају то да истакну и да решењу ових питања даду одређену форму, која ће, по нашем скромном мишљењу, бити најпогоднија да задовољи интересе и учитеља и државе.

Да ово питање расправљамо, на можда широј основи но што би се очекивало, разлог је што се већ почело да ствара и кристалише погрешно и с тога штетно мишљење: да је учитељев задатак само да учи децу писмености, и да је то тако лак и прост посао, да га може вршити сваки иоле писменији човек. Према томе изгледа да се за учитеља може узети сваки писмен човек, који би, уз мало показивања, лако и брзо узучио учитељски занат.

Међутим, тако је мишљење скроз погрешно.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

*

Први наши учитељи који су имали да унесу лучу просвете у народ, рекрутовани су од једва писмених, полуписмених и мало школованих људи. Према њиховој спреми и схватању које је онда владало, њихов задатак је био да науче децу: читати, писати, по мало рачунати и Богу се молити.

Метод рада и начин васпитног поступка они нису нигде изучавали, него су их узимали од својих учитеља, и тако преносили с генерације на генерацију. О том њиховом раду постоје многе и често врло језовите приче, које јасно казују да је учење писмености у то време било скопчано са силним тешкоћама и врло великим напорима, због чега је мали број ђака успевао да је изучи. Особито признање је онда уживао онај који је успео био да научи да сриче буквар и да пише слова.

Слаба духовна култура ових учитеља није им давала могућности да што више из своје струке сазнаду, нити им је стварала вољу и интересовање за напретком у раду. За оно што се дешавало у школама културнијих народа на западу, они нису знали, нити су се за то интересовали. За њих су потпуно били страни нови методи, нови васпитни принципи, нова наставна средства и све што је олакшавало рад учитељу и деци.

Због таквог свог положаја, они су морали примати за ауторитете у школским питањима свакога ко је имао више школовања и ко је од њих био писменији. Чиновници Министарства Просвете били су им највећи ауторитети, без обзира на њихову стручну спрему. Само у таквим приликама могло се десити да су се за стручне педагоге оглашавали људи који педагогију никад изучавали нису, и да су они својим положајем наметали учитељима своје непедагошке назоре.

Тако је то било све док у основну школу нису ушли први стручно спремни учитељи.

Ови млади, солидно образовани, стручно спремни учитељи, способни да схвате и да прилагоде све напредније идеје изнете на западу и да их примене на делу, у своме раду, у својим школама, унели су одмах својим уласком у школу нов дух и други и друкчији рад и поступак с децом. Стари начин рада: задавања и преслишавања, фиргаз и др. грубе телесне казне, магареће клупе и т. д., почеше да се губе и да уступају место савременим методима и хуманим средствима. Школа се поче отворити за свако нормално дете; писменост поста општа својина.

Али се рад нових учитеља није ограничио само на практични школски рад. Они су свој стручни рад проширили стварањем учитељских зборована и расправљањем на њима појединих школских питања, држањем угледних предавања, и т. д., док није, на послетку, образовано Учитељско Удружење, које је сав тај рад на унапређењу наставе и васпи-

WWW.UNILIB.RS

тања ставило на много ширу основу, оснивањем стручног органа, листа *Учиштел*, и приређивањем учитељских скупштина, окупљајући тако све учитеље у једну моћну, стручну организацију, која је кретала напред цело учитељство.

Учитељи су, дакле, радећи заједнички на унапређењу наставе и васпитања, на реорганизацији основне школе, и пишући практична предавања, уџбенике и методска ушуства за основну школу, одузимали поступно те послове из руку нестручних и непозваних.

Тако су учитељи ширили и јачали свој утицај на свима пољима основне школе и народне просвете, да би једног дана могли да буду од пресудног утицаја по свима овим питањима.

Да учитељи имају ову снагу и да постигну овај успех на пољу основне школе, допринели су: њихово солидно опште образовање и темељна стручна страна.

*

Стари, први наши учитељи, како су схватили свој положај као учитељи у ужем смислу, тако су га схватили и као радници ван школе. Радећи колико су умели у школи, они се нису појављивали нигде као јавни радници. Њихова улога као државних и општинских функционера није прелазила школски праг. Ван школе појављивали су се само као приватни радници на својој личној привреди: као земљорадници, занатлије, или црквени послужеоци.

Друкчије није ни могло бити, ни по њиховим интелектуалним способностима, ни по стручној спреми и схватању дужности, нити по положају и награди који су им били додељени.

Према томе, учитељев рад се није опажао у народу, јер се он манифестовао само преко оно мало писмености коју су добијали поједини срећни ђаци. Ван тога учитељи су били обични мирни и послушни грађани који „гледају своја посла“. Од грађана у чијој су се средини налазили неопажени, разликовали су се само по томе што су били писмени и — ничим више.

И докле год је био овај учитељски кадар, дотле у народ није могла да уђе ни да се ту одржи каква год напреднија идеја, каква год новина. И ако је кад избила која искра, она је била усамљена и кратка века, јер није имао ко да је подржи, да јој додаје уља и да је разгорева у већи пламен. Народ сам није био способан за то, а у народу, опет, није било људи који би по свом образовању били способни да схвате и да асимилују нове и напредне идеје, нити да се загреју и одушеве њима. Учитељи су били махом на истом нивоу духовне културе на коме и народ у чијој су се средини налазили, и с тога се нису могли јаче ни интересовати јавним пословима и догађајима који су излазили из оквира њиховог дома и њиховог места.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Такви учитељи нису могли да буду народни учитељи, ни његов углед, нити непосредне вође за напреднији и културнији живот.

*

Прве напредне идеје, први културни радови пали су и пласирани у народ уласком у основну школу стручно спремних, за онда, високо образованих учитеља из прве Учитељске Школе. Уласком у основну школу, у село, ових спремних одушевљених људи, почиње нов покрет, почиње да се осећа нова напредна струја и у народу.

Млади, довољно образовани да схвате све што је напредно и корисно, снажни да то прихвате и понесу, одушевљени да то у народ унесу, ови људи су као апостоли ушли не само у школу, него и у народ. Они су свој задатак схватили много узвишеније, много пространије. Они су ушли у школу и у народ као стручни радници, као слободни људи, као учитељи не само деци, но и људима. Они су одмах схватили да се њихов утицај не сме да простре само кроз школу, јер је то недовољно, споро; с тога су одмах ушли с лучом светлости и у народ. Тако су се нови учитељи појавили у двама улогама: као васпитачи, као учитељи деце у школи, и као јавни радници ван школе, као учитељи народни.

У овим учитељима, у овој новој спремној, одушевљеној и напредној генерацији учитељској, нашли су наши напредни људи, запојени на западу, најпоузданије пионире за спровођење у народ, у масу, свих напредних идеја и свег културног напретка. Тек сад учитељ постаје чињеница о којој морају да воде рачуна и државни фактори и народ, и они наши јавни радници који су на западу били набрали сваковрсна знања и запојили се напредним идејама. Учитељи су постали прва полуга која је имала да крене и креће народни живот напред. Они су били непосредни тумачи и проповедници свега напредног и културног; они су били народни учитељи у најширем смислу те речи.

Док су дакле стари учитељи услед недовољне духовне културе дошли у потчињени положај и били без икакве иницијативе и у школи и ван школе, дотле су нови учитељи са јаком духовном културом одмах одредили свој положај као независни, као положај слободних људи, који треба и да раде и да воде школу и народ напретку. Они нису чекали да им такву улогу одреди држава, него су је сами узели, сами проширивали и одређивали, и појавили се као културни радници у најширем смислу.

Јавни ваншколски рад нових учитеља кретао се у свима правцима, појављивао се на свима пољима, али се најјаче манифестовао на политичком, као најпространијем и, за онда, најважнијем пољу.

Учитељи су одмах прихватили идеје првих апостола слободоумља и демократизма и преносили их у народ. Они су на сав мах радили у народу, да га политички разбуди, да га заинтересују за сва политичка питања, да с њим заједно извојују личну слободу, јер су схватили да се

само у политички слободној земљи могу народ и држава с полетом развијати и напредовати у свима правцима и на сав мах; да је слобода основа за сваки истински културни напредак.

Такво схватање и рад у томе правцу донели су учитељима незапамћено гоњење. Они су ипак, подносећи најтеже жртве, ишли напред, не напуштајући заставу слободе.

Историја нашег унутрашњег политичког развића доделиће учитељима најлепше место као борцима за народне слободе и демократизирање државних институција, као и за васпитање народа у томе духу.

*

Схватајући свој позив, као јавних радника, у најширем смислу, учитељи су, и ако јако ангажовани у политичкој борби, радили и на привредном преображају народном. Како су они живели у самом народу, запазили су одмах недостатке у народној привреди. Спремни да и у том погледу помогну народу, учитељи су били први који су на очигледан начин, самим радом, почели да уносе у народ корисне привредне новине и напреднији начин рада. Први калемљени виноградни, прво благородно воће, први одабрани баштенски усеви, засађени су у сеоским школским баштама; прве рационалне пчеланике, прве практичне живинарнике основали су учитељи; први савети и упуства у том погледу потекли су од учитеља. Својим личним радом, својим жртвама, саветима и поукама, они су унели у народ многе привредне новине. И данас сељак ће најрадије и најпре запитати и послушати учитеља за све привредне послове. А то је најбољи доказ поверења које су учитељи стекли у народу својом спремом у привредним питањима и својим радом на њима.

(Свршиће се)

ДИМ. Ј. СТОЈАНОВИЋ

ПРИЛОЗИ СРЕДЊЕШКОЛСКОЈ РЕФОРМИ

(ПОВОДОМ „ПАЧЕЛА О УРЕЂЕЊУ СРЕДЊИХ ШКОЛА У КРАЈЕВИНИ СРЕД,
ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА“)

1. Задатак је средњој школи да развије ученичке снаге, и да припреми ученике за озбиљан и савестан рад.

2. Предложени наставни план се не да извести у садашњим приликама нашим. О њему се у опште не може судити, док се не поставе циљеви за сваки предмет у опште и за сваки разред у ком се учи, понаособ. Толико се може рећи унапред да предложеним бројем часова није увек ујамчен успех појединих предмета. Никако се не може одобрити да први разред средњих школа буде само продужење основне

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

наставе, да ученицима не пружа никакво ново градиво. Први разред, (нарочито после *чешворогодишње* основне школе) без страног језика је и велико губљење времена и задржавање ученичкога развоја.

3. Оцене из владања не може бити веће но што је *добро*, јер се *добро* владање не може ничим премашити. Како за владање тако и за напредак у науци потребно би било одредити значење појединих оцена и принципе по којим треба одређивати успех и владање ученичко. Нарочито не би требало више допуштати да добра оцена из владања буде неутрална оцена, него да ученик који је добије заиста и увери учитеље и *другове своје* о својим добрим поступцима.

4. Уклањање ученика после првога и другог тромесечја није се показало ни досада као погодно за ученике и за ред школски, а неће ни одсада. Ова мера је и знак неповерења школе саме у себе.

5. Све испите (осим *течајних*) треба укинути, а тако исто и понављање разреда. Ако се за две године школа увери да је ученик неспособан за њу, упућује га на другу страну. И учитељи и ученици треба да су прожети уверењем да се у школу иде да се ради, а не да се испитује. Нарочито су од велике штете по наставу (а и по васпитање у опште), и страховит губитак времена, поправни и прелазни испити. — Испити се могу одржати само за ученике који редовно не полазе школу; али и њих треба подесити тако да немају вид испита него рада с ученицима: они треба да даду уверење о раду и о *практичној примени ученикова знања* (дакле о *умењу*), а никако се не може тражити „потпуно (!) уверење, јесу ли [ученици] заиста прешли сву (!) научну грађу“.

6. Оба *течајна* испита су потребна и ради ученика, и ради учитеља, и ради друштва. Ученици треба да задобију преглед већих целина, и да даду доказа и себи и другим да владају својим знањем и у неobicним приликама; учитељски рад треба да је такође упућен према тим целинама, да се не губи у појединостима, да не застаје — без потребе наставне — на одељцима, како би настава одржала изврстан сталан темпо у напредак; и учитељима треба уједно дати прилике да осете задовољство од успешна и потпуна рада (или увиде и погрешке, којих се ваља чувати); када ученици и учитељи дају јаван рачун о свом раду, уверавају и друштво о том колико је њихов рад потребан и користан, и друштву је то уверење потребно и раније, пре но што само собом осети рђаве последице од рада појединаца или и читавих установа.

7. Оба *течајна* испита треба подесити не само према типовима средњих школа (ако ових у опште буде), него поћи даље и подешавати их према упознатим способностима свакога појединог ученика. Не само у току рада него и на испитима треба ученицима признати право на одабирање градива и његова обима. Ослобађања од усменог испита нема. Ученици треба не само да знају него им ваља дати и прилике да покажу своје знање и усмено као и писмено.

8. Казне и дисциплинарни ред треба боље образложити (нарочито моралне казне, истаћи принцип природних последица, али и његово ограничење, његову недовољност), и више се задржати на значењу и извођењу моралнога васпитања у опште.

9. Када чиновничке плате буду једне и исте у свим струкама и без обзира на положај него само на уложени труд и на чланове породице, моћи ће се чиновници мирно и предано одавати пословима на којима су, не гледајући куда би, изван свога круга, могли ускочити и доћи до бољих плата и положаја. За професоре не треба да буде ограничења према „чиновничким разредима“, нити би требало правити разлике међу њима према тим разредима.

10. Директори се могу ослободити од сваке друге дужности пре него од наставе. Директорова *прва* дужност је да сваки дан сам предаје и да сваки дан обилази часове учитеља: он не сме ништа тражити од учитеља што сам не чини и у чему не претходи добрим примером. Директор не сме свој углед снизити до регистратора аката и полагача рачуна. У потпуним гимназијама треба поставити под-директоре (представника реалних предмета, ако је директор филолог и историчар, и обратно), и први и други директор треба да су главни помоћници учитељима у настави и у васпитању, и да воде бригу *о сваком поједином ученику*, о његовим способностима, о његову владању, о његову напретку, и да га помажу у избору позива.

11. Упућивања учитеља на дужност ван школе не може бити: сваки учитељ треба да ради где је, и за посао за који се спремао и на који је постављен.

12. Као директори, тако су и надзорници помоћници учитељеви у настави и у васпитању: како учитељи тако и ученици треба да стално осећају њихову помоћ а не њихову власт. Надзорник који не познаје ученике једнога учитеља, не може познати ни учитеља тих ученика. Али добром надзорнику је и мало искуство довољно (јер му помаже велико претходно). Разуме се да и између *искуства* и „искуства“ има разлике. Ко се свога века држи старих „зарђалих“ обичаја, не може имати *искуства*. Исто тако ни онај који се држи законскога или прописнога *слова*. То вреди за надзорнике, као и за директоре и учитеље.

13. Уџбеници су слободни. Школска власт не одобрава и не препоручује уџбенике, али има право да неподесним и рђавим уџбеницима забрани улаз у школу; писци којих се уџбеници забране, имају право жалбе.

14. У закон не треба уносити ништа што није остварљиво (одмах или у тачно одређеном времену), пошто закон није идеал коме треба тежити и коме се треба постепено приближавати, него пропис који се врши и који треба да је заиста и остварен (или, као забрана, неостварен). Избећи треба све што закон чини илузорним, а нарочито непо-

требне или чак и штетне рестрикције његових одредаба и давање права на одступање од законских одредаба. Када се у закон унесе што треба и што се мора вршити, и када се пази на то шта је у датим приликама и остварљиво, онда се не мора ни прибегавати средствима која самим законом руше ауторитет закона. Никако се пак не може схватити као одступање од закона признавање вредности, јер вредност има општије значење од закона, и закон је управо и постао само ради одржања вредности, ради одржања онога што је од општега значења. Стога ни закон сам не сме бити у својим одредбама тако узак да стеже и да сапиње, он мора дати слободан мах сваком индивидуалном развоју од вредности, и учитељском и ученичком. У директној супротности је с тим када се законске одредбе жртвују за невредности, т. ј. за оно што је искључиво лично или што није од општега значења. У *тим* случајевима се мора одржати слово закона, јер је ту слово уједно и дух закона.

15. Поред основнога закона треба приступити изради и читаве уредбе средњошколске, изради потпуне организације, и изићи с потпуним делом. Вредност подмлатка и потребна пажња на његов развој у опште, и нарочито на развој способних појединаца, треба да су у уредби јако наглашени и дата упуства за рад и у том правцу. ¹⁾

МИЛАН ШЕВИЋ

ЕНГЛЕСКЕ ШКОЛЕ ²⁾

Народне школе.

Наставу, у свима степенима, за младе Енглеze не држе професори чиновници, као што је то случај за младе Француze.

Држава даје само новац за јавну наставу и врши надзор над њом; шта више, њен надзор се врши само над школама које примају новчане помоћи од ње. Која јој не тражи ништа, не дугује јој ништа и не полаже јој никакав рачун.

Основне школе немају ову апсолутну независност, јер све примају новчану помоћ. Како су пале на терет месних администрација и општег буџета, постале су поприште за борбу политичких странака.

У Француској, борба се води између људи оданих вери и слободних мислилаца, између оних који су за традицију и оних који су за

¹⁾ Даље образложење гледишта, овде изнесених, као и даљи погледи на реформу школа у опште, налазе се у мојој књизи *Стара и нова педагогија* (Сарајево 1920). У тој књизи је и предавање „Пред новим путовима средњошколским“, држано на XXV збору Професорскога друштва 6 октобра 1919.

²⁾ Из књиге: *Енглеска; њени непознати изгледи.*

новачење, и они се боре за дечје душе. У Енглеској, борба се води између приврженика супарничких вероисповести, између потпуно голе библије, ако је дозвољено тако казати, и катихизиса државне цркве.

До краја осамнаестог века, народна настава била је посао поверен само цркви, која га је обављала на врло штедљив начин.

Од прилике у то време, један куакр (присталица једне верске секте), по имену Ланкастр, имао је идеју да створи слободне школе, у којима би неутралност била поштована од разних секта, т. ј. у којима би деца читала само библију и не би учила никакав нарочити катихизис.

У 1808 години би основано једно друштво од тог Ланкастра за ширење ове чисто јеванђељске наставе. То је била British and Foreign School Society.

Ланкастровом покрету против државне цркве би стављен на супрот покрет неког Шкота, по имену Бела, а у корист ове цркве. Он створи „Народно Друштво“ (National Society), чији је циљ био отварање школа у којима би се учио само катихизис државне цркве.

Ова два супарничка друштва су могла у почетку рачунати само на приватну новчану помоћ.

Тек у 1833 години, парламент први пут, после дугогодишњег тражења, реши се да одобри кредит за помоћ приватним лицима која би желела да подигну јавне школе. Одобрени кредит би само од 500.000 франака. Морао је бити подељен на British and Foreign Society и National Society, под условом да свако од ових друштава положи у напред за подизање толику суму новаца колико је износила новчана помоћ коју је тражило.

Како се National Society наслањало на врло организовано и богато друштво државне цркве, и како је на против British and Foreign Society наилазило на симпатије само код усамљених и сиромашних дисидената, прва, кадра да изврши велике новчане исплате у напред, могла је добити сваке године највећи део мршаваог фонда који је држава намењивала јавној настави.

Ма колико да је била влада мало издашна, њена одвећ штедљива помоћ давала јој је ипак право надзора над онима који су се користили том помоћи. Она се тиме служила.

У 1835 години, једна комисија „приватног савета“ краљевог би наименована под именом „одбора за наставу“, која постави школске надзорнике за субвенционисане школе. Ну при уређењу ове инспекције слобода савести би брижљиво очувана. Свако од ова два друштва имаде право вета над избором школских надзорника који су морали да посећују његове школе. Овај пропис, који су кентрбериски и јоркски архиепископи били тражили, да би очували своју духовну власт, морао је бити нарочито повољан за дисидентне школе, за слободне школе, које су могле бити стављене под надзор школских надзорника рђаво распо-

ложених према њима. Јер у то време дисидентство, које се зове „Non Conformity“, наилазило је више на неповерење него на благонаклоност код кругова који су били на управи. Званична Енглеска била је у ствари готово једнодушна за званичну цркву. Била је „Conformiste“.

Од прве године свог постанка, школски надзор је показао да није било довољно све оно што је било учињено до тада за народно просвећивање. При изласку из школе, три четвртине деце нису знали течно читати; већи број није знао писати; једва пет од сто њих су знали основне појмове из рачунице.

Овом јадном стању био је узрок у немању учитеља. Старији ученици су поучавали млађе под учитељевим надзором; т. ј. најстарија деца су морала поучавати своје млађе другове о оном што ни сама нису научила. По предлогу школских надзорника би учињена извесна поправка у оваком начину поучавања. Бише установљена благодејања у скоро основаним школама од стране National Society и British and Foreign Society. Најбољи ученици основних школа могадоше ићи у ове више школе, да се науче педагошкој дисциплини и образовању. Свршивши ову школу, постајали су и сами школски наставници. Као учитељи живели су тада од прихода школских такса које су плаћали њихови ученици, а кад ове нису биле довољне, добијали су још новчану помоћ од друштва за наставу којем су припадали.

У густо насељеним центрима, школе су доводиле како тако у равнотежу свој буџет. Али у сеоским срезovima учитељ је био осуђен на пуко сиромаштво. Да би доскочила том злу, држава је пошла један корак у напред. До тада је учествовала у половини трошкова само за грађење школских зграда. У 1853 години реши се да даје учитељима малу суму од 7 и по франака за сваког ученика који би посећивао школу 192 дана у години, ипак под условом да се три четвртине ђака подвргну испиту пред школским надзорником и да покажу минимум траженог знања.

Ова награда, установљена у намери да подстакне ревност учитеља и друштва од којих ови зависе, дала је само споро резултате који су се очекивали од ње.

Извештај једне анкетне комисије, објављен у 1861 години, скренуо је пажњу на то да су само три петине школа испуњавале тражене услове за добијање државне помоћи. И још су их испуњавале на врло недовољан начин. Највећи број испитаних ђака нису знали готово ништа.

Да би настава показала више успеха, измислила се подела на два дела додељене награде учитељу. Уредно похођење школе сваког његовог ученика за половину дана у години доносило му је пет франака; али остатак награде, два и по франка, добијао је само после добро положеног испита ученика пред школским надзорником из трију основних предмета: читања, писања и рачунице.

Тако је била рђава настава у школама, да је нови систем с „наградом према показаном резултату“ пружао уштеду за државну владајну, јер већина ученика нису били кадри да положи испит с успехом.

Требало је учинити нешто друго од оног што се беше учинило до тада, ако се није хтело помирити с мишљу да се оставе деца енглеског народа у одвратном незнању.

Нешто мало раније од 1870 године, образоваше се два друштва, која наставише супарништво National Society и British and Foreign Society. Једно друштво, Education League, појави се у Бирмингаму, који је у то време био с Чемебрленом колевка радикализма, а друго би Education Union.

Прво, које је прикупило све дисиденте, тражило је:

1. Обавезну и бесплатну основну наставу;
2. Јеванђелску наставу, али не вероисповедну;
3. Наставу коју би плаћале месне власти.

Друго друштво, које се ослањало на државну цркву, тражило је да народна настава буде општа и то са слободним школама, свуда новчано потпомогнутим од државе.

Изгласаним законом у 1870 години, влада је остварила извештај компромис између ова два програма.

1. У свима варошима и свима сеоским парохијама један школски одбор је могао бити изабрат од свих пореских глава.

2. Одбор је могао да наплаћује таксе за покривање фондовских трошкова и одржавање школа.

3. Веронаука би се ограничила на читање библије у школама основаним и одржаваним приходима од месних такса. Никакав посебни катихизис не би се предавао деци у зградама ових школа. Она би добијала у њој само општу хришћанску наставу.

Ова одредба закона, који се по свом творцу у парламентарној енглеској историји зове „Clause de Cowper Temple“, била је у осталом неповољна за државну цркву. Њено усвајање био је велики успех за дисиденте, који постигоше још један други с њим. У приватним школама, које нису биле под управом месних власти и нису примале новчану помоћ од ње, и које су готово све припадале државној цркви, предавање катихизиса ове цркве могло се држати, али само у почетку или на крају часова. На тај начин деца неконформистних породица, деца дисидената, могла су ићи на часове конформистних школа, а да не буду обвезана да добијају верску наставу која се не слаже с осећајима њихових родитеља. Имала су да дођу после свршетка или да оду пре почетка часа из катихизиса.

У 1870 години, радикали из Education League нису добили задовољења у питању обвезне наставе. Требало је да чекају шест, па чак и десет година. У 1876 години, била је факултативна, а у 1880 години

постаде обвезно за месне власти да пропишу уредбе које су приморавале децу на уредно похађање школе.

Дајући школским одборима право да наплаћују таксе за одржавање школа, централна влада није смањила себи терете којима ју је народна просвета притискивала. На против, расходи су јој били због тога већи, јер школе почеше да се множе, и свима, како оним које би издржавале вароши и села, тако и оним које су живеле од црквеног добра, имала је да издаје сталну новчану помоћ.

За једно извесно време, ова новчана помоћ била је и даље за учитеље награда за уредно похађање и успех њихових ученика. Али од 1900 године, нестало је ове „награде према показаном успеху“. Била је замењена одобрењем сталног кредита од 26 и по франка на сваког ђака. Државна благајна, која је исплатила у 1833 години ништавну суму од 500.000 франака за народну просвету, наменила је у буџету за 1909—1910 годину кредит од 278 милиона и 500 хиљада франака.

Реформа основне наставе извршена у 1870 години, морала је бити штетна за школе државне цркве. Њихове супарнице, школе основане од школских одбора, добијајући своја новчана средства од државних пореза, биле су много богатије, могле су се боље издржавати и привући себи најбоље професоре.

Од 1872 године, одобрени кредити ових одбора били су се попели на средњу вредност од 12,80 фр. на ученика, док су се добровољни улози дати слободним школама, црквеним школама, попели у истој години само на 10,90 фр. У 1900 години, неједнакост беше постала огромна између двеју супарничких настава, између наставе коју су пружале непосредно месне власти, располажући с 32 и по франка од ученика (не обухватајући ту државну новчану помоћ) и наставе коју је давала црква, која је имала још само приход од 8 франака од ученика.

У 1861 години, на сто школа било је 90 њих које су зависиле од државне цркве, и у којима се предавао деци њен катихизис. Ево, међутим, бројева које је објавио Board of Education (Министарство Просвете) у 1880 години: црквене школе 11.777, број ђака 1.835.000; јавне школе 5.758, број ђака 2.201.049.

Тако, за тридесет година, јавне школе, т. ј. школе издржаване од јавних фондова, и у којима није владао дух државне цркве, отеле су од цркве више од половине дечјег становништва. Ако јој се не би дошло у помоћ, у брзо не би могла више издржати конкуренцију.

Консервативни кабинет, којем је председавао Г. Балфур, пружио јој је помоћ коју је она тражила.

По закону од 1902 године, школски одбори бише укинута и њихове надлежности пренете на контовинске и варошке одборе. Овим скуповима спада сада у дужност издржавање црквених школа, као и свих осталих.

У накнаду за ове обвезе, добили су право надзора над педагошком наставом — али само над овом — у старим црквеним школама.

Верски надзор им није био поверен.

Катихизис државне цркве може бити стављен у руке деци, с ограничењем да уредба о савести (Clause de conscience) буде поштована, т. ј. да се ова настава, не чисто јеванђељска већ вероисповедна, не буде давала деци рођеној од родитеља који не припадају државној цркви.

Да би обезбедио ову независност црквених школа у верском погледу, закон је допуштао да њихови административни одбори, који су постојали и даље, деле управу с делегатима месних одбора и с изабраним члановима од стране родитеља. Избор наставничког особља би остављен овим административним одборима.

Овај школски режим, за који би извесне земље позавиделе Енглеској, изазвао је највеће незадовољство код радикала, чија изборна маса је нарочито састављена од дисидената. Дошав понова на власт у 1906 години, предложили су његово укидање.

Њихов закон, изгласан од доњег дома, био је тако из основа измењен од лордова да га је влада повукла.

Тај закон ће доћи понова, извесно, на претрес у неком ново изабраном парламенту. Ма какве судбе био, не постоје непосредно велике бојазни за слободу наставе у Енглеској, будући да све странке држе „одредбу савести“ за неспорно начело, и што ниједна од ових странака не изгледа да ће морати у блиској будућности постати довољно јака да би могла бити тиранска.

Потребне мере које су се морале употребити за заштиту слободе супарничких секта од државне цркве, биле би спас за њену сопствену слободу, ако би била у будућности изложена опасности.

Средње школе

Средње образовање у Енглеској се добија у слободним колежима, или у заводима који зависе од месних административних власти.

Неки од ових колежа (као Eton, Harrow, Rugby) примају само аристократску децу.

Други, који носе у опште име „Grammar Schools“, рекрутују своје ђаке из средњег сталежа.

Најзад, постоји велики број стручних школа, којима су додати вечерњи течаји, где се примењене науке предају у чисто корисном циљу. Оне нису толико средње школе у смислу који ми дајемо тој речи, колико *више* основне школе, пошто образовање које се у њима добија нема карактер опште културе, већ има *више* карактер стручне обуке.

У области средње наставе, месне власти су посредовале прво у корист ових стручних школа.

Закон од 1873 године беше овластио контовинске школске одборе

да дају сталну новчану помоћ народним школама. Идући даље него сам закон, више ових одбора указаше своју новчану помоћ и течајима примењених наука. Али је постојао стално један аудитор будна ока. У Енглеској, аудитор се зове чиновник чија је дужност да прегледа рачуне јавних административних надлештава.

У сваком министарству, по један аудитор је стално на опрези да отклони или спречи сваку неправилност.

Онај аудитор, који је сам самцит вршио у Министарству Просвете (Board of Education), у 1899 години, ову дужност главне контроле, одбио је одобрење расхода које је учинила лондонска контовина за стручну наставу. Спор је био изнет на решење пред највиши суверени суд у Енглеској (Cour du Banc de la Reine), који је донео одлуку да су трошкови били заиста незаконити. Да би престали то да буду, требало је да се измени дотични закон. То је предложило конзервативно министарство Г. Балфура.

Закон о просвети од 1902 године дао је право контовинским одборима, на које је пренео надлежности старих школских одбора, да предузму све мере које би сматрали за потребне, за развијање у свом делокругу све друге наставе сем основне. Да би могли покрити трошкове које су примили на се, закон им је дозволио да наплаћују нарочити прирез од 20 сантима на сваких 25 франака месних такса.

Контовински одбори пођоше овим отвореним путем. Ну њихова помоћ би дата нарочито настави реалних наука. С хуманим наукама и општим образовањем поступали су као с луксузним предметима, чију потрошњу није потребно потпомагати. Да је било остављено само њима на вољу, енглеска омладина средњег сталежа имала би наскоро на свом расположењу још само школе за хемичаре, инжењере, надзорнике за раденике.

Да би стала на пут овој тежњи за уско специјализовање, влада реши да пружи у будуће сталне новчане помоћи Grammar School-ама, у којима би се давало „опште образовање које би развијало све духовне способности“. За ово образовање били су побројани предмети овако: „енглески језик, један други језик и, нарочито, латински, историја, земљопис, математика, цртање, опште природне науке, ручни рад и спортови који развијају телесну снагу“.

Школовање је морало трајати четири године. За прву годину, Grammar School, која би испунила све ове услове, добила би новчану помоћ која би варијала од 25 до 50 франака на сваког ђака, и повећала би се из године у годину до 125 франака.

Ове велике награде, чија целокупна сума у буџету за 1909—1910 годину износи близу 20 милиона франака, обновише живот који се гасно у многим Grammar School-ама. И велика издашност државне благајне била је средство за подстрек свим контовинским одборима. Многи ко-

лежи за децу средњег сталежа били су стари добротворни заводи који нису имали своје сопствене приходе. Ови заводи, који нису имали никакав луксузни циљ, који нису били трговачка предузећа, могли су прећи под управу месних власти без икаквих новчаних операција. Овај прелаз се извршио на најпростији начин у многобројним случајевима. Контovina чија је помоћ тражена, упутила је неколико својих чланова у управни одбор завода који је тражио помоћ, и овај, не губећи своју личност, не мењајући своје име, нашао се под заштитом моћног старатеља.

Ово старатељство месних изабраних власти над колежима имало је за последицу увођење у школу једног новог елемента. До тада су њихови ученици били, сем неколико ретких изузетака, потпуно из буржоаског реда, како би то рекли Французи. Од дана од кад се државни новац могао дати за средњу наставу, многобројна благодејања се дадоше најзаслужнијој деци основних школа.

Сасвим мала буржоазија и радници могадоше дочекати да се њиховим синовима даје образовање које их је преводило у виши сталеж од оног у којем су се родили.

При свој доброј вољи владе и одбора у извесним контовинама, добијени резултати у Grammar School-ама нису још врло сјајни. Највећи број ученика не продужују своје школовање. По службеним статистичким подацима од 1906 године, награде за ученике прве године, исплаћене у Енглеској и галској области, биле су на броју 27.700; за оне из друге године тај број је пао на 17.500; затим на 10.000 за оне из треће године, и најзад за ђаке из четврте године само на 4.300. Ови бројеви показују јасно да једва 20 процената ученика продужују своје школовање до краја. Четири петине целокупног броја који се уписао у почетку, остало је на путу, напуштајући трку више или мање далеко, али најчешће далеко од мете.

Ученици који истрају до свршетка својих наука, могу да полажу испит, који се не може сасвим упоредити с нашим испитом зрелости, јер резултат положеног испита није стицање универзитетске дипломе, већ само добијање сведочанства за ту и ту способност.

Према томе да ли је учио књижевност или филозофију, или је учио механику, хемију, трговачке науке, кандидат за добијање сведочанства иде пред ту и ту комисију, чије чланове одређују оксфордски, кембрицки и лондонски универзитети, или технички завод ситиевих (City) корпорација, или трговачка лондонска комора, или наставнички колеж, или још друге корпорације. Од самог изласка из средње школе, постоји дакле прва подела младих људи на различите кариере. Сваки по врсти сведочанства које је добио, иде на посао где ће се моћи употребити. Енглеz од осамнаест година је мање неодлучан за оно што треба да ради него што је Француз исте старости при изласку из лицеја. Његово

сведочанство му показује пут, док француски испит зрелости му не казује ништа од свега тога.

Grammar School-е су расадници из којих државна административна власт рекрутује своје мале и средње службенике, месне власти своје чиновнике, приватна друштва и трговачке куће своје помоћнике и своје трговачке путнике. Оне дају енглеском друштву највећи број његових нижих службеника. Остали, виши службеници индустрије, трговине, науке, политике, правде и административне службе долазе готово искључиво с университета.

Университети

Енглески университети су велике корпорације, потпуно независне од државе, и од којих неке, најстарије и најважније, уживају међу многим другим преимућствима и то да имају непосредне представнике у доњем дому. Сви они који су добили ма какав степен на овим привилегисаним универзитетима (Оксфорд, Кембриџ, Лондон, Сент-Андре у Шкотској, Глазгов, Единбург, Дублин) имају право, које припада само њима, да гласају писменим путем.

Ставити се на чело једног университета, јесте част коју желе имати највећа властела и најславнији људи. Сам краљ је канцелар галског университета; Оксфорд има лорда Curzon-а, бившег индијског вице-краља, за исто високо звање; Кембриџ лорда Rayleigh-а; Лондон краља у улози извршне власти и лорда Розберија; Менчестер, виконта Morley de Blackburn-а; Бирмингам „врло поштованог“ Жозефа Чемберлена; Ливерпул конта Дербија; Leeds војводу de Devonshire-а; Sheffield војводу од Норфолка; Сент-Андре лорда Балфура de Burleigh; Глазгов већ поменутог лорда Розберија; Aberdeen лорда Strathcon and Mount Royal; Единбург „врло поштованог“ Артура Балфура; Дублин виконта Iveagh; Белфаст конта Shaftesbury, и т. д.

Ови университети, стављени под тако високу заштиту, имају већина уређење сасвим различито од уређења француских факултета. Њихови ученици су интерни за прве две године у универзитетским колежима. Њихов интернат, који није тако строг као што је интернат француских лицеја, ипак је још далеко од тог да им оставља слободу Латинског Кварта у Паризу. Ако излазе у варош, чија је полиција под надзором универзитетских власти, морају доћи на време за рад, ручак и вечеру. Али могу примати посете својих родитеља и пријатеља у својим собама, задржати их на ручак, служити им чај.

Трећа година учења се проводи изван колежа, у стану узетом под кирију у вароши код газда који су добили нарочиту дозволу за то.

Дужност ових газда је да се старају о поштовању правилника који забрањује студентима да примају извесне посете и који им прописују да морају доћи кући у извесно одређено време. Ако не би известио универзитетску власт о непоштовању ових прописа, сопственик би до-

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛИОТЕКА

живео да му се одузме дозвола; његова кућа би била под забраном за све оно што зависи од универзитета, и како у извесним варошима, нарочито у Кембриџу и Оксфорду, све зависи од њих, љубазност с којом би затварао очи пред погрешкама у понашању и владању студента његовог кираџије, могла би имати ужасних последица за њега. С тога он добро мотри, и универзитет је готово сигуран да сви његови ученици проводе ноћи поштено, у чистим и поштеним становима које им је он одредио.

У колико је то могуће, младићи су дакле заштићени од опасности рђавих женских посета. Ну постоје друге опасности које их очекују, а за које изгледа да универзитетски савети неће да знају. Дозвољавајући синовима богатих породица да живе раскошно, не ограничавајући њихове трошкове, они допуштају да се увлаче штетне клице у младу масу људи којом управљају. Коцка се и сувише у универзитетским варошима. Дозвољено је имати аутомобил или узети га под најам; то даје могућности студентима да иду на далека тркалишта и да се врате на време. И тако избегавају одсуства, која се сматрају за погрешку. „Без жена“ је извесно једна добра лозинка; али „без агента за кладионице“ (bookmakers) на тркама била би једна друга изврсна лозинка, а ова није дата. После агента за кладионице долази зеленаш. Младићи, млађи од двадесет година, понекад за једну једину годину проведenu у Оксфорду или Кембриџу стуцају велики део своје имовине.

Може бити, једини интерес оних који су на универзитетима жртве зајмодавца, налагао би дисциплинским саветима да издаду уредбе против раскошна живота. Али не пате само богати младићи од расипања којем се одају и које се у опште трпи. Ово расипање је рђав пример за остале, за велики број студената чији су родитељи средњег стања или чак сиромаси. Јер има много благодетељанаца на енглеским универзитетима.

Је ли добро допустити да се излаже разметљиви луксуз пред њиховим средњим стањем, пред њиховом оскудицом? Највећи број ће се држати подаље од својих довољно имућних другова; али их има који траже да се користе сујетом, слабошћу, а често чак и добротом блудних синова. Око расипача се образују мала паразитна друштва, која чине у универзитетским срединама елемент који се врло мало може желети.

Високи енглески сталежи, ако хоће да се очувају здрави, морали би, изгледа, вршити притисак на универзитетске савете да појачају моралну дисциплину, утврђујући максимум за студентски трошак, забрањујући им улаз на тркалишта и укидајући с коцком њене мало савесне посреднике.

Вероватно, не би се успело да зло нестане потпуно; али енергичним реформама у унутарњим универзитетским уредбама умањиле би се без сумње велике штете.

Луксуз бесни нарочито у Оксфорду и Кембриџу, који су два велика историјска центра енглеске народне културе, два места за састанке синова племства и високе буржоазије.

Трећи по реду међу великим универзитетима јесте лондонски, који нарочито посећује средњи сталеж. Како је мање отмен, мање се злоупотреба увукло у њега; или у престоничкој бескрајности ове злоупотребе падају мање у очи.

Најзад, остали универзитети су нарочито покрајинског карактера. Њихови ученици, рекрутовани на самом месту, одржавају додир са својим родитељима више него оксфордски и кембриџски. Око њих мање се врте разна искушења.

Науке које се предају на овим универзитетима, — који су сви богате корпорације које живе од прихода своје сопствене имовине — дају младим људима општу културу која их не спрема за специјалисте једног одређеног занимања. Ово спремање за каријеру обавља се у школама у које могу ући само свршени студенти с универзитетском дипломом извесног степена. Право се предаје у четири завода (Inns of Court), који су адвокатска удружења; медицина у школама придодатим болницама; механичне и хемиске науке у специјалним заводима.

Универзитетско образовање је дало студентима опште идеје из уметности или науке којој су се посветили. Школе и заводи допуњују пак њихово образовање, спремајући их за специјалисте. Ове фабрике за адвокате, лекаре, инжењере јесу сами своји господари, као и сви остали просветни заводи у Енглеској. Држава признаје њихове дипломе, али се не меша у њихову унутрашњу администрацију, нити им даје професоре.

Од доле до горе, било да се посматра основна школа, где народна деца уче читати, било да се посматрају ови славни универзитети из којих изилазе толики велики људи у политици, филозофији, лепој књижевности, било да се посматрају ови чувени специјални заводи који су продужење самих универзитета, види се да је Енглеска за наставу земља слободе.

Држава се у њој појављује да охрабри, да помогне, никад да прави незгоде.

(Превео с францускога Стеван Маринковић)

МЕРМЕКС

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

Жил Пајо, *Интелектуални рад и воља*. Наставак „Васпитања воље“. С француског Јов. М. Јовановић. Издање С. Б. Цвијановића, Београд, 1920. I део, стр. 171, II део, стр. 138.

„Ја сам прочитао неколико стотина критика на моје књиге, и могу рећи да, сем тројице, остали их нису ни читали“, тако се жали Жил Пајо у овом свом делу. Не знам у колико он има право за друге, али ја сам врло пажљиво читао ову његову књигу, као и *Васпишање воље*, као и *Савеше*, о којима сам пре рата писао у овом истом листу. И рећи ћу отворено моје мишљење о делу, без икаквог устручавања, као што то увек чиним.

Први утисак који се добија читањем књиге *Интелектуални рад и воља* овај је: Пајо је честит педагошки радник, али није интелектуални богаташ. Он је у своје дело *Васпишање воље* унео готово сву своју спрему, сав свој интелекат, све своје педагошко искуство, и дело је нашло врло повољан одзив. Видео се један трезвен дух, неослабљен традицијама, слободан у својим методама рада, искрен у мишљењима (код Француза то није чест случај), одважан у оцењивању, присебан, критичан, са немачком методичношћу а француском речитошћу. Уз то човек који је доста читао и много мислио, незастрањен, без велике фразеологије и смелих генерализација, али и без педантног цепидлачења. Он иде напред, али смотрено и пажљиво; двоји доста вешто заблуду од истине, не подаје се брзо свакој новој идеји, али се не везује лако ни за примљена мишљења и укореењена веровања...

Интелектуални рад и воља много је слабије дело од *Васпишања воље*. Оно изгледа као нека дограда уз главну зграду, мања, неугледнија, начињена од слабог материјала, поглавито заосталог од грађења главне зграде. То се често догађа и код највећих писаца, и ја сам нешто слично запазио кад сам, у своје време, поредио *Горски Вијенац* са *Шћепаном Малим*. Пајо ме својим делима подсећа на Усуда из наше народне гатке. У делу *Васпишање воље* бацио је читаоцима злато помешано са, сребром, у *Савешима* сребро са нешто бакра, а у овој књизи бакар са мало сребра. Овај Жил Пајо према ранијем изгледа свео, оронуо и као изболовао: све су црте лица и карактера ту, али смањене, отанчале и као замагљене.

Две црте ослабљавају дело *Интелектуални рад и воља*. Прво, његова развученост, и друго, честа понављања. Све оно што је Пајо изнео у својој књизи, дало би се много боље рећи на половини простора

па можда и на мање. Противно особини књиге *Васпитање воље*, Пајо овде залази у страну, прави непотребна заобилажења, грешни против концизности, покашто се чак губи у излишним појединостима. Да ли је то последица старости? Или ове велике европске катастрофе, која је многе методичне духове бацила у интелектуалну распојасаност; у хладне и мирне посматраче унела нервозност; савесне и толерантне мислиоце запојила нетрпљивошћу; где је било много жара угасила га у пола, а где је искра у камену очајала, пробудила је и изазвала? Ко би то могао знати! Али у истини Пајо понавља по неколико пута не само исте мисли, него исте принципе, исте реченице, иста поређења, чак исте цитате, и то често без икакве потребе.

Кроз цело своје дело Пајо је готово увек практичан педагог, ређе психолог, још ређе филозоф, а готово никако социолог. Као и сви аутори који имају своју омиљену идеју, свој универсални лек против зла, он ту своју идеју прецењује, и свом леку даје мађичку моћ. Ван њих он готово и не види ништа друго. Његова су мишљења: о свесној пажњи, о концентрисаном раду, о методичком свакодневном послу, о начину васпитања свог интелекта, тачна само донекле, и једино за обичне људе, у нормалним приликама живота. Али Пајо није сматрао за потребно да нагласи како има случајева кад је рад плоднији ако није везан за одређено радно време, да има духова који, као кондензатори, купе неко време енергију, да би је у један мах расипнички потрошили на једно велико дело, које се само тим начином може створити. Савети Жила Пајо-а важе као корисни у великом броју случајева, и отуда је и њихова вредност велика. Али се ипак ваљало оградити, издвајајући професије и дела која не могу да уђу у категорију оних за које Жил Пајо даје своје савете.

Да свршим са замеркама. При свим својим саветима које даје омладини, да савесно проучава, да суди тек по дубљем размишљању, да не улеће у олаке критике, Пајо сам пада у ту погрешку. Не замерам му што онолико високо уздиже Малбранша и Рибоа, али се не сме са неколико презривих израза осудити цео рад једног од највећих филозофа, Канта ¹⁾. То није критика идеја Кантових, документисана и логично изведена, него лаконска осуда, ничим непоткрепљена. Пајо замера готово свим првацима француске литерарне критике, Сент-Беву, Бринетијеру, Сарсеју и Фагеу за површне, недокументоване, овлашне и често нетачне оцене о појединим писцима. Зашто је и он пошао њиховим трагом? Зар то није недоследност која штети моралном угледу ауторовом? Не чини ништа што је Кант Немац: за човека од науке и моралисту, истина долази пре свега другог.

¹⁾ Кантов „категорички императив је једна надувена, празна, неистинита реч“, каже Пајо, као да пише за какав дневни партиски лист. За Трајквеа и Берихардија вели да пате од лудила. Никакво нарочито осећање не може правдати овакав тон у књигама васпитне природе, намењеним омладини.

Понегде Пајо је наиван. Он би желео да са две три реченице објасни узроке извесних великих догађаја. И, разуме се, пролази рђаво. Говорећи о француском слому од 1870 године, он мисли да би опсада Париза била дигнута да се Мец држао само један дан. Ја не знам из којих је патриотских списа црпао Пајо своја обавештења. Ја сам читао врло озбиљна политичка и историјска дела о „страшној години“ и видео сам да ни један факт, узет сам за се, није био пресудан за решење борбе. Читав систем рада и организације Француске и Пруске већ је био запечатихо судбу ове последње. Наполеон III тражио је свој Седан са много више извесности, него Наполеон I свој Ватерло.

Улазећи критички у идеје Жила Пајо-а, морам поменути још једно своје размимоилажење с њим. Он тражи да се при интелектуалном васпитању негују само виши, алтруистички мотиви за рад. То је апсолутно немогућно извести у савременом друштву. Само ретки духови могли би се тако формирати, па и ту човек није поуздан да неће наступити разочарење, меланхолија и песимизам, или, како Гете каже, да неће сањачи, преварени, постати ниткови. Мора се рачунати и са здравим и поштеним егоизмом, с мало сујете и амбиције, без којих се тешко изводе велика дела. Не треба само да се они разбукте, или да узму ђем на зуб, како народ каже. Далеки циљеви слабе снагу и најхрабријима, сем изванредних природа, тако рећи моралних спортиста, који иду за незнаним и удаљеним идеалима. Овде нарочито имам на уму *надметање*, које Пајо, као и још неки други педагози, осуђује, не водећи рачуна да је оно у природи човековој и да се јавља кроз све његове акције, од детињства до гроба. Надметање не сме бити циљ, него само средство, и то регулисано с пажњом, употребљено с опрезношћу, у умереним границама и корисним облицима. Тада ће оно постати прикупљач велике снаге и творац значајних дела...

*

Престајем са замеркама. Хоћу да завршим ову оцену добрим странама ове књиге, које су у преимућству над slabим. Пајо доследно развија своју идеју о потреби да се васпита воља за интелектуални рад, али прави рад, користан друштвеној заједници. Пајо не говори о социјалним погодбама у којима живе интелектуални радници; он их, једва овлашно, додирује на два три места. Оно што њега интересује, то је *акција* коју личност врши сама на себи, дакле индивидуални морални и интелектуални узгој, како би рекли Хрвати. Ево његових главних закључака, до којих је дошао не само теоријским учењем, него и практичним радом у школи и са наставним особљем.

Треба радити сваки дан, али не много, него умерено: три до четири часа дневно. Толики рад никад неће заморити, и ако се тај замор покаже, то је само аутосугестија лених и један од софизама воље. Зато га треба сузбијати било јаком, свесном и концентрисаном пажњом на

оно што се ради, било ручним радом, који одмара дух и повраћа енергију. Нарочито Пајо истиче важност шетње, чистог ваздуха и дубоког удисивања, јер све то помаже груписању идеја и њиховој свесној асоцијацији. Не треба се претрпавати у раду ситним и неважним чињеницама; не сме се расгурати енергија на више послова у исти мах; штетно је ако се човек пода било рђавим традицијама и рутини, било фриволним осећањима, који су непријатељи сваког интелектуалног усавршавања. Ради тога треба се чувати сваког растројавања, а у првом реду рђавих књига, које трују морална осећања, замарају уображење и раздражују нерве. Не треба ни читати много, јер то је узалудна потрошња енергије, слабљење правог мисаоног рада и упропашћење здравља. Треба читати само најбоља дела, па и то критички, не верујући у тврђења без доказа и у идеје које нису јасно изложене. У раду треба имати одређен циљ и створен план, и све што се ради потчинити томе циљу и томе плану, не допуштајући да се споредно истакне испред главног, ни неважно испред важног.

Пајо страхује од великог нагомилања разноврсног знања, као да има на уму оне библиске речи: „Савле, Савле, многе књиге изводе те из памети“, или нашу лепу народну пословицу: старија је глава од књиге. Пајо не мари ни за сухе специјалисте, који лове научне ситнице и појединости, већином без вредности за праву науку. Не полаже много ни на природни таленат и понавља познату реч Бифонову да је стрпљивост геније. Главно је, по њему, имати реда у интелектуалном раду, издржљивости, системе и енергије, па ће се постати велики човек. То је мало претерано: има слабих умова које никакав рад не може уздићи изнад земље, као што их има великих, створених без икаквог напора, који искачу из народа сасвим готови, као Минерва из главе Јупитерове. Да би се ојачао, Пајо се позива на Карнеџија, који чудно саветује своје читаоце: „Не дајте, вели он, да други човек зна више у вашој струци“. Али како Карнеџи то упућује свима из те струке, па и оним „другима“, то је његов савет или једна проста пошалица, или смешна заблуда. Ако сви послушају Карнеџија и нико никоме не да преда се, значи ли то да ће сви бити једнако јаки? И ако би се његов савет употребио у области богаћења, као што он жели, зар овај добри милијардер није видео да сви људи не могу бити баснословно богати, јер богатство једних иде на чист губитак других. У место бескорисних, у неку руку свирепих савета, боље је организовати друштво на начелима што веће социјалне једнакости...

Пајо много цени *осећање стварности*, али није успео да га тачно прецизира. Он и сам устаје против уздизања здравог разума, и налази да он није довољан, али ни његово *осећање стварности* не казује много. Често пута оно што изгледа као тачно схватање стварности није друго до проста заблуда. Има духова који изгледају далеко од стварности, с

развијеном визијом будућности, с нечим што изгледа фантастично, не-реално, чак и безумно, али су они покашто много ближи стварности него многи т. зв. реални и практични зналци, чије се творевине руше још за њихова живота. Пајо мисли да је Наполеон I изгубио визију стварности 1809 године, јер се тада скрхао. Он је, међутим, није већ поодавно имао, и све што је чинио водило га је преко Ватерлоа право на Св. Јелену. Само, док је на том кобном путу имао појединачне успехе, свет га је сматрао за непогрешна, а он је, међутим, и покрај силне храбрости француских ратника и своје високе војничке спреме, баш тим расипничким победама куповао свој пораз...

Говорећи о историји, Пајо протестује што историци поклањају више пажње појединим владарима, нарочито „историји лудих и глупих владара“, а не говоре ништа „о дубоким узроцима ништавила читаве једне периоде од 300 година, у којој се ништа није урадило за човечански напредак“. То нас подсећа на ону снажну протестну реч Виктора Ига против лакејске и придворне Историје која бележи најлуђе подвиге деспота и тирана, а оставља нерасветљене велике покрете мисли човекове и културне творевине научних и уметничких вођа народних. И ако пише чисто педагошко дело, Пајо, као честит републикански демократ, има у својој књизи овде онде по коју добру реч за слободоумне идеје...

Кад је реч о математици, Пајо сасвим умесно тражи да се она у школи ослободи своје сувише догматичности и дедуктивности, да се приближи животу и примени на практичне послове, те да постане у исти мах и корисна и пријатна. Доиста, и ја сам опазио да се у нас математичким формулама и задацима, празним, неприменљивим, удаљеним од реалности, деца страшно замарају под чудним изговором *умне гимнастике*, као да се не може у исто време и вежбати ум и стицати практично знање!

Пајо с правом саветује младе људе, ако се „буду одлучили да живе као најбољи и најплеменитији, да приме оно што је неизбежно: сиротињу и дуготрајни рад у тишини. Буди као они небројени незнани јунаци, што су бранили отаџбину по рововима; навикни се на узвишенији, чистији, ведрији живот, и одржавај у својој души одушевљени плам“. Хвала Пајо-у на таквом савету, који је данас више него икад потребан и његовој земљи, али још више нашој. Требало би те речи понављати често и гласно, јер у овом времену кад су, после херојских народних напрезања, као из Пандорине кутије поврвела сва зла или као из Еолове мешине покуљали сви луди и опасни ветрови, ваља омладини много моралне снаге па да спасе друштво од таласа разузданог егоизма који превире на све стране, и да га оспособи за бољи живот.

Задржаћу се још само на једној тачки: на животу у великом граду. Пајо стоји у том питању на правилном гледишту. У нас млади људи много преувеличавају утицај престонице на духовно формирање. Често

ћете их чути да говоре како паланачка чамотиња убија дух, утиче успављујући на енергију, не да хране идејама и одстрањује интелектуалца од мисаоног рада. Све је то претерано, ако није чак и погрешно. Да човек дође до положаја, до унапређења, до бољих прихода, свакако је престоница куд и камо боља од паланака. Да се у њој човек од талента брже открије, да дође у везу са управљачима државе, да стекне око себе круг приврженика или чак обожавалаца, то је неоспорна истина. У престоници се таленат боље углача и јаче испољи; добије сјајнији израз; постане гипкији, окретнији. За активан рад, за утицај на друге, за углађенију фразу, за ватрометну духовитост, за све то престоница је готово једина лабораторија. Али се много више научи у тишини паланачког живота, где се човек не растрже на сто послова, где не упада у многобројна друштва; где не мења пријатеље са сезонама а мишљења са новим личним везама, где је време дуго а рад спокојан. Ја о томе имам своја лична искуства, не у тој мери као Пајо, али довољна да ме убеди о добрим погодбама за интелектуални рад у унутрашњости земље.

Књига Жила Пајо-а, поред свих недостатака, биће корисна за омладину. Он подстиче личности да раде на јачању своје воље, на свесном одгајању свога карактера и усавршавању свога интелекта. У данашњим друштвеним приликама њен успех неће бити потпун. Жил Пајо ће проћи као библиски сејач: много његово зрно пашће у трње, друго на пут, треће на влажну земљу, а само један део биће посејан на плодну земљу, на којој ће дати добру жетву. Али није довољан индивидуалан рад; треба вршити реформе у настави и у држави. Често педагошка наука казује једно а школска организација и државна управа друго. Моралист и педагог говоре о савести, о јакој вољи, о критичком мишљењу, о поносу, о духовној независности, о иницијативи у раду, о неговању највиших социјалних и хуманих осећања. А школске власти и државна управа много пута траже и награђују рутину, слепу послушност, угушење савесности, и негују у грађана мале, ситне страсти, ниже апетите и антисоцијална осећања. Ипак треба бар у књигама говорити поштено, одважно и морално, те да се не спусти идејни ниво на равнину практичног живота. Успех ће доћи с временом и радом. Свака година доносиће више солидарности у друштву, више социјалне правде, већу класну једнакост и потпунију слободу савести. Књиге су по изгледу слабо оружје, али имају, на крају крајева, велики замах. Идеје које се налазе у њима, ако су добре и корисне, освајају поступно и полако осећања најбољих људи, улазе преко њих у масе, поправљају њихов менталитет, снаже њихову вољу, упућују их на бољу акцију и шире свест о њиховој снази и њиховим правима. Тако продире морални и интелектуални прогрес у све закутке друштва и појачава заједничке реформаторске силе целог народа.

ЈАША М. ПРОДАНОВИЋ

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

D-r Iso Kršnjavi: *Primjedbe uz „Načela o uredjenju srednjih škola u Kraljevstvu Srba, Hrvata i Slovenaca“ i uz „Nacrt zakona o narodnim školama u Kraljevstvu Srba, Hrvata i Slovenaca“*. Zagreb, 1919, kr. zemaljska tiskara. — Осмина, стр. 18.

Великим делом, књига писана pro domo sua. Писац је био предстојник за богоштовље и наставу и одликовао се заиста великом енергијом, већом него ли и један пре и после њега на том месту. Некадашњи предстојник нам износи сада шта је све смерао, шта га је у његовим смеровима ометало, и у чему су узроци његову неуспеху или и само тренутном успеху. У толико књижица има и историјско значење за нашу легислативну, а, у колико износи примере из школскога живота, и за егзекутивну педагогију.

Г. Кршњави је одлучан противник класичне гимназије (али и реалке) и уверени присталица јединствене средње школе, т. ј. средње школе на основи модерних језика и светске књижевности. Његов тип реалне гимназије (који је као предстојник завео) требало је само да буде први корак к оној школи. Школа та треба да буде шесторазредна (на универзитету и техници пак има двогодишњих приправних течајева, на којим кандидати уче и полажу испите из оних предмета који су потребни за њихове стручне студије), и у њој би се обзирало на нове социјалне прилике. Полазећи с тога гледишта, г. Кршњави наводи у „Начелима“ главну погрешку у томе што се Просветни Одбор, који их је саставио, није одважио „на радикалну ампутацију класичних језика“, и што је оставио „недовољно нижу и сувишну вишу средњу школу“.

Улазећи у појединости, писац тражи да први модерни језик буде руски, и да се код избора модерних језика узме обзир на особите прилике појединих крајева. Тражи, шта више, да се неки теоретски предмети уче на туђим језицима.

Историја мора бити поглавито историја културе, социјалних и државоправних односа, те би требало да је у савезу с науком о државном уређењу. — Математику треба пренети у приправни течај и учити само „практично рачунати“, а „с рачунством требало би увести учење једноставнога књиговодства и начела рачуноводства, те порезнога система“. — Тражи ручни рад у свим пучким и средњим школама и самостално место за светску књижевност. — У школи нема поноваца; ко добије слабу оцену, не може школу даље походити, али се „способност суди по свим предметима“, и оцену „неспособан“ треба да изрече већина ученикових учитеља. „Кушајте само десет година консеквентно водити ово начело па ћете видјети неслућене повољне последице.“ Када се према том начелу излуче сви неспособни, онда је сувишан и испит зрелости.

Оваква средња школа искључује и грађанску. У већим местима се

пучким (четвороразредним) школама додају прва два разреда средње школе, и „онда себи стварамо широки резервоар, из којег ће се најбољи таленти прибирати у трећи разред средње школе“. Од пучке школе у првом реду се мора тражити да снизи број аналфабета на минимум, и писац се задовољава „чедним резултатом“, да деца лепо науче читати, писати и рачунати.

Г. Кршњави вели да не верује да је икоји предстојник „толике школе походио и прегледао колико ја у четири и пол године мојега службовања“. То ћемо му радо поверовати, али зато ипак ове његове „Примједбе“ одају да он школе познаје више споља него изнутра. Школе се могу изнутра упознати само радом у њима, методом и кроз метод; искуства пак г. Кршњавога су спољашња, и његове замисли и планови, то се види јасно, зависни су од таквих искустава. С тога је његовим плановима потребна коректура с друге стране, и тада ће понешто морати добити и сасвим други вид, — тако н. пр. ручни рад и светска књижевност) боље: књижевност, познавање књижевних дела, место онога претенциознога и немогућнога назива) не морају бити нови и оделити предмети, него принцип или и метод наставе, и онда ће се, нема сумње, и за тражени смер више постићи. К политичару, социологу, патриоти и уметничком историчару Кршњавома треба да приступи и педагог Кршњави, педагог, у мало час споменутом смислу. Педагогија није и никако и не сме бити област само за „посвећене“: сви имају право, чак и дужност, да јој приступе и раде у њој, али сви онда морају примити на се и ту обавезу да за педагогију раде и на педагошки начин, ако хоће збиља за њу да нешто и ураде.

м. ш.

ЈАВНА ГОВОРНИЦА

Одговор Г. Душану Пантелићу

И ако би требало да место одговора г. Душану Пантелићу, професору, на критику штампану у јануарској свесци *Просветнога Гласника*, изнесем одмах побуде које су га руководиле да напише онако жучну оцену, ипак хоћу да се најпре задржим на његовим главним замеркама, да покажем с колико је дрскости, извртања ствари и нетачности написана ова оцена.

На првом месту хоћу да одговорим како се сматра овај мој учебеник и да ли је он плагијат, као што подмеће г. Пантелић.

Радови оваке врсте, који су намењени било потребама школским, било ширим круговима читалачким, сматрају се као просте компила-

ције. Друкчије не може ни бити. Ово нарочито вреди за уџбеник Опште Историје. Ту су факта већ утврђена, и сада човек може само неку ствар друкчије рећи, или истаћи поједина места која нису довољно истакнута, или више обратити пажњу на културне појаве. Према томе, очигледно је да сваки који би данас радио уџбеник Опште Историје, не само у нас, него и у других народа, не би могао дати ништа ново, већ само компилацију.

Као наставнику Историје долазили су ми у руке разни уџбеници. Међу њима нарочито ми се свидео уџбеник Пола Мајфера, који се употребљава у швајцарским средњим школама, а који је поглавито израђен по Дирију и Сењобосу. Дошао сам био до закључка да би се овај уџбеник могао подесно употребити и у нашим школама, те сам у почетку мислио да га просто преведем и да га дам читаоцима у оном облику у ком је написан. Да сам то учинио, ја се не бих устезао да то отворено и кажем и напишем, јер сматрам да је и превод рад који захтева исто толико труда, пажљивости и знања колико и оригинал (у овом случају компилација).

Али кад сам приступио послу, видео сам да би било незгодно овај Мајферов уџбеник просто превести, јер он, овако у преводу, не би одговарао потпуно мојој замисли и мом плану и поред свих његових добрих особина и методскога излагања. Зато сам, задржавши главни распоред и начин излагања, учинио извесна одступања од Мајферова уџбеника. Она се састоје у томе што сам проширио грађу, додавши неке ставове, а с друге стране понешто и изоставио, поједине реченичне конструкције мењао и згодније подешавао. Све сам то чинио у циљу да уџбеник што боље одговори мојој замисли и да задовољи захтеве доброг уџбеника. Стога нисам ни могао рећи да сам уџбеник превео, већ сам рекао: „израдио“, јер сматрам да превод треба потпуно да одговара оригиналу и не допушта да се ишта мења, изоставља или додаје. А у предговору мога уџбеника навео сам да сам га у главном израдио по уџбенику Пола Мајфера. Да то нисам рекао, г. Пантелић не би ништа знао, јер му није био познат Мајферов уџбеник. Он га је први пут добио у руке кад се „одлучио“ да пише оцену о мојој књизи. Према томе, ја нисам ништа крио нити присвајао, као што ми подмеће г. Пантелић. У овом раду мени није било стало до научничке славе нити до материјалне користи, већ сам желео да користим школи и да ученицима дам један уџбеник који би им олакшао учење својим згоднијим распоредом, подеснијим излагањем и лакшим стилем.

Г. Пантелић је, дакле, стао на гледиште да је мој уџбеник превод, јер је мислио да ће таквим тврђењем *остварити главну намеру своје кришке: да покаже да је мој рад плагијаш*. Он неће да оцењује да ли је уџбеник добар с научног гледишта, да ли су факта тачна и истинита,

да ли одговара методским захтевима. Он у опште неће да цени његову стварну вредност. Он све то занемарује и одбацује, јер има пред очима само моју личности и своју освету.

Да докаже да је књига превод, г. П. наводи неколико примера из Мајферове и моје Историје и тврди да је скоро цела књига (128 страна) превод. Али баш из примера које је навео види се да то није истина, јер се упоређењем може констатовати да цитиране реченице из мога уџбеника нису превод из Мајферова уџбеника. Несумњиво је да г. П. и сам увиђа да књига није превод, али он то неће да призна, јер би му иначе цела критика била бесмислена и бесциљна. „Он се држи све једнога пута ка' пјан плота када се прихвати“ — како каже наш песник. Он сада иде толико далеко да ми подмеће да ја нисам умео да преводим. Међутим, баш то што он сматра да је рђаво преведено, показује да ја нисам хтео да преводим. Из свих примера које он наводи да докаже да је превод рђав, види се да је смисао исти, али је разлика у исказивању, а то разликовање он сматра као рђав превод.

Сад да пређем на поједине његове замерке о „рђавом преводу“.

По реченици на стр. 178 Мајферова уџбеника: „Les Grecs essayèrent alors un timide effort pour conserver leur autonomie menacée: la ligue achéene prit les armes, mais elle fut vaincue“, сматрао сам да треба рећи да су Грци покушали слаб отпор да сачувају своју независност, јер је овде говор о римским освајањима и о покорену Македоније и Грчке (146 године), и Грци су имали тада да бране не само аутономију, већ нешто више — независност или самосталност. Ја мислим да је ово и боље и разумљивије за ученике, него да сам рекао: „самоуправа“.

На стр. 240 код Мајфера стоји: „Du côté de l'Orient, les ennemis héréditaires étaient les Parthes, doublement dangereux et par leurs incursions et par les révoltes que leur approche provoquait chez les peuples déjà soumis“. Г. П. сматра да други део ове реченице треба од речи до речи превести: „Због побуна које је њихово примицање изазивало код покорених народа“. Међутим главни смисао је да су Парћани били опасни за Римљане не само због упада у римске земље, него и због побуна које су, услед тих упада, имале утицаја на народе под римском влашћу.

На страни 128 код Мајфера стоји: „Socrate avait fait sienne la devise inscrite sur la porte du temple de Delphes: Connais-toi toi-même“. Г. П. хоће да се преведе од речи до речи: „Сократ је усвојио изреку написану на вратима делфискога храма.“ Ја сам пак рекао овако: „Његова је изрека „Познај себе самога“ била написана на вратима делфискога храма“, а ово сам учинио на основи израза код Дири-а (Histoire Grecque, стр. 269): „Sa maxime favorite était celle-ci: „Connais-toi toi-même.“

Реченицу: „Les Gaulois faillirent s'en rendre maîtres par surprise“

(стр. 156 код Мајфера) г. П. је намерно одвојио од осталог текста. Ја нисам хтео да преводим тај текст од речи до речи. Према томе, ова реченица у мојој књизи у целини гласи: „Међутим се Капитол одупирао седам месеца. Гали су намеравали да га једне ноћи заузму изненада, али гуске, посвећене богињи Јунони, почеше гакати, те пробуде стражу.“ Због чега ово није добро речено и зашто је требало превести од речи до речи?

Такви су и остали примери које наводи г. П. На пример: „Ако бих ушао у Лаконију, ја бих разрушио ваш град“, а г. П. преводи: „Ако уђем у Лаконију, разорићу..“ Или: „Мостови везиваху обале река и долине“¹⁾, а г. П. преводи: „Мостови су водили преко река и провалија“.

Очигледно се свуда види ово: Г. П. хоће да докаже да је моја књига превод, па кад то не може, онда тврди да превод није добар.

То исто вреди и за напомену његову да сам ја „појединим речима или изразима давао значење које они немају“. Да би заварао траг и да ми не би дао могућности да ово побијем, он нигде не наводи страну моје књиге где се налазе цитиране речи, а то је још један доказ више нелојалнога и тенденциознога писања ове критике. Јер нико, ваљда, неће веровати да ја нисам знао шта значе речи: *les alliés, les sujets, avec persévérance, avec jalousie*, и т. д.

Очигледно је подметање да сам изостављао места која су важнија, као: „спомен аутономнога облика владавине код Грка; лепа и језгровита карактеристика Римљана; римско схватање вере; порекло римске државне земље и још нека места“. Ни једна од ових ствари није изостављена. Ево доказа: спомен аутономног облика владавине налази се на стр. 30 моје књиге; карактеристика Римљана у Уводу (стр. 6), римско схватање вере на стр. 82; порекло римске државне земље на стр. 79 и 80.

Г. П. замера што сам унео приче о египатским божанствима, о Нимроду и Семирамиди, о Астијагу и Киру, о доласку Тарквинијевих синова у Делфе. Међутим и овде се г. П. прави глув, а добро зна да су ове приче штампане ситним словима и одређене су само за читавање, да би ученици добили појам о њима, пошто се те приче не уче више у нижим разредима гимназије по новом програму.

Да идемо даље. Г. П. замера што нису изложене „неке крупније појаве из античке историје“, па их и набраја. Међутим неке су од њих изложене у мојој књизи (н. пр. продирање јелинизма у римско друштво и римску државу на стр. 106, 140 и 141,) а остале и нису за ученике V разреда гимназије, већ за Универзитет (н. пр. преображај јеврејскога монотеизма под утицајем пророка, или проблем ропства код Грка и Рим-

¹⁾ Реч „долина“ употребили су и В. Радојевић и М. Анастасјевић у преводу „Историје образованости“ од Севобоса.

љана). Г. П. вели даље: „Док о овим питањима од првостепеног(!) значаја нема ни спомена, дотле г. К. допуњава ову књигу безначајним појединостима, којима се ученичко знање неће много обогатити“. Пошто за ово он не наводи никаквих доказа, то би требало да преко овога пређем као преко клевете. Ако ли је г. П. мислио овде на оне допуне од спореднога значаја за које он вели да су „могле изостати“, хоћу да му одговорим да није тако. Одговор који је пророчиште дало Крезу унет је да се види какви су били двосмислени одговори које је делфиско пророчиште чешће давало. О Милтијадовој експедицији на Пар речено је у васпитном циљу, да се види због чега је био осуђен овај заслужни Јелин и како се незахвалност чешће јавља у историји. Суђење трговачких спорова у Атини штампано је ситнијим словима само ради читавања. Бразидино Тратовање у ракији у вези је с атинским поразом код Амфипоља. Свађе између сицилиских вароши биле су непосредни повод сицилиском походу. Напомена о томе како је Александар Велики са својих похода слао Аристотелу животиње, биљке и минерале, показује не само универсални рад Аристотелов, већ и интересовање Александрово за науку и подсећа на Наполеонов поход у Мисир (1798—1801).

Најнесрећнији је г. П. кад критикује места за која вели да су чисто моја. Он се овде размеће својим знањем, побијајући изнета факта, док то није смео чинити тамо где је мислио да су факта узета из Мајфера. И за ово је он утрошио пет месеца рада, позајмљујући на све стране књиге из којих је вадио доказе за своје тенденциозно писање.

Да видимо да ли је истина да ове допуне „садрже масу погрешака“. Из моје реченице да је средња држава мисирска била класично доба мисирске образованости, г. П. прича на дугачко о културном значају нове мисирске државе, о храму у Карнаку итд., и ако то нико не спори, а све се може наћи у свакој већој политичкој или културној Историји Старога Века. Моја реченица хоће да истакне оно доба најстарије мисирске образованости, које је у ствари класично, као што је класично доба и доба нове мисирске државе.

Нигде се у мом уџбенику не тврди да су асирски краљеви владали над Вавилоном и Еламом 1500. године пре Христа. Од речи до речи стоји овако: „Око 1500. године у овим крајевима постојала је моћна асирска држава, чији владоци владаху равницом Тигра и Ефрата, над Вавилонијом и Еламом.“ Значи да су владали и Вавилонијом и Еламом, али не 1500. године, када се први пут помиње асирска држава, него доцније, у току њенога живота.

Још један фалсификат у критици г. П-а. Он вели да сам ја тврдио да је под разним грчким хегемонијама свака потчињена држава сачувала своје законе и своју управу, па на то надовезује своју „високоученост“. Међутим, није истина да сам ја ово тврдио. Да није истина, види се и из излагања на стр. 54 моје Историје, где се вели: „После битке код

Егоспотама, Спарта је имала хегемонију у Грчкој. Атински савезници добише новог господара: атинска власт беше замењена спартанском управом... У Атини су, под заштитом спартанске посаде, управљали *тридесет пирана*“.

Замеркама о весталкама и о децемвирима г. П. хоће да покаже своје знање и да каже нешто више но што је у уџбенику. Он неће да води рачуна да је књига писана за ученике и да је у њу унето онолико колико је потребно да знају ученици петого разреда гимназије. У осталом моји наводи имају потврде и на другом месту. Тако код Дикудреја (*Histoire ancienne, grecque et romaine*, стр. 356) за Реју Силвију каже се: „*et forçā sa fille Rhēa Sylvia à entrer dans le collège sacré des Vestales pour qu'elle ne pût se marier*“. Сматрам да није ни zgodно да се ученицима објашњава како су најпре била одређена петорица да израде законе, па тек после десеторица, јер се говори о децемвирима. У осталом у опширној Историји В. Дири-а (*Histoire Romaine*, стр. 58) о овоме се каже овако: *Ce fut pour détruire cet arbitraire et ces incertitudes que le tribun Térentillus Arsa, abandonnant la loi agraire qui s' usait, demanda, en 461, que dix hommes fussent nommés pour rédiger et publier un code de lois*“.

Лукумони су били на челу етрурских државица као краљеви, а бирани су из реда моћних племићских породица, дакле, били су племићи.

Није истина да римски пораз у Каудинском (г. П. вели: Каудилском) кланцу убрајам у песничке приче. Ја сам рекао: „И овде је легенда измешана с историјом, а истина је обавијена песничким причама (Жртвовање Деција Муса Старијег и Млађег, римски пораз у Каудинским кланцима)“. Из чега је г. П. извео свој закључак, не могу да увидим. То се може само објаснити тиме што је он ово гледао кроз своје наочаре — извртања.

Мученичку смрт Регулову помиње и Сењобос (*Histoire de la civilisation ancienne*, стр. 254).

Реченица: „Сиракуза се није никад подигла из ових развалина“ значи да она није никад више доспела до оне висине на којој је била до тога времена, т. ј. до пунских ратова.

Обе замерке г. П.-а о Августу (назив императора и бројно стање војске у његово доба) неосноване су. Дири (*Histoire Romaine*, стр. 375) вели да је после битке код Акције сенат дао Августу назив *императора*, „*non pas ce simple titre d'honneur que les soldats donnaient sur le champ de bataille aux consuls victorieux, mais cette charge nouvelle sous un vieux titre, que César avait eue et qui conférait le commandement suprême de toutes les forces militaires de l'empire*“. А на стр. 381 за војску наводи Дири: „*Il avait 25 légions, il les rangea le long des frontières, où 400.000 hommes firent face aux barbares dans des camps permanents*“.

Што се тиче провинција Горње и Доње Германије г. П. потврђује исто што сам и ја рекао, а ја нисам тврдио да су се те провинције пружале до самога Везера.

Pius (Антонин) превео сам: честити, јер та реч у латинском и то значи. Тако је наводи и г. Ст. Ловчевић у својој Историји.

За речи: теогонија и дијадоси узети су изрази у циљу бољег разумевања. Теогонија дословно преведено значи: боговско родословље (генеалогичја), а ја сам краће рекао: о боговима; дијадоси значе следбеници, али по њихову раду, после смрти Александра Великог, они су у ствари: делиоци (државе).

Имена грчка и римска узимао сам онако како су већ уобичајена у нашем књижевном језику. У осталом то питање до сада није дефинитивно утврђено.

Можда нисам одговорио на још коју замерку г. П., али сматрам да је и ово довољно да се види, с једне стране, како се он размеће знањем и позива у помоћ писце које је за ову прилику нарочито разгледао и студирао, ма да му то студирање није срећно за руком испало, и ако је ову ствар дуго радио и кроз двоје наочари писао. С друге стране очигледно се види особина г. П. да подмеће, да фалсификује моја тврђења, мислећи да ће му се на реч веровати.

Из свега овога што сам до сада рекао, може се видети да ли су замерке г. П. озбиљне и оправдане и да ли је његова критика написана тоном који приличи једном дугогодишњем наставнику средње школе. Неће бити тешко одавде извести закључак да су оваку критику, без стварних мерака и написану жучно и претенциозно, диктовали други разлози, а не љубав, ка истини, школи и науци.

А шта да му одговорим за стил и језик у мојој књизи? Колико се овде затрчао, доказаћу одмах. Примери: „Вративши се у Италију, дочека га с војском консул“ или: „Вративши се у Рим, народ га изабере за консула“ одговарају примерима за употребу прилога вр. прошлог које је навео г. Ил. Лалевић у својој *Синтакси* на стр. 86.: „Дошавши кнез с пратњом, народ му донесе дарове“ или: „Победивши Цезар Помпеја, сенат се препаде“.

Г. П. је навео и неколико примера стварних мањих погрешака, које не кваре смисао, а које се могу омаћи сваком раднику у оваком послу. Ко ради и пише, мора и да греша [За г. П. би се могло рећи да не греша, јер ништа и не пише]. Један наш одличан зналац рускога језика превео је једном приликом реч: „крѣстьянинъ“ као хришћанин. Други, познати наш географ, написао је за француску варош *Vienna* да је Беч, па нико не би могао рећи да онај први не зна руски, а овај други да није добар географ.

Али се те погрешке на други начин исправљају. Ово нарочито вреди кад се оцењују уџбеници. Наша школска литература је у опште врло сиромашна, а после рата школе су нам остале скоро без уџбеника. Треба попунити ту празнину, и дужност је сваког школског радника да помогне да се наше средње школе што пре снабдеју добрим уџбени-

цима. То се може постићи само заједничком сарадњом писаца и критичара. Ако би се у којем уџбенику и нашла по која погрешка, критичар може наћи начина да то изнесе, а да не спори стварну вредност такој књизи. Кад је пре неколико година Главни Просветни Савет одредио пок. Михаила Ђорђевића, професора, и мене да прегледамо *Општу Историју Луке Зрнића*, која је такође рађена по једном туђем уџбенику, ми смо дали мишљење да је добра и подесна за наше школе, имајући у виду целокупну њену вредност и не упуштајући се у ситнице.

Али г. Пантелић не ради тако. А зашто не ради тако и због чега показује у својој критици толико жучности и ситничарства, хоћу да изнесем и да тиме завршим овај одговор.

Мој уџбеник је изашао још пре годину дана, и г. Пантелић је имао прилике да одмах о њему да своје мишљење, јер је био одређен за референта од стране Главног Просветног Савета. Али он то није хтео тада учинити, наводећи као разлог да је спречен послом. Доцније, када сам постао начелник Министарства Просвете, г. Пантелић је такође ћутао. Међутим, он то ћутање прекида на један мах. *Г. Пантелић је био хонорарни професор Опште Историје у Војној Академији све до почетка ове школске године. Тада је био разрешен, јер сам ја постављен за редовнога професора за тај предмет. У том мом постављењу, против кога је он уложио и прошест на надлежном месту, треба тражити и главни разлог овом његовом штенденциозном приказу.*

Међутим, мој уџбеник је одобрен од Главног Просветног Савета онда кад ја нисам био начелник Министарства Просвете, а на основи врло повољнога реферата г. Д-р Николе Вулића, професора Старе Историје на Универзитету, који је ову књигу оцењивао не с академскога гледишта, већ као уџбеник који има да подмири једну потребу у нашој средњој школи.

После ових изложених факата, из којих се види како је и зашто г. П. написао ову своју оцену, да се зауставим и на оном његовом разматљивом тражењу да треба стати на пут оваком мом раду као „несолидној производњи, која се појавила после рата“. Да се запитамо: Ко је то што се размеће оваким тражењем и с олимписке висине даје оваке савете? Да ли је то какав радник на историској науци и да ли је његово име познато у научном и књижевном свету? Од кога долазе ове речи? Долазе од једног обичног школског радника, који за двадесет година свога наставничкога рада није дао ни једнога писаног реда у области историске науке и у опште у књижевности, и ако га његов пријатељ у „Политици“ назива „једним од наших најспремнијих млађих историчара“. Где је г. Пантелић показао ту спремност? С каквим правом г. П. тражи да се стане на пут раду, кад он у том правцу ништа не даје? Шта више, он овим својим јединим радом покушава да омете туђ рад, пошто је свестан да сам не може ништа дати. Ова његова оцена

треба да остане једини и последњи рад г. Пантелића. Уносећи своје личне мотиве у оцену једнога рада, а не износећи никаквих стварних погрешака у томе раду, г. Пантелић се дисквалификовао да може у опште непристрасно писати, јер се он огрешио о стару, класичну изреку Тацитову, да треба писати *sine ira et studio*.

МИЛ. А. КОСТИЋ

БЕЛЕШКЕ

Нове плате француских учитеља. — Крајем фебруара, француска Скупштина изгласала је закон о новим платама француских учитеља. Како се тај закон прилично разликује од пројекта који смо саопштили у последњем броју, ми доносимо његове главне одредбе.

У будуће, учитељи и учитељице ће добијати ове плате: приправници, 4.500 франака; 6. класа: 5.000; 5. класа: 6000; 4. класа: 7000; 3. класа: 8000; 2. класа: 9000; 1. класа: 10.000. — Независно од своје плате, учитељи имају право на станарину. — Напредовање се врши делом по избору, делом по годинама службе. Имају право на повишицу, по годинама службе, сви учитељи који су остали у нижој класи минималан број година више две. Тај минимални број је: три године за 6. и 5. класу; четири године за 4. и 3. класу; пет година за 2. класу. 30% учитеља могу добити повишице по избору, само по одслужењу минималног броја година у свакој класи. Напредовање може бити задржано за годину дана на предлог инспектора академије и по мишљењу окружнога већа.

Управници основних школа добијају, поред учитељске плате, следеће додатке: од 100 до 300 франака, ако школа има два разреда; од 300 до 600 франака, ако школа има 3 или 4 разреда; од 600 до 1200 франака, ако школа има 5 до 9 разреда; од 1200 до 1800 франака, ако школа има бар 10 разреда. — Управници који немају свога разреда морају држати бар четири часа недељно у својој школи.

За школе у којима постоје допунски курсеви, учитељи, наставници на тим курсевима, добијају додаток од 300 франака годишње. Тај додаток износи 500 франака после три године службе, 750 франака после шест година, 1000 франака после десет година и 1200 франака после петнаест година. — Исто тако добијају додаток од 300—1200 франака годишње учитељи са специалном дипломом за наставу заостале деце.

Плате професора виших основних школа су следеће: у Сенином округу: 6. класа, 11.000 франака; повишице из класе у класу, 1200 франака; 1. класа, 17.000 франака; у осталим окрузима: 1. класа, 8.000 франака; повишице, од 1200 франака; 1. класа, 14.000 франака.

Професори учитељских школа имају ове плате: у Сенином округу: 6. класа, 11.000 фр.; повишице из класе у класу, 1200 фр.; 1. класа, 17.000 фр.; у осталим окрузима: последња класа, 8.000 фр.; повишица за сваку класу, 1.200 фр.; прва класа, 14.000 фр. — Управници учитељских школа добијају, поред прате, додаток који износи у Сенином

www.unilib.rs
УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛИОТЕКА

округу од 3000 до 5000 фр. и у осталим окрузима од 2000 до 3500 фр. годишње. — Професори учитељских школа, као и професори виших основних школа, остају у свакој класи најмање четири године.

Плата надзорника и надзорница основних школа овако је утврђена: у Сенином округу: 6. класа, 11.000 фр.; повишица за сваку класу, 1.200 фр.; 1. класа, 17.000 фр.; у осталим окрузима: најнижа класа, 8.000 франака; повишице, 1200 фр.; највиша класа, 14.000 фр.

Инспекторима академије почетна плата је 13.500 фр.; повишице за сваку класу, 1200 фр.; 1. класа, 19.500 фр. — У Паризу, инспектори академије имају: 20.000 фр. годишње у 3. класи, 21.500 у 2. класи и 23.000 у 1. класи.

Општи инспектори основне наставе у Министарству Просвете добијају годишњу плату од 28.000 фр.

Незахвално доба. — Енглеско „Време“, у свом „Васпитном додатку“ (The Times Educational Supplement), у једном скорашњем занимљивом чланку, истиче важност, у развићу детета, година које чине оно што се обично зове незахвалним добом: доба од тринаест до петнаест година за девојчице, од четрнаест до шеснаест година за дечаке. Никад се неће довољно нагласити да се у том тренутку врше највеће промене у физичком и афективном бићу. Ми то и сувише заборављамо, и то је права заблуда подстицати спортски напор у тим годинама кад умор тако брзо савлађује организам, као што је погрешно стварати од тог доба период спремања за квантитативне и енциклопедијске испите. А шта да се каже о моралној запуштености, физичком замору, сентименталном и интелектуалном хаосу код дечака из сиротних класа?

Доба преображаја, доба кад оживљују примитивни нагони, доба које је одраслеме тешко разумети: дете се креће тада у једном свету који није наш, оно трепери с лакоћом која нас збуњује, тражи авантуре и диви се херојима. Васпитачи који хоће да га воде треба да га проучавају брижљиво и да поступају с њиме с пуно стрпљења, пажње, благиности и симпатије.

Једна аргентинска мера предострожности. — Расписом од 8 новембра 1920, министар јавне наставе у Аргентини прописао је годишњу заклетву верности коју ће сваки учитељ имати да положи на почетку школске године пред својим сакупљеним ученицима. Сваки ће имати да се зауне, „заставом отаџбине“, да ће „чувати и поштовати благо завештано прошлосту, славне традиције, благословене симболе, демократски и хуманитарни идеал нације“.

У спроводном писму, министар излаже разлог за ову нову меру: то је она „чудовишна антипатриотска пропаганда која прети да се генерализује кроза свет“ и која хоће да стави једно другом на супрот патриотизам и опште братство, „као да ова два осећања нису допуна једно другоме“.

Експериментисање. — Ево једног примера како се у Немачкој теорије стављају на пробу стварности. Реформатор Хенрих Шарелман, из Бремена, препоручивао је један нов систем васпитања. Општина је ту скоро одлучила да му стави на расположење једну школу. Родитељи су слободни да повуку своју децу пре почетка експеримента. Новатор бира сâм своје помоћнике, прави свој програм. Од њега се захтева само један резултат: да ученици, после четири године учења, буду оспособ-

љени да уђу у гимназију; и да, после осам година, сврше обични програм основне школе, јер тада сви напуштају клупе да уђу у живот.

Еволуција педагогије. — Васпитни систем једне епохе је у зависности од социалног стања тога тренутка. У свакој периоди, до душе, име педагошких претеча. Тако су, и пре светског рата, пророци давали правила новог педагошког реда. Али, у пркос личне вредности новатора, политичка и социална еволуција доминира и објашњава еволуцију система.

Ево какав је данас, према Милер-Лиеру, смисао ове еволуције:

„Што се тиче организације школе: ширење наставе, диференциација наставе, напредак етатизације, напредак лаицизације.

Што се тиче васпитних метода: прелазак из пасивности у активност, из формализма у реализам, из силе у благост, из породичног режима у педагошки систем“.

Кинематограф у Немачкој. — 15 јуна 1920 је ступио на снагу у целој Немачкој закон који регулише кинематографске представе. Улазак у кинематограф је забрањен деци испод шест година. Сваки филм намењен јавним представама мора бити поднет једном одбору од пет чланова, који састављају: један чиновник министарства унутрашњих дела, један представник кинематографских предузећа, два наставника или члана јавне помоћи, један уметник или писац. За испитивање филмова намењених омладини, треба позвати и овлашћене представнике саме омладине, узимајући као чланове одбора младиће или девојке од 18 до 20 година изабране од стручних удружења.

Као што се види, немачки закон је врло обазрив; учитељи минхенски били су, међутим, много радикалнији: децембра месеца лањске године они су предложили просто да све кинематографе узме општина у своје руке.

Васпитни кинематограф. — Француско друштво „Уметност у школи“ (L'Art à l'école) израдило је програм општег уметничког васпитања путем кинематографа за школе.

Има, каже се ту, два одвојена дела у улози кинематографа у школи.

1) Један део чисто педагошки, који тражи од кинематографа да се преобрази у директног помоћника професорова, прилагођујући се строго захтевима наставног програма, дајући коментар за усмену лекцију или њен текст.

За сваки предмет, историју, географију, физичке и природне науке, он треба да образује целину, ако не потпуну од почетка, оно бар утврђену према плану ограниченом школским програмом, — исто онако као што у једној илустрованој књизи нема слика на свима странама, али, макар колики да је њихов број, оне иду правилним редом.

Тај начин *наставе*, који ће будућност несумњиво развити, представља један дуг и трајан напор, специјалне студије и знатне издатке.

2) Али друштво „Уметности у школи“ има и један други програм, лакше изводљив, који се тиче *образовања укуса код дешета* (и, преко њега, код родитеља) и *васпитање уметничког смисла*.

Тај програм делио би се у пет великих класа: I) *Природа и живош*. II) *Индустрија*. III) *Пластичне уметности*. IV) *Романшични кинематограф*. V) *Актуалност*.

I) *Природа и живош*. а) Природа: небо, звезде, метеоролошке појаве, облаци, итд. — Земља: планина, равница, шума. — Море: обале,

реке. — Зоне и климати: снег, леденици, тропска и умерена природа, годишња доба, итд. — б) Живот: животиње, дрво, биљка, цвет. — Животиње: 1) животиње према карактерима њихове форме; 2) животиње у акцији (покрети живота, нарави, индустрија, њихово искоришћење). — Човек: 1) типови с гледишта естетичког и живописног; 2) покрети и радње (рад, спортови); 3) обласни и страни типови у оквиру њихових пејзажа, станова, намештаја, одела, обичаја, и т. д.

II) *Индустрија*: 1) сировине (вађење, преображај); 2) велике фабрике; 3) машина.

III) *Пластичне уметности*: 1) узор-дела архитектуре, скулптуре и рељефне уметности (обилазити око статуе или уметничког дела. Открити постепено разне изгледе једног споменика). — 2) Цртачке уметности. — 3) Декоративне уметности. Техника заната ручних уметности. Уметничке индустрије. — 4) Историјски и савремени костим. — Позориште. Пантомима, игра, естетика покрета. — 6) Популарни призори: дефиловања, литије, церемоније, игре, и т. д.

IV) *Романстични кинематограф*. Ограничен програм. Избор би био одређен и занимљивошћу једне здраве интриге, и лепотом извођења, изузимајући: 1) полицијске анекдоте; 2) грубијанства (чак и у комичној области); 3) симпатичне злочинце; 4) компромисе са социалним моралом, 5) апологије или просто извињења крађе, пијанства, лености, безобразлука, нечистоће, и т. д.; 6) злоупотребе живописности изношењем голоћи и распасаности. — У тој серији требало би створити типове намењене специјално сасвим малој деци: 1) лако разумљиве приче без текста; 2) алузије на народне песме и приповетке.

V) *Актуалност* (у границама овог програма).

Овакав кинематограф могао би се можда с правом назвати васпитним кинематографом.

Школска хигиена у Грчкој. — Школска хигиена је веома напредна у Грчкој, ако је судити према званичном извештају поднетом Лиги Друштвава Црвенога Крста. Ево кратког извода из тог извештаја.

Школска хигиена је организована на озбиљним основама 1912, кад је донет закон Бр. 240 „о администрацији основне и средње наставе“. У пркос тешких прилика и ратне периоде кроз које је земља пролазила, остварени су знатни прогреси у тој грани у току периоде 1912—1920.

I) *Школске зграде*.

До краја 1920, саграђено је 650 нових школа које одговарају свима хигијенским условима, и 1000 других постојећих зграда подешено је према принципима хигијене. Маја 1920 изгласан је закон Бр. 2442, који установљава за школску хигијену специјалан буџет, што допушта наду да ће кроз петнаестак година зидање свих школа у земљи, према овим принципима, бити свршен чин. Док то не буде, закон условљује да ће се приватне куће узимати под најам само пошто буду преудешене према захтевима хигијене и педагогије. Израђено је десет хиљада клупа по два места (модел Ретинг), и та израда ће се продужити, да се замене клупе старог модела.

II) *Хигијена ученика*.

1. Почели су се мењати школски програми да би се чувало здравље ученика.

2. Од пре две године *статистика санитарног стања* ученика води се редовно у педесет главних градова Грчке.

3. За *заразне болести*, раздани су циркулари и дата упутства професорима за изоловање болесника, дезинфекцију локала и друге мере које треба предузети у сличном случају.

4. Специална контрола се води у свакој школи о калемљењу ученика. Укупан број калемљених ученика од 1917 до 1920 износи 150.000. Члан 18 горе споменутог закона чини калемљење обавезним за сву децу испод десет година и поновно калемљење после десет година.

5. Од пре три године почела се водити статистика ученика са *запаљењем зрнасте очне конјунктиве*. Издата су упутства да се изолирају или, по потреби, и уклоне из школе болесници, док се не могадну основати специалне школе за ученике с том болешћу. Док то не буде, офталмолошка секција на школској поликлиници у Атини бави се овим болесницима; 1305 ученика излечено је од 1917 до 1920. Слична поликлиника основана је и у Пиреју. 2545 болесника било је на њој прегледано за време исте периоде; један други сличан завод функционише у Смирни од лани.

6. Што се тиче *антисауберкулозне борбе*, лекарско одељење Министарства Просвете организовало је школску колонију Вулиагмени, где слаба деца проводе распуст на обали мора. Spreма се један законски пројекат којим ће се увећати колоније за време распуста.

III) *Настава хигиене.*

Лекарско одељење Министарства Просвете бави се ширењем хигиенских знања у школи овим средствима:

1. Увођењем једног хигиенског курса у све основне и средње школе.
2. Наставом школске хигиене у Вишој учитељској школи.
3. Публиковањем хигиенских књига и циркулара (Досад је публиковано 16 књига и упуштава).

IV) *Установе за школску хигиену.*

1. Школске кујне у Атини, Патрасу, Серезу, и т. д. У атинским кујнама раздато је 73.974 оброка за време периоде 1917—1918, и 23.631 оброк од 1918 до 1919.

2. Школске колоније у Вулиагмени.

3. Школске поликлинике у Пиреју, Атини и Смирни, за децу без разлике племена и религије; 36.906 деце прегледано је на атинској поликлиници од 1915 до 1920; 25974 детета на клиници пирејској од 1918 до 1920, и 5305 деце на клиници смирнској за исто време.

4. Школска купатила у Итаки, Канеји, Кефалонији, Трикали, Ламни, и тако даље.

V) *Мере које се тичу наставника.*

Закони Бр. 1381 и 2145 предвиђају одсуства ради опорављења за наставнике основних и средњих школа. Ускоро ће бити поднесен Скупштини један други законски пројект којим ће се створити специалан фонд да се притекне у помоћ наставницима на случај болести.

VI) *Школска санитарна служба.*

Санитарна служба састоји се из шефа школске хигиене (који заседава у Министарству Просвете и управља свом службом), санитарних школских инспектора и школских лекара. Санитарни инспектори налазе се уз школског инспектора и има их на дванаест. Њихова улога се састоји у томе да надгледају грађење и функционисање школа према пра-

вима хигиене, да предохранују децу од заразних болести назначујући какве мере предострожности треба предузети, да прате телесни развитак и здравствено стање ученика. Они контролишу калемљење и подносе главном инспектору извештаје о свима питањима која се тичу хигиене школа. Школски лекари врше исте функције код основних школа. Један закон који је ту скоро изгласан прописује нарочите курсеве које треба да слушају лекари и школски санитарни инспектори да би добили диплому која даје права на та места.

Млади Црвени Крст. — Амерички „Junior Red Cross“, који има своје седиште у Вашингтону, групише сада дванаест милиона америчанске деце, коју хоће да доведе до сазнања „да су грађани“. Новац, покупљен помоћу представа, базара, и т. д., и „поступцима који увек имају васпитну вредност“, служи да помогне децу из места, као и сирочад из опустошених крајева Европе.

Програм Младог Црвеног Крста почива на теорији да се „не само грађанске навике стичу радом младих грађана и социалним додиром, већ да тај рад ствара одмах прилике за лично искуство, без кога је настава без вредности“.

Професионална хигиена учитељева. — Статистика утврђује — каже се у једном чланку у мадридској „Модерној школи“ (La Escuela moderna) — да је учитељско занимање једно од оних која највише скраћују трајање живота. Зато учитељ треба паметно да троши своју енергију. Добро је да се у првом реду заштити од клица болести које доносе споља, из својих породица и својих кућа, његови сопствени ученици. Отуда известен број очевидних мера предострожности: вентилација, проветравање, чишћење, прање руку. „Један изврстан обичај који почиње да се шири у Шпанији јесте ношење блузе за време рада у школи.“ Постоји такође једна хигиена ван разреда, хигиена хране, активан живот, шетње пешице у слободне дане, и т. д. Једна од главних брига учитељевих треба да буде хигиена гласа: мало учитеља умеју да штеде глас; још их мање уме да негује гркљан. Професионалне болести учитељеве су туберкулоза, болести гркљана, нервни поремећаји. Интелигентна хигиена треба да их уклони.

Покреш за реформу школе у Немачкој. — У једном скандинавском листу, овако се резимују нове идеје које је, у области наставе, донела у Немачкој револуција од 1918. С обзиром на утицај који може вршити школа на омладину, која је сутрашњи народ, која је будућност, важно је да сва омладина прође кроз школу, и то кроз исту школу, која ће набавити свима и свакоме исте могућности да развију и да примене све своје способности. Та школа треба да је бесплатна; исто тако и сав материјал који је детету потребан. Дух који ће владати у тој школи биће дух слободе, у потпуној независности и од цркава и од традиција прошлости, коју историја и сувише често фалсификује. Циљ ће бити да стави у друштву сваког грађанина на место на коме ће он моћи највише користити, без обзира на класе и на касте. Да би се тај идеал потпуно постигао, важно је да породица и школа буду у тесној вези и да стварно сарађују једна с другом. Учитељски кадар, који је некада био мало независтан, добио је данас слободу. Најразноврснија питања су на дневном реду конгреса немачких учитеља, и то у првој линији

питање о њиховој формацији. Тражи се да сви учитељи прођу кроз универзитет, за који ће спремати гимназије. На универзитету, установио би се један нов факултет, факултет васпитања, који би имао своје институте, своје библиотеке, и т. д.

Нове плаше шпанских учитеља. — Недавно је у Шпанији усвојен буџет за 1920-1921 годину. Што се тиче Министарства Просвете, тај буџет је донео три велике новине.

Најпре, стварање многобројних стипендија, да би се допустило добрим ђацима основних школа да могу наставити своје учење.

Затим, појачање надзорништва основних школа стварањем 49 надзорничких места.

Најзад, знатно увећање учитељских плата. По новој скали — која се у неколико разликује од законског пројекта који смо ми саопштили у октобарској свесци „Просветног Гласника“ — плате су овако утврђене:

Класа	Број учитеља	Плата
Прва	50	8000 пезета
Друга	100	7000 „
Трећа	200	6000 „
Четврта	300	5000 „
Пета	650	4000 „
Шеста	1250	3500 „
Седма	2750	3000 „
Осма	6560	2500 „
Девета	16440	2000 „

Треба приметити да једна пезета износи, по данашњем курсу, од прилике 6 динара.

БИБЛИОГРАФИЈА

Књиге, музикалије, часописи и листови послани Уредништву:

Херберт Спенсер, *О васпитању умном, моралном и телесном*. Превео Ј. Миодраговић. Треће издање. — Београд, издање С. Б. Цвијановића, 1921. С. 213, цена 10 д.

Жил Пајо, *Интелектуални рад и воља*, наставак „Васпитања воље“. С француског Јов. М. Јовановић. Други део. — Београд, издање С. Б. Цвијановића, 1920. С. 138 + III, цена 6 д.

Дечја лира. [Према програму за I разред основних школа, збирка у ноте стављених песама.] Свеска I. Садржај: Хвала Богу. — Благо нама тицама. — Несташни дечаци. — Ја сам ђаче добре воље. — Добар ђак. — Сунце зађе. — Јагње моје. — Црквене песме. — Нови Сад, издање „Просветног Прегледа“ (наруџбине на књијару Огњановић), 1920. С. 16, цена 2 д.

Дечја лира. Свеска друга. Садржај: Завичај. — Тамо далеко. — Већ се поља сва зелене. — Липа. — Сан уснула. — Сви Шајкаши. —

WWW.UNILIB.RS

Долина. — Тебе Бога хвалим. — Нови Сад, издање „Просветног Прегледа“ (наруџбине на књижару Огњановић), 1920. С. 17—32, цена 2 д.

Б. Јоксимовић, *Нова Србијанка*. За деџе гласове. — Нови Сад, издање „Просветног Прегледа“ (наруџбине на књижару Огњановић), 1920. С. 4, цена ?

Мих. М. Станојевић, *Земљописна чишанка* за народне школе, I. Одобрена и препоручена од стране Главног Просветног Савета и Министра Просвете. — Београд, издавачка књижара Рајковића, 1921. С. 126, цена ?

Zdenka Marković, *Let.* — Zagreb, izdanje knjižare Z. i V. Vasića, 1920. С. 148, цена 30 круна.

Браство XV. 25 књига Друштва Св. Саве. (Садржај: 1. Бранислав Нушић: Пред новим задаћама. — 2. Д-р Владимир Ђоровић: Наше уједињавање за време светског рата. — 3. Д-р Никола Вулић: Наше земље у старо доба. — 4. Д-р Ст. Станојевић: Државе Срба, Хрвата и Словенаца. — 5. Ср. Ј. Стојковић: Постанак и порекло народних песама о Краљевићу Марку. — 6. Д-р Јован Радонић: Барања. — 7. Марко Цар: За наше Приморје. — 8. Павле Поповић: Српска Македонија. — 9. Д-р Фрањо Ковачић: Погранични Словенци у бившој војводици Штајерској. — 10. Д-р Јован Радонић: Банат. — 11. Д-р Тих. Р. Ђорђевић: Српске колоније у Будиму и околини. — 12. Д-р Јован Хаџи-Васиљевић: Српски народ и турске реформе (1852—1862). — 13. Д-р Фердо Шишић: Ријека. — 14. Д-р Фердо Шишић: Задар. — 15. Јов. Миодраговић: Васпитање у народној традицији. — 16. Стеван Михалчић: Манастир Брана. — 17. Марин Главина: Истра. — 18. Д-р Бор. Ж. Милојевић: Наш народ и његова предања у Јужној Македонији. — 19. Д-р Јован Хаџи-Васиљевић: Поменик Друштва Св. Саве. — 20. Друштво Св. Саве. — 21. Карта Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.) — Београд, 1921. С. 291, цена 20 д. за оне који нису чланови Друштва Св. Саве.

Годишњица Николе Чупића. Издаје његова задужбина. Књига XXXIV. (Садржај: 1. Шта је српској просвети дала за првих 50 година Задужбина Николе Чупића. — 2. Д-р Владимир Ђоровић: Бан Кулин. — 3. Љуба Стојановић: Судбина Вукове књиге „Милош Обреновић“. — 4. Д-р Тих. Р. Ђорђевић: Из Србије Кнеза Милоша (1815—1839). — 5. Јов. Миодраговић: Београд за време балканског и великог јевропског рата (1912—1918). — 6. Милоје М. Васић: Црква Свете Марије од Отока у Солину. — 7. Д-р Милан З. Влајинац: О млекарској производњи помоћу крављега млека. — 8. Милан Мајзнер: Дубочке русаље. — 9. Д-р Веселин Чајкановић: Неколике примедбе уз српски Бадњи дан и Божић. — 10. Д-р Влад. Ђоровић: Љубомир Ковачевић. — 11. Јов. Миодраговић: Некролог Ст. Новаковићу. — 12. Богдан Поповић: Некролог Добр. Ружићу. — 13. Јеремија Живановић: Некролог Момчилу Иванићу.) — Београд, 66. издање Чупићеве задужбине, 1921. С. 328, цена 20 дин.

Гласник Професорског Друштва. — Година прва. Уредник: Јаша М. Продановић; уређивачки одбор: Д-р Светолик П. Стефановић, Јеремија Живановић и Стјепан Павичић. Излази у Београду сваког 25-ог у месецу на три табака.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Српско Косово, лист за српску омладину. Уређује Станојло Димитријевић. Излази у Косовској Митровици 1. и 15. у месецу. Годишња цена 40 дин.

Народни подмладак, месечни часопис за дечје питање. Издање Друштва за заштиту југословенске деце. Уредници Д-р М. Ђ. Поповић и П. М. Илић. Уредништво: Студеничка, 62, Београд. Годишња претплата 36 дин., поједини бројеви 3 д.

Народно јединство. — Главни уредник Јошо Ф. Иванишевић. Излази у Сарајеву (Уредништво: Војводе Степе обала, 44) сваки дан осим недеље и празника. Годишња претплата 100 дин., поједини бројева 50 пара.

Вилхелм Вунт, *Мозак и душа*. Превео Милан Шевић (Педагогијска књижница, уређује Милан Шевић, свеска XI). — Београд, издање књижарнице Рајковића и Ђуковића, 1921. С. 48, цена 3 дин.

О правој срећи. Шта је потребно, па да будемо истински и трајно срећни? Разјаснио Жив. Н. Стефановић, професор II Београдске Гимназије. — Београд, издање књижарнице Рајковића и Ђуковића, 1921. С. 29, цена 2 дин.

Радоје Јанковић, *На мукама*, позоришни комад. — Београд, 1921. С. 211, цена 10 дин.

Милутин Јовановић, *Незнани и заборављени*, приповетке. — Београд издавачка књижара Геце Кона, 1921. С 170, цена ?

Социјални препорођај, службени орган Министарства Социјалне Политике. Уредник Ст. Ј. Стефановић. Излази у Београду, једанпут месечно. Цена ?

